

ČÍTANKA ČESKÉHO
STALINISMU
V ŘEČI VÁZANÉ
Z LET 1945-55

Podivuhodní Kouzelníci

uspořádal
ANTONÍN BROUSEK

rozmluvy

Vyšlo v březnu 1987 jako 39.
sv. nakladatelství Rozmluvy.
Obálku navrhl Jan Brychta.
Náklad 2 000 výtisků.

Rozmluvy
18, Church Hill,
Purley, Surrey,
CR2 3QN
England

2551041157

Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze

ISBN 0 946352 39 9

Printed in England

Tato čítanka nezapomenutelných, dnes nicméně — z dobrých důvodů — raději zapomínaných a zamlčovaných veršovaných projevů českého stalinismu nehodlá prezentovat žádnou směšně groteskní „Kytici“, povytrhanou z dobového kontextu, jakkoli nejeden verš přímo bučí zhovadilostí. Připadalo mi frivolní, dělat si kabaretní soufky z něčeho, nač česká kultura nakonec setsakra doplatila, a z čeho se vlastně už nikdy plně nevzmátožila, i předsevzal jsem si tedy, nabídnout seč možná objektivní, vsutku reprezentativní vzorkovník všech oněch druhů básní, jaké začaly ihned po Únoru 48 nanejvýš autoritativně udávat tón veškeré české poezii, výtvorů, jejichž pachatelé byli Ždanovovými levobočky, promptně opanovavšími literární kritiku a nakladatelství, vynášení až do nebe coby směrodatné příklady a normotvorné parametry kýženého „socialistického realismu“.

Proto mi také nešlo ani zbla o jakékoli rekriminace, o upomínání na trapné „hříchy mláde“ u jedněch, a na snad ještě trapnější euforické sebpokálení u druhých. Vybíral jsem podle zásady „padni komu padni“, tedy bez jakýchkoli ohledů na jednotlivé autory, neboť východiskem a vodítkem mi byly jen a jen ponasbírané literární texty — jejich poutavost a výmluvnost, markantnost a typologická charakterističnost. Jestliže jsou někteří autoři — jako třeba Nezval, Pujmanová, Skála, St. Neumann, Sedloň či Kohout — přesto zastoupeni hojněji než jiní, pak jen proto, že v dotyčném období produkovali nejen více, nýbrž i rozmanitější a výraznější kousky než

všichni ostatní. Datace v podtitulu — 1945-55 — opírá se o historickou skutečnost, že český stalinismus — jakožto světonázor a specifická forma pervertovaného vnímání reality — existoval už dávno před, i dlouho po tomto datu, že však nesporně kulminoval právě v onom desetiletí.

Narážel jsem, pokudmožná, přímo u staropramene, t.j. v prvních vydáních básnických sbírek, které se sotva kdy dočkají reedice (srov. bibliografii v příloze), jakož zejména i v tisku — denním i tzv. kulturním, sestávajícím ostatně nedlouho po Únoru už jen z „Tvorby“, „Nového života“, a (po r. 53) „Literárek“; některé zdroje se mi však nepodařilo vyštárat, takže ten či onen skvost zůstal neprobuzen ze svého letitého spánku zasl. um. Růženky Šípkové. Jelikož polopatistická ukecanost a rozbředlost bez břehů jsou příznačnými rysy nejedné socrealistické básně, bylo leckde nezbytné krátit; usiloval jsem však vždy o to, aby škrty (vyznačené ...) porušily co nejnepatrněji strukturu textů, a už vůbec ne jejich smysl a vyznění.

Uspořádání čítanky podle zřetelů vysloveně tematických vyplynulo ze samé povahy shrnutého materiálu: básnění bylo tehdy totiž — alespoň zde zastoupenými autory — pojímáno pohříchu jako „slohový úkol na dané téma“ — od rozorávání mezí a pětiletkového údernictví, přes neochvějnou bdělost Čepičkovy armády, Gottwaldovy a Stalinovy narozeniny, resp. úmrtí, item stále se zostřující třídní boj proti zavile-reakčním nepřátelům tu-i cizozemským, až po lásku a fantazii, ovšem zcela nového typu. Nejeden autor usiloval přitom zjevně i o vytvoření zbrusu nové, v české literatuře dotud neby-

valé poetiky — odtud to tolikere mrzácké maširování o berli Majakovského (kupř. u Kainara), či křepčení chorovodů v láptích sovětských častušek (viz Kohout). Přesto však většina tehdejších pokusů o novátorství každým coulem skončila nakonec — viděno poetologicky — nezadržitelným pádem zpět do veršotepectví minulého století (viz zejména u autorů, vzešlých z akce „Pracující do literatury“), nebo povážlivým poklesem na úroveň šlágrového kýče, ba i arcilidových odhrvočků...

Doufám, že P.T. šlechtění čtenáři a spanilomyslné čtenářky se jak náleží popasou na těchto jedinečných „citů kvítcích“, jimiž druhdy vlast byla poseta, a k nimž se dnes nehodlá znát už dočista nikdo, ani Hana Hrzalová či Vítězslav Rzonek. Přes nechtěný humor a komiku, jimiž toto býlí vykvítá, máme tu čest s pravými KVĚTY ZLA, s okvětím záštiplné zvilosti a mstivosti, s popínavými rostlinami kariéristického konjunkturalismu i sebezáchovného alibismu, jakož i s bezpočtu jiných výhonků samozvaného spasitelství, které — chtějíce uvít slavobránu — zapletly se ve věnec, smrdící hřbitovem.

Antonín Brousek

Motto I:

AGITKA

*(aby lidé darovali knížky do knihovny
Ústředního výboru KSC)*

Těch knížek je tam tolik třeba,
nechceme přepychné, vázané do kůže.
Nám brožované stačí, prosté jako chleba.
Což nevíte, kde knížka nejvíc pomůže?
V knihovně naší budou na svém místě,
přečte je mnoho lidí, kteří zocelí.
Dejte nám knížky, dejte jistě.
Dej, soudruhu, dej, kamaráde, příteli!
Na knížky, jež máš ve své skříni,
čekají naše dosud prázdné regály.
Tys přečet! Dej, ať čtou i jiní!
Dej! Dejte všichni, kdo jste nedali.

*Pavel Bojar
Rudé právo, 9. 8. 1945*

Motto II:

...
Uspáván potůčkem došel jsem až
ke stanové základně ÚV
Křik hus a nářek cirkulárky mne provázel
A hlasování jako ranní rozcvička
Daleko vpředu před rámusíci ekonomickými
vleky
Pravnučky gilotin pletly svetry generální linie
...

*Zbyněk Havlíček
Plivnutí na prapor, 1962*

...
Viděl jsem
inteligenci
Bezmezně zkorumpovanou
Pomáhající vytvářet vědu plechovým držkám
Poklopce mrtvých zaplácnuté národními pohřby
Mrtvoly živých galvanisovaných u příležitosti
Velkých Výročí
Dehtující silnice svými mozky
Pro parní válce s křečovými žilami
A beztvarym nákladem těch kteří se vezou
Slyšel jsem ptáky svítání
Na hrdle monstrprocesů
Jako poslední krůpěj
Viděl jsem iluminovaný pot v podpaží dělníka
Narychlo vyzdobeném na střílny pro tajemníky
Viděl jsem jak z těla proletariátu jsou rvány bifteky
Pocukrované jsou mu pak předkládány
v závodních kuchyních
Kde na plakátech se ukazuje socialismus
jako cudná kurva
A zatím proletariát zbytněl do pracujících
A zatím pracující zhubli do proletariátu
A to všechno se posralo jako jeden lid
...

*Zbyněk Havlíček
Kabinet dra Caligariho, 1951*

PŘEDZPĚV

Schůze před průvodem

Ano, první výstřel z revolučního křižníku Aurora
ukončil tenkrát novověk.

První oheň, který si po dobytí Zimního paláce
rozdělali rudoarmějci na ulici,
hřál nás naději bezmála třicet let, zapsaných
světovému katastrofismu.

A chlapec v krvavé košilce, který u Trojického mostu
začal tenkrát zpívat: Dobjomsja my osvoboždenija -
přišel v květnu už jako svobodný muž mezi nás
a zbavil nás rasových rasů...

A je zde, odhodlán skoncovat s krutými zábavami
těch,

kteří házejí krejčárky do tůní historie
a mstivě pozorují, jak se pro ně potápějí chudáci;

odhodlán skoncovat s krhavými součty
a lotrovskými lejstry zlatožravých démonů,
kteří své sliby pečetí sněhem,

aby za chvíli zaháněli policejními psy
zbědované davy ke hladové čáře;

odhodlán rozetnout leninskou *krivkou přímé linie*
menstruační cykly válek;

odhodlán naplnit člověka ne výslechem osudu,
ale odpovědí života:

odhodlán vrátit budoucnost lásce...

Pomozte mu!

Vladimír Holan
Tobě, 1947

ROZHOVOR 9. KVĚTNA 1945

Sváteční šaty a rudou vázanku,
dceruško, a teď honem ven.
Podívej, Sergěj sedí na tanku.
Už se nám splnil dávný sen.

Nejsme tu sami. Kolem chodníků
vyrostl celý lidský les.
Krásnější báseň jsi nenapsal, básníku,
o českém máji, když kvetl bez.

Dceruško, vidíš tu statečnou armádu?
Svobodu vrací nám, zhrzenou čest.
Dneškem se mění naše zem v zahradu,
v které mír všemu dá růsti a kvést.

Všichni jsme jako pochodně planoucí,
jediná ústa, z nichž jeden zní hlas,
který nám ležel tak dlouho na srdci:
Ať žije mír! Sovětský svaz.

Jan Alda
Nový život, 1952

VPŘED

Když nás válkou vykouřili, děti,
vyrazíme ven
ze svých děr - a za námi ať letí
smečka jejich fen,
vyrazíme ven!

Dobře známe jejich krutá jména,
tisíc, tisíc let!
Mor a Hlad, a nejrychlejší fena
jmenuje se Zpět —
tisíc, tisíc let!

...

Proti nim a proti jejich fenám,
proti feně Zpět,
všichni, všichni, já nic neznaménám,
všichni, celý svět
proti feně Zpět!

František Hrubín
Chléb s ocelí, 1945

LYRIKOVA ČASTUŠKA

Unylé verše, které jsem kdy psával,
není vám stydno do duše?
Byl bych vás v máji dal za jednu pušku -
a ani za tu jsem vás nesměnil...

Vichřice, větrče, rozčeřuješ jaře,
co bylo psáno do vody.
Sem nová pera, nové kalamáře,
pro služebníky svobody!

Unylé verše, sbohem, sbohem, sbohem
pro nové časy, nový svět!
Byl bych vás v máji dal za jednu pušku
a za červený řebíček...!

Zdeněk Vavřík
Práce, 2. 6. 1945

POCHOD

A jdeme a jdeme a jdeme.
Prapor vlá nad hlavami.
Kdo nedrží krok s námi,
dejte mu řemenem!

Vrah leží v krvi. Trp,
myj naši potupu!
A kladivo a srp
jsou v rukou zástupů.

A kormidelníkem
je jeden z nás, ten z nás.
My jdeme, my jdeme, my jdeme.
Ráz, dva a ráz, dva, ráz!

Jiří Šotola
Pochodeň, 19. 6. 1945

...

Albánci Albánci jdou
Albánci
Albánci s bílou čepičkou
Jenom jim všem v horách
Známou cestičkou
Došli
K vytouženému prameni

Pod olivovou větvičkou
Jde radost jde mládí
Jdou ranění

Všichni Albánci jásají v Tiraně
Všichni Albánci s karabinou při tanci
Všichni Albánci nikdy bez zbraně

Alláh abkar alláh...
I bůh se ztrácí v nadšení
Pramen Svobody
Vytryskl v albánských horách
Z nejtvrďšího na světě
Kamení

*Konstantin Biebl
Albánci III, Bez obav, 1951*

[20]

TEĎ PŘIŠEL ČAS

Teď přišel čas,
kdy můžem vzít
do rukou osud svůj
jak štít.

Teď přišel čas.
Je konec snům,
svět bude patřit
dělníkům.

Teď přišel čas
jít bojovat.
Jaké je štěstí
dnes být mlád!

...
Teď přišel čas
vzít útokem
tvrz kapitalismu
a jeho zem.

Teď přišel čas
a naše dny!
Čas práce, štěstí
svobody!

...

*Jaromír Hořec
Mladá fronta, 30. 1. 1949*

[21]

...
Albánci Albánci jdou
Albánci
Albánci s bílou čepičkou
Jenom jim všem v horách
Známou cestičkou
Došli
K vytouženému prameni

Pod olivovou větvičkou
Jde radost jde mládí
Jdou ranění

Všichni Albánci jásají v Tiraně
Všichni Albánci s karabinou při tanci
Všichni Albánci nikdy bez zbraně

Alláh abkar alláh...
I bůh se ztrácí v nadšení
Pramen Svobody
Vytryskl v albánských horách
Z nejtvrďšího na světě
Kamení

*Konstantin Biebl
Albánci III, Bez obav, 1951*

TEĎ PŘIŠEL ČAS

Teď přišel čas,
kdy můžem vzít
do rukou osud svůj
jak štít.

Teď přišel čas.
Je konec snům,
svět bude patřit
dělníkům.

Teď přišel čas
jít bojovat.
Jaké je štěstí
dnes být mlád!

...
Teď přišel čas
vzít útokem
tvrz kapitalismu
a jeho zem.

Teď přišel čas
a naše dny!
Čas práce, štěstí
svobody!

...

*Jaromír Hořec
Mladá fronta, 30. 1. 1949*

BUDUJEME

Budujeme republiku
Jde to pěkně zvesela
vyřídíme bez cavyků
toho kdo nic nedělá

Naše síla chuť a víra
rukávy lid vyhrnul
celý národ už se sbírá
aby světem o kus hnul

Spory zvůli nechme stranou
a do dvou let budem mít
naši zem jak malovanou
nedáme se zahanbit

Republika dře a zpívá
stavíme ji pro sebe
celý svět se na nás dívá
zvednem ji až do nebe

František Halas
Písňový text pro Václava Dobiáše, 7. 10. 1946

ÚRO

Antonínu Zápotockému

Stráž mozolů jednotná, tvrdá
prostného srdce a hrdá,
tvé ÚRO je naše naděje,
naš Bláník pravdivý a silný
a konec konců neomylný
a konec konců lid,
to, co chceme, aby vládlo
a cihlu pravdy k cihle kladlo,
stavělo soudružskou republiku.

Víme, že ji postavíme
a z jejích zdí pak vyrazíme
blanickou jednotou
vyhladit zbytky ksindlu,
s nímž není smíru.

Hej, ÚRO, hej!
Své nejlepší nám dej,
své nejlepší nachystej.
A ozař temné cesty švindlu,
zazpívej pravdu, radost, víru,
hej, ÚRO, hej,
jsi lidu nejvyšší květ,
buduj a ostříhej
naš rudý svět.

S.K. Neumann
1946, Rudé zpěvy 1948

NA TOMTO MÍSTĚ

Na tomto místě chci se setkat
se všemi těmi — za pět let —
co odbíječkou, konví mléka
nám přeměňují svět.

Jen málo žil jsem po továrnách
a ostýchám se o nich psát.
Vím přesně: To je touha marná:
nás sehnat s těchto barikád!

I kdyby přišli. Z lidských milic
stavíme svět. Světlo a svět.
Svět spravedlivých, černých, bílých.
Svět zítřkolet.

....

*Oldřich Kryštofek
Mladá fronta, 1. 1. 1949*

OBRÁZEK

Těžko je vyznat ve větě,
co cítí každý v rodné zemi...
Z obrázků, z kterých známe Tě,
nejvíce jeden líbil se mi.

Stalinský úsměv na tváři,
nad stadionem stojíš v bílém...
Kolem jdou ti, co vytváří
radost a lásku při svém díle.

Ti krásní lidé zdraví Tě,
nad Moskvou slunce pálí...
Tím, čím je táta pro dítě,
tím je jim soudruh Stalin.

*Karel Šiktanc
Mladá fronta, 21. 12. 1949*

SCHŮZE PŘED PRŮVODEM

Soudruzi, zahajuji
tuto dnešní báseň.
Já ze své čestné
funkce literáta
vítám k nám slunce
z rozdělovny zlata,
i s jeho paprsky,
s našimi devizkami,
vítám zde včely
provádějící sběr,
vítám dál strom,
co ze všech atmosfér
žene svou mízu
do výroby květů.
Vítám i pupen,
který se má k světu,
vítám podléšky
i s konvalinkami,
vítám zasloužilé
pěvce skřivany,
jež se dostavilo
do této básně.
Máji, práci čest!

Soudruzi,
to jaro letošní je naše.
Je naše z gruntu,
z hloubi od kořenů
až k nebi, na němž
dýmy továren
kreslí stoupající
křivku výkonnosti.

Je tolik naše,
že už možná zítra
(to zítra — na nás
závisí)
řekne v parku matka
děcku, které pláče:
— Na, tu máš hrom,
a zahřmi si, —
je naše tak,
že za rok, za dva roky
odemknem ráno
srdce jako dům,
a už je nezavřeme.
Kdo si zavzpomíná
na sebe z včerejška,
na toho dýchne plíseň
jakýchsi omylů,
nu, zkrátka — muzeum. —

...

socialismus.
Uprostřed věku
máj.
Uprostřed jara
V máji už kvetou
zahrady a luka
naše tábory.
a v máji kvetou

Londýnská kukačka
z daleka, marně kuká.

Tož, u nás nesnese.
Tož, mluví hladcí páni,
do éteru
jak po lese.

U nás zní jiná řeč,
řeč lidu zpátky k lidu!

...

Až dozní dnes,
až horké dlaně zchladnou,
pak poslechněte:
někdo tleská dál!

To rudý prapor
tleskat nepřestal.

Ať jeho plátno,
vzácnou krví prané,
nikdy už tleskat
nepřestane!

Soudruzi,
je těsně před průvodem.
A nová stránka dějin
začíná.
Proto já ukončuji
naši dnešní báseň.

Josef Kainar
Duben 1949, Veliká láska, 1950

MÁJOVÝ PRŮVOD

...

II

Mít slunce slunce v krvi
Jak říkal Maxim Gorkij

Horníci
Jdou první
Mají slunce v krvi v plicích v celém těle
Sálavé slunce zuhelnatělé
Dobývají je ze země jak dobří básníci

Za nimi jdou ženy jak jim nevzdat chválu
Ženy z kliniky a operačních sálů
Ženy které žádná práce nešpiní
Ženy z dílen jeslí ze závodních kuchyní
Ty nám nikdo neunes jako Sabinky
I kdyby měl americkou kravatu a pruské holinky

...

To nejsou hřmící vozy táboritů
Které se rozjely z Musea Václavským náměstím
To jsou alegorické vozy tábora míru
Neusmívejte se
Dovedou také chrlit oheň a síru

Průvod defiluje před tribunou vlády
Všechny oči se upírají na Klementa Gottwalda
Táta zdvíhá synka nad jásající řady
Vidíš to je on
Vždycky čelem k lidu

A ten mu provždy svoji lásku dá

*Miroslav Florian
Blízký hlas, 1953*

ZPĚV PRVNÍ

Takový kopec kapitalista

aneb

Nad Rudým právem zamyslíš se v snění

PÍSEŇ O STALINU

...

Čas, který žijeme, se měří na vteřiny
a každý jeho rok se novým chvatem pění.
A když se probíráš stránkami šedivými,
nad Rudým právem zastavíš se v snění.
Zas vidíš dělníky jít večer na brigádu;
to bylo první rok po první schůzi strany.
Zas vidíš tváře žen a slyšíš hrozbu hladu,
jenž s prachem honil se po polích rozpukaných.
A z milionů zrn ze Sovětského svazu
zrníčko schováváš si na památku zase.
Zas tančíš na náměstí v únorovém mrazu
a jako všichni víš, že život otvírá se.
Zas soustruh v rukou náhle ožije ti;
kov jeho chvěje se jak hebké dlaně čísi.
Zas přišels ze schůze: čteš Stalinovy spisy
a myslíš na štěstí, v němž budou žít tvé děti.
Nad Rudým právem zamyslíš se v snění
a letí před tebou zas kousky historie:
„...Sovětský člověk tvář své země mění,
sovětský člověk v zemi slunce žije...“
Jak o nich snili jsme! A jakou slavnou píseň
nám v srdci bušil krok stalinských pětiletěk!

...

*Stanislav Neumann
Nový život 1949*

Z ÓDY NA ÚNOR 1948

Zpěv první

Pražským tramvajákům

Je únorová půlnoc. Kapky deště
blučí malostranské ulice.
Ve starodávném historickém městě
továrny bdí okem věrné milice.

Ne milice jen. Celý proletariát
té noci bdí. Bdí Škodovka, bdí Sokolovo,
bdí strany sekretariát,
než naplní se slovo Gottwaldovo.

Poslední tramway jede do remisy.
Porucha proudu rozžhne svíce.
Wall street ve své televizi
promítá nahé tanečnice.

Leč v mysli tramvajáka táhle zní
zvuk polnice, zvláštní melodie.
Snad ohlas bojů Řecka poslední
i Španělska a Indonesie.

...

Jak vážně zaměřil svůj krok.
Přišel domů, kabát hodil v zástěnu.
Pak řekl mámě: Já jen na skok,
musím zpátky. Musím znovu na směnu.

Ty stará nehubuj. Honza, ten má schůzi.
Víš-li kde? Mluví s Gottwaldem.
A Tonda? Ten je u remisy.
My ostatní teď zapřáhnem.

Byl únor. Půlnoc. Sprška deště.
Dělo se mnoho. Vlastně téměř nic.
Jen národ sevřel svoje pěstě —

s Gottwaldem slavně vkročil do ulic.

*Josef Záborský
Nový život 1949*

PŘIŠLI VČAS

Přišli včas jak legendární vojska z dávných kronik.
Zvítězili! Nyní sedí v hloučcích u harmonik.
Mají kouzlo ruských písní, jejich zvláštních tonik.

Jejich světlé oči září nad osmahlou pletí.
Jsou tak lidští, chovajíce malé pražské děti.
Vybojovali nám mír a teď jej s námi světí.

Milují svůj domov s vřelou oddaností syna,
který zachránil svou matku v bitvě u Berlína,
pyšni na svou rodnou zemi, pyšni na Stalina.

Dnes se valí ulicemi Prahy jako Něva,
za jáсотu, za jáсотu, který neumdlévá,
pyšni na Malinovského, pyšni na Koněva.

Nikdy nebyla jsi, Praho, krásnější, tak pestrá,
jako v dnešní den, kdy zdravíš je jak rodná sestra,
připíjíš si s novým věkem jako na Silvestra.

*Vítězslav Nezval
Rudé právo, 17. 5. 1945*

NA CESTU

Takový kopec kapitalista,
ten dobře si vždy stál.
Maskován za borový háj,
ovládal celý kraj:

všechny ty lučiny a pole
pěkná a bohatá.

Ale ty cesty kolem
zapadlé do bláta...

...
Až jednou přišli na to,
že kopec schovává sklady
zatajeného čediče.

Vyvlastnili je bez náhrady
a povolali dlaždiče,
aby nám vydláždili ulice,

ať vesele zvoní,
pod kroky břinkají.

Ať jiskry od nich lítají,
když spolu jdeme po nich.

*Vilém Závada
Město světla, 1950*

TOVÁRNIČKA

Takové prosincové odpoledne
kdes v pohraničí v Čechách západních.
Sněžilo, ale asi o půl jedné
svit slunce rozletěl se po polích.

Z tovární brány vyšel hlouček chlapců.
Mluvili slovensky. Do mladých hlasů
hodili každou chvíli mladý smích.

A jak šli silnicí vstříc svému svátku,
tu do rudého slunce, do vzduchu
z nich jeden, otočiv se na podpatku,
z plného hrdla zavýsk: ejchuchů!

Ej, výskej, chlapče, všichni výskejte vy,
vyplňte prostor svobodnými zpěvy,
vždyť máte práci, vyděláte dost!
Než rok se s rokem na Slovensku setká,
i vám tam vybuduje pětiletka
továrnu vlastní pro radost.

*Jindřich Beránek
Nový život 1949*

NA STAVENIŠTI NOVÉHO STÁTU

(Šest portrétů jedním tabem štětce)

I

Pohledte na jeho i úsměvem
Zamyšlenou tvář
To je náš president
Soudruh Klement Gottwald

Z dobrého truhláře
Stal se ještě lepší betonář
Na staveništi nového státu

Tot' on: železo pilíř cement

II

Zdařbůh soudruhu!

—Zdařbůh soudruzí!
Dolujte ať můžeme vyrábět ještě víc

Ani v jediném bytě
Ani v jediném srdci ať není nikdy chladno
Odpovídá horníkům na pozdrav Antonín Zápotocký
Zkušený odborář jenž navštívil Kladno
A ví
Jak budovat nový věk lidský

III

Při každé příležitosti vidíte Sokrata
Jehož moudrostí je sám lid
Být lidem milován
Je nejkrásnější odplata

Proto ta veselost
Jistota
A nenucenost

Proto si může obklopen prapory a dělníky
V průvodu s nimi mladě vykročit

IV

V

Přišel čas vyhrát mír
Ale Přemysl Oráč nejde již za pluhem
Raději slouží za volantem v armádě traktorů
Stane se velitelem počasí
Kdo je školeným soudruhem
A zasype svět
Krupobitím pšenice a bramborů

*Konstantin Biebl
Podzim 1949, Bez obav, 1951*

POSLÁNÍ

...
Já viděl s havíři
na Zápotockém
jak tělo země dýchá
v noční šichtě.
Na stavbě mládeže jsem v Mostě
beton míchal
a hledal salám
v bramborové šlichtě.
Problémy,
překážky
a jednu dobu
zdály se mi být ničím
když ve dne převracel jsem seno
nechodil jsem spát,
a večer zkoušel
v pustém pohraničí
Můj slabý hlas
hvězdy spočítat.
co Ransdorfovi
posílil mocný příval,
V souboru jsem byl,
filosofy vzal,
recitoval,
zpíval
a se soudruhy nové písně psal

[42]

...

Pak se souborem jel jsem do Anglie
a zblízka uviděl
jak imperium hnije
v ostrovní míse.
Holandští dělníci nás přivítali
Stalinovým jménem
a na ramenou nesli Grooningem,
když jsme jim zazpívali
Partyzánskou píseň.
Zažil jsem zmrtvýchvstání Varšavy,
svobodnou Budapešť jsem pozdravil,
viděl jsem Bělehrad
v tušení titovského moru
a slyšel v Sofii
první zvěst o Únoru.
Pak starý přijímač násilím donutil,
aby mi tlumočil v rachotu stanic šesti
to, co se dělo
u nás na náměstí.
Byla to jeho píseň labutí.
Já ale uslyšel
soudruha Gottwalda,
když k bitvě poslední
rozhodný signál dal.
...
A život rozkvétal
ech, jak ten košatěl,

[43]

vstoupili jsem s ním do komuny,
dával nám tuny krásy bohatě
a my zas jemu

A práce bylo — habaděj.
A jaké práce! Právě té,
kterou měl kdo z nás nejraděj.
Nu, však to sami řekněte!

...

práce tuny.

Pavel Kobout
Verše a písně, 1952

DOPIS BÁSNÍKŮM

Rozkvétá v tisíc tváří den,
v tisíc snů, v tisíc diagramů.
Horoucí námi, námi jen
a prudce vystupuje z rámu

všednosti, kterou při staru
zarůstalo kdys naše dílo.
Svou vůli v rytmus bucharů
dnes tisíc hospodářů slilo.

Dnes tisíc mozků zaplane,
tisíc ramen se napře v řadě,
tisíc návrhů jedna dvě
se sejde na závodní radě.

Těm a těm krajské školení.
Liknavé přesvědčovat prací.
V plameni uvědomění
stranické kádry vykovat si,

vstřícný plán dohotovit včas —
Taková je dnes mluva naše.
Dnes její něhou zní náš hlas,
když ženy objímáme plaše.

...

Nůž frézy v hřidel zabořen
odvíjí ocelové třísky.
Já chvěju se jak v loktech žen
pod kovu horoucími stisky

a cítím dynamu už hřmít,
když ocel tuhne od ingotů...
Jeřáb se leskne. A já třpyt
v něm vidím dělnického potu.

Mám v nozdrách tisíc vůní již:
parfumů, růží, chloroformů.
Jak ale voní život, když
soustružník překračuje normu!

Jsem v umných řečech necvičen
a věty v půli lámou se mi.
Já chtěl bych prostým gestem jen
dát přivonět vám k této zemi.

...

Toť svět náš, kterým dýcháme,
jenž vyrůstá nám pod rukama,
toť svět, jenž zanítil se snem,
toť radost z trosek vydupaná,

jež má svůj rytmus, má svůj spád
dynam a hydraulických lisů —
To všechno chtěl bych dneska rád
vtěsnat vám, drazí, do dopisu.

Tož zazpívejte! Ať zní dům,
ať zazní plným hlasem dílna!
Ať na zdraví všem příštím dnům
zní poesie nová, silná!

Ivan Skála
Máj země, 1950

PRAŽSKÉ JARO 1950

Pod mosty na Vltavě puká led
A Praha se hemží barvou modrých halen.
Kos naladil svůj hebký klarinet
a hraje pod okny Aniček, Janů, Alen.

...

Na pražském hradě tají se ti dech
pod vlajkou dělnického presidenta.
Zmizeli diplomati v cylindrech,
soukromníci a doživotní renta.

Už ani jeden pražský večerník
si nevymýšlí sensace a vraždy.
Lenocha vystřídal náš úderník -
a zítra bude úderníkem každý.

Ó Praho, jak jsi krásná, barevná
jak malované velkonoční vejce!
Ty, kdysi bezcitná jak carevna,
vzpomínáš s láskou na rudoarmějce.

Nad Staroměstským náměstím
už nikdy nesmějí zahučet bombardéry.
Tvůj lid, jenž dal se cestou za štěstím,
vstupuje do tvých bran jak do opery.

Není to starobylá opera,
vyčalouněná sametem a kmentem.
Tvůj lid, jenž vyrost na režiséra,
sám český tvůj lid je jejím dirigentem.

Vítězslav Nezval
Křídla, 1952

KOŠILE MODRÉ, SRDCE RUDÁ

Když vyjdem na ulici slavit svátek milý,
dívám se s láskou po svých soudruzích.
Chlapci a dívky! Kolik je v nich síly,
co něhy a co pathosu je v nich!
Do jaké šířky prorůstá náš smích,
do jaké výše letí píseň hrdá,
když chodí po májových ulicích
košile modré, srdce rudá.

...

Pro postrach pušce, která ještě střílí,
jsouc hrozbou tlupám zabijců zlých,
mé pokolení v školních třídách sílí,
mé pokolení zraje v Kunčicích,
učí se, učí z života i z knih
a jeho strana svoji moudrost mu dá,
aby šly rychlejš do let stalinských
košile modré, srdce rudá.

...

Soudruzi moji! Bratři veršů mých!
Ať dál zní píseň horoucí a tvrdá!
Ať na nás vlají jako na žerdích
košile modré, srdce rudá!

Pavel Kohout
Únor 1952, Verše a písně, 1952

ZPĚV DRUHÝ

Báňská se vstřícným plánem
aneb
Naše stavy — to jsou hlavy

HARMONIKA

Na slunci Adam Pančík seděl.

Vyhříval se.

Sedal už tady sedm neděl

a ve válcovně

stály válce.

„Kdy seženeš už něco dětem?“

pohledem ptá se máma.

„Jdi hledat práci! Lidi, jděte!“

A ve válcovnách není práce.

Ani pro Adama.

...

Sehnal si starou harmoniku.

Tu knoflíkovou. Slepil měch.

A zrána — místo na fabriku —

on chodil zpívat po dvorech.

...

Děkuji, tatíčku Masaryku,

že jsi mi nechal

aspoň tu harmoniku!

Napíná Adam, napíná starý měch,

a co jí stačí dech, v májových průvodech

teď harmonika zpívá.

A někdy v podvečer,

když slyšíš bzukot včel,

tu Adam vyprávívá:

...
Zde u nás, za dvorkem,
dva ruské tanky stály.
Ti chlapi zvečera
tak hezky zazpívali,
že jsem zas po letech
slepil ten starý měch
a harmošku jim podal.
Tu jeden z nich mi říká:
„Ech, dědo, ty sám hrej,
Tvá je ta harmonika!
Ej, dědo, ty sám hrej,
už není na prodej
tvá země. Ať si zpívá.“

A já, já Adam Pančík
v ten jarní večer vlahý
zahrál tak od podlahy
a země má — ať tančí!

A od těch dob zas беру starý měch
a co jí stačí dech,
v májových průvodech
má harmonika zpívá.

*Ivo Štuka
Květy, 1953*

PĚTILETKA

Jsou rozvodněni zítřkem,
hrdost jim sálá z tváří.
A tak je vidíš jíti:
dělníci-hospodáři.

A vane z jejich plánu
dech tvořivého chtění:
v horoucím tomto ránu
proměňují svou zemi.

...
Báňská se vstřícným plánem
a tři sta tisíc vepřů,
litiny plné pánve,
jež tvrdým veršem vzepřu,

to vše je pětiletka.

A pevná ňadra dívek
opřená o soustruhy
a život mladých matek
vzdutý jak oblouk duhy,

druh v sekretariátu
s měděným kyzem v dlani,
jenž vidí v něm lesk drátů
a transformačních stanic,

to vše je pětiletka.

Bojovný, dynamický
dějepis v našich hlavách,
Otázky leninismu,
traktorů síla dravá,

krátký kurs našich dějin
a bolševická kázeň,
úvodník v Rudém právu,
koncert, sport, horká lázeň,

to vše je pětiletka.

Náš Gottwald hledí k ponkům.
A je to pohled hebký,
jak když se matka dívá
s úsměvem do kolébky.

A dělník otáčí se
a je to tentýž pohyb,
jímž turbogenerátor
v proud proměňuje vody.

A jak se usmívají,
socialismu plamen
vysoko šlehá z obou.
A žeh martinských pecí
spájí verš s touto dobou.

Zkujněly všechny věci
pod tvrdým nebem chtění.
Tou vulkanickou silou
se všechno v zítřek mění.

A to je pětiletka.

Ivan Skála
Máj země, 1950

DESET MINUT

Copak jsem klukům pro legraci?
V rozhlase o mně hlásili,
že jsem dnes ráno zaspal práci.
(Bylo to jenom o chvíli.)

Prý Tonda Vaněk ze slévárny.
A co ty na to, Tondo? řekli.
Přišel jsem pozdě. Tc je marný.
Proč jsou teď všichni na mne vzteklí?

Byli jsme včera s Máňou v kinu.
Pro těch pár minut je teď křik.
Že prý jim ruším disciplinu,
že prý jsem špatný úderník.

Pak jsme si chvilku povídali
— no, co je komu do toho? —
chvilku jsme před barákem stáli.
Zaspal jsem prostě. Hotovo.

Vzali mi prapor od mašiny,
ten rudý, ten náš údernický.
Dostane prý ho někdo jiný.
(Já jsem byl na něj pyšný vždycky.)

Kdyby mi radši vynadali.
Soudruzi mlčí. Jako němí.
Jako by s nepřitelem stáli.

Prosím vás, kluci, odpusťte mi...

Stanislav Neumann
Nový život, 1949

ČERNÝ KRAJ

Bílé páry — černý dým —
nad Ostravskem hořícím.
Hory kouře — hory mračen.
Vzduch pod nimi syčí stlačen.

Šachty těží, hutě kuží,
jak motory vybuchují.
Od Ostravy k Těšínu
zdvíhají zem k lepšímu...

Vilém Závada
Město světla, 1950

HAVÍŘOVO ŠTĚSTÍ

My havíři bychom chtěli,
abyste nás rádi měli,
abyste nás všude znali
a nám svoje srdce dali.

...
Jestli pak si vzpomínáte,
když do kamen přikládáte,
že je u nás každý den
bez slunce a bez oken.

Z toho si nic neděláme,
sjedem dolů, narubáme,
černé zlato — však ho znáte
a jsme rádi, že ho máte.

Františka Semeráková
Nový život, 1950

TAVIČI

Za dvířky pece vidíš ocel vřít.
Do běla rozžhavená vztekle sebou mrská.
A tavič bdí a hází dolomit,
kde jazyky se z pece dere struska.

Tvář mu rozpaluje plamen sálavý,
oči se lesknou, ač jsou v modrých brýlích.
Už brzy se ta ocel vytaví,
čekáme na odpich, tu velkolepou chvíli.

...
A když ti pevně stisknou pravici,
nemůžeš zůstat déle bez pohnutí:
ach ano, to jsou oni — taviči,
ta první slavná garda Nové huti.

I naše země vřela kolotem,
když vyrvala se ze sluneční masy.
A dnes, ač vychladlá, kypí životem,
jenž tvoří věci nevidané krásy.

Michal Sedloň
Rudé právo, 23. 8. 1953

STAVY

Naše stavy —
to jsou hlavy;
jen se na ně podívejte —
písně hrají,
jaké ani muzikanti
— ať jsou, kde jsou
v celém světě — sotva znají.
Třeba umí na trumpety
na flétny a heligóny,
na housle, ať táhnou tóny
do vysoka se zpěváky
— to je málo.

...
Naše stavy —
to jsou hlavy;
denně běží
stále svěží
bez únavy:
„Letěte, stavy —
jste náš chleba.
Běžte dále za vesela,
s vámi rostem,
žijem spolu,
s vámi jdeme do úkolů.

Františka Semeráková
Mladá fronta, 15. 2. 1951

KDYBY VÁS NEBYLO, DĚLNÍCI

Kdyby vás nebylo, dělníci,
byl by svět pustý jako na Sahaře.
Čím točili by kormidelníci!
Kdo křesal by železné jiskry u kováře!

Kdo vyjížděl by s jeřáby
do výše stavět sedmnáctá patra!
Kdo táh by lodě po Labi!
Ze silnic zmizela by tatra.

...
Nejedlo by se u stolu
a nesedalo na divaně.
Nikdo by nesfáral do dolů,
neoral, neoséval stráně.

Člověk by neměl ani groš
a nebyly by masné krámy.
Nechodil by k vám listonoš
doručovati telegramy.

Člověk by neznal umění a věd
a neuměl by léčit choré.
Snad byl by z něho lidojed.
Mám pravdu, pane profesore?

Ty duše, kdysi divoká,
jaké to bylo probuzení,
když stal se jednou z otroka
muž, který prací svět i sebe mění,

muž, jenž si holí břitvou knír,
muž jehož nelze s cesty svésti,
muž, který vybojoval mír
a vybojuje lidem štěstí!

Vítězslav Nezval
Křídla, 1952

KDYBYCH SEDM DCEREK MĚLA...

Věru, že bych se dnes nemrzela,
kdybych sedm dcerek měla —
pro všechny by bylo dosti chleba.
Sedm děvčat pěkných jako višně v sadě,
štíhlých jako břízky mladé.

Ta první by byla traktoristkou.
Na traktoru sedí, vlasy rozevláté,
pod oblohou celý den.
Oře, seče, těžké snopy váže,
věru, že to chlapec lépe nedokáže.
Všechny meze zorala by za vesnicí.

Ta druhá by byla soustružnicí,
voněla by ocelí a olejem.
V modrých montérkách je pěkná jako kvítí,
tmavé oči veselostí svítí.
Práce jí jen v rukou hraje,
písničkou den vítá,
jako vlaštovka by byla čilá, hbitá.

Tkadlenou by třetí dcerka byla,

...

A ta čtvrtá dcerka, samý smích,
ta by byla jistě zahradnicí,

...

A ta pátá dcerka moje mladá,
ta by jistě byla zpěvná jako ptáče.
Děťátka by v jeslích do postýlek dala,
písničkou je hezkou uspávala.

...

Šestá dcerka domy staví —
dcerka tmavovlasá,
staví nemocnice, jesle, školy,
růžové zdi rostou jako z vody,
slunce na ně zlatou pršku střásá.

Nejmladší z nich,
dcerka moje sedmá,
svářečkou by byla kovů.
Až by večer vrátila se domů,
ta by jistě verše psala o květech a hvězdách.
O lidech by psala, kteří zemi
na kouzelné sady proměňují,
ta by jistě psala o lásce.

...

Marie Kratochvílová
Rudé právo, 7. 3. 1954

ZPĚV TŘETÍ

Pšenka — divotvorka
aneb

Družstevníci s ženami jdou
provonění jatelinou

NEZAPOMENUTELNÝ KVĚTEN

Den májový vstal nad červánky,
my Krasnuju Armiju vítali.
Země se třásla pod jejich tanky
a harmoniky zpívaly.

Šeřík pod oknem na zahrádce
jak nikdy před tím zavoněl.
Každý jim nesl svoje srdce,
každý jim ruku stisknout chtěl.

Děvčata kroje oblékaly.
sukénky rudé zavlály,
Bože, jak jsme je přivítali,
vždyť jsme je dávno čekali.

Na návsi výskly klarinety,
prapory vlály ze všech střeň.
My pálili jsme rychle zmetky,
co zbyly tu po nacistech.

Máťuška Rus nám svoje děti
poslala, molodce hrdinné.
V moskevský Kreml privět letí:
Spasibo, soudruhu Staline!

*Marie Dušková
Nový život, 1949*

VÁNOČNÍ VYZNÁNÍ

Tak to mnou cloumá:
Doma!
Úpěnlivě to slovo zní!
Ach, veď mne za našima,
hvězdo vánoční!

...

Mí rodní! Jak jsem vám byl stále
vzdálen!
Kam jsem se to jen ztrácel, kam?
Dnes já už vím, že je to zrada,
žít v sobě jen a sám.

Podél staré trati
se vrátím.
Zasvitnou hvězdy nad rodnou chalupou.
A na uvítanou mi psi celého kraje
svůj štěkot jako zvony rozhoupou.

Tak to mnou cloumá:
Doma!
Jen kruš mne, stesku, kruš...
Soudruzi moji, já bez vás,
já bez vás nikdy už!

Milan Kundera
Prosinec 1949, Člověk zabrada širá, 1953

KOUZELNÁ ZEM

Zas moje země drahá voníš senem,
prokvetlým krásou svátečního klidu —
Zas voníš vším, co spjato je s tvým jménem,
zrozeným v mozolech a potu tvého lidu.

Do hlasu zvonů zvoní dětské hlásky,
poletující nad prostřeným stolem
jak větrem načechrané zlatožluté klásky
před zrakem hospodáře, když jde pyšně polem.

Čistotou záříš blankytným nebem,
pod kterým dýchá se nám dnes tak lehce.
A klín tvůj hebký vlní se už chlebem —
tvým velkým darem k první pětiletce.

Jiří Havel
Vítězná práce ze soutěže „Pracující do literatury“
Tvorba 1950

TRAKTORISTKA HOVOŘÍ S POLEM

Teď musím pevně
držet volant v dlaních,
když orám zem, jež brala
dech i krev
mužům
ženám.

Tu mohli prosit: rod!
a prosili bez ustání,
ona však dávala jen
klásečky po kolena.

...

Už k tobě nepřijde pohublá Stračena
s mým tátou shrbeným —
prsty mu lezly z bot;
a když se Stračena,
taky tak shrbená,
na mezi otáčela,
táta se napřimil,
aby si setřel pot
z rozbrzděného čela...

...

Už nejsou políčka: co lán,
to jiný pán —
anebo chudák spíš —
políčka scvrklá, malá.
Teď ses, ty země, víš,
jediným velikým
družstevním polem stala!

...

Jiří V. Svoboda
Mladá fronta, 18. 2. 1951
[74]

PÍSNÍČKA O TRAKTORISTCE

Parfémem pleť nevoní si,
neobléká drahé róby.
Prosté děvče v kombinéze
hrdinkou je naší doby.

Do hněda ji slunce líčí,
pružná je jak mladá líska.
Zůstávají za ní, ejhle,
strniště a oraniska.

...

Přišla na mě mizerie,
skučí boháč — čert to vem.
Ale děvče žne a sije,
zpívá dvojhlas s traktorem.

Její stroj nás k zítřku veze,
z políček se stanou lány.
Jednou zorá všechny meze
i ty, co jsou mezi námi.

Parfémem pleť nevoní si,
neobléká drahé róby.
Prosté děvče v kombinéze
hrdinkou je naší doby.

[75]

A přec nemá o ctitele
žádnou nouzi. Já jsem z nich.
Zpívám o ní malou píseň
k chvále lánů družstevních.

Michal Sedloň
Nový život, 1950

TRAKTOROVÉ ČASTUŠKY

Traktory, traktory,
i vy, traktoristé,
údernické prapory
zasloužili byste!

To vám bylo pozdvižení,
to vám bylo smíchu, klení,
to vám bylo hovorů,
když k nám přijel o žních loni
na výpomoc místo koní
párek nových Zetorů.

Traktory, traktory,
rozbít přijely jste
zastaralé názory,
zastaralý systém!

Pan farář hned ráno kázal:
„Přišla na nás mravní zkáza,
konec boží naděje!“
Místní statkář k tomu dodal,
že nás čeká velká voda,
slintavka a kurděje.

Traktory, traktory,
— svatá pravda jistá —
ďáblový jsou výtvoři,
dílo ancikrista!

Traktory, traktory,
úspěch máte jistý.
Je to těmi motory
nebo traktoristy?

Traktory, traktory,
i vy, traktoristé,
údernické prapory
zasloužili byste!

...

V poli chodí silné stroje,
do večera hotovo je
to, co dříve za týden.
Stroje zanechaly dojem...
proč ty ale, srdce moje,
od té doby vzdycháš jen?

Tenhle problém rozřešily
naše dívky až v té chvíli,
kdy s úsměvem ve tváři
vezli je dva hoši milí,
vezli si je, roztomilí,
na traktorech k oltáři!

[78]

Dneska už ty čtyři v kraji
všichni lidé nazývají
„traktorové rodiny“.
Často se jich žertem ptají,
brzo-li si nachystají
malý traktor pro syny.

S traktory, s traktory
pro vítězství jisté
za daleké obzory
jedou traktoristé!

...

Pavel Kohout
Prosinec 1949, Verše a písně, 1952

[79]

CESTA

...

Na tom starém poli,
na kterém děd oral,
hřmí motory k nebi
jako slavný chorál.

Na tisících korců
ořou vnuci spolu.
Jak polního kvítí
dětí kolem stolu.

Naše mladá síla
a náš život horký
zraje jak to pole
pšenky divotvorky.

Ivan Skála
Literární noviny, 31. 7. 1954

NAROSTLA ŘEPA

Narostla řepa jako hrom,
nelžu vám ani kapku,
dědek ji nemohl vytáhnout,
na pomoc zavolał babku
a tátu a mámu a vnučátka,
nejednou rup, je z nich hromádka.
Tak vypravuje pohádka.

Bylo to jinak. Ozval se telefon:
„Haló, zde státní statek.
Máme tu řepu jako hrom,
že nám ji vytaháte?“
A po závodě šum a shon:
„Mají tam řepu jako hrom,“
hned rozletí se. Však to znáte.

Pod plachtou plno mládežníků,
Lída, Jan, Jirka i s paní...
Karel vytáhne harmoniku,
nákladák dá se do zpívání:
„Jedem na řepu jako hrom.“
Dojeli. Vítá je agronom:
„Kde je? My jdeme na ni.“

Vytáhnou řepu v celém poli
a dva hektary ještě k tomu.
Co na tom, že nás záda bolí?
Jde večer, žasne: U sta hromů.
Hle, samé řepné hromádky,
to nejsou, chlapani, pohádky.
Brigáda zpívá cestou domů.

Michal Sedloň
Básnický almanach, 1953

ROZHOVOR S ROLNÍKEM

Letišť. Letoun jde k zemi
a za ním malinký,
ještě je nezkušený —
za sukně drží se maminky.

A již zas nový naskakuje
a k nebi se zvedá.
V něm letíme, plujem —
já a můj přítel Konrád, neposeda.

Ze strany slunce
svým svitem nám kabinu zlatí.
Paprsky tiskne nám ruce:
Vítejte literáti!

A pod námi zem se drolí
na sta políček.
Tu a tam svítí z polí
Jevíčko a sta Jevíček.

Div nebije do očí
ta spousta políček.
Na nich se plahočí
soukromý rolníček.

...

A za rohem už se valí
družstevní čas.
Tam obilí posekaly
kombajn a samovaz.

Tam už pustili k vodě
starou nedůvěru.
Tam už sní o úrodě
jak o bitvě kombajnerů.

Vrčí si letoun nad poli a lesy...
Ještě než přistanem,
chci od srdce si
promluvit s občanem.

A již úsměv nám hraje
oběma na ústech.
Jak jinak... hned z kraje
mluvíme o družstvech.

...

Jde pevně kupředu naše zem,
jinudy cesta nepovede.
Já kdybych byl dnes rolníkem,
právě teď vstoupím do JZD.

Josef Rybák
Rudé právo, 4. 10. 1953

...

Družstvo má svého pekaře,
kterého platili by v Praze zlatem.
Má lékárnu a lékaře
i poctivě nabytým doktorátem.
Vyvaňuje se v jídelně,
při níž je klub a nové kino.
K pití lze dostat denně pivo, víno
a denně prý se vaří nedělně.

Když navštíví někdy družstvo host,
hned by mu modré s nebe snesli.
Dětem se vštěpuje způsobnost
už v kouzelné hrací skříňce jeslí.
Slavnostní večery na řece,
konané z radosti nad skončenou setbou,
končí se večer společnou četbou
lyrických básní v bibliotéce.

...

Vítězslav Nezval
Z domoviny, 1951

SAD MÍRU

Už dávno všechny vesnice
a všichni lidé v domech vstali.
Na dvoře strojní stanice
se motory už rozzpívaly.
Už každý strom má vlastní stín
a každá ruka svojí práci.
Traktory jedou do dědin
a s náklady se k městu vrací.

...

Ve školce stojí zahradník,
obklopen svými posluchači.
Tráví tu s nimi celé dny
v štěpnici mezi zpěvem ptačím
a každým jarem více mlád
učí je v stopách Mičurina
přírodu znát a ovládat
a probouzet ji tam, kde dřímá.

...

A ve vsi park a vprostřed kino,
kam družstevníci s ženami
jdou provoněni jatelinou,
aby dál rozvíjeli sny,
které jim nikdo nezkalí,
protože svoji sílu znají,
protože škůdce vyhnali
a novou knihu otvírají...

...

Z včerejších smutných otroků
jsou dneska noví hospodáři.
Pulsuje míza pokroku
v každíčkové žilce, v každé tváři.
Ocel únorem zakalená
unese tuny lidských snů.
Dnes směle sedí mladá žena
na rozvichřeném traktoru.

V dědinách prudký život kvasí,
žhavý jak láva sopečná.
Do družstva syn se první hlásí,
když rodina je netečná.
Mizejí meze, stehy zášti,
člověk poznává člověka.
Ó jak jsi krásná, moje vlasti,
když lid ti sám tvůj osud tká!

...

Ne, píseň ještě nezní celá,
ještě je třeba zápasů.
Ještě na mnohých místech vjela
rezavá kosa do klasů
a v černé duši mamonářů
zahnívá na dně nenávisť,
ještě tu chodí stíny žhářů
a vybírači ptačích hnízd.

Jsou vrahové. Vždyť nepřátelé
chtěli by u nás vidět hlad.
My ale máme sílu celé
písničky štěstí vyzpívat.

...

Oblaka lehká jako chmýří
družstevní pole přeletují.
V červených šátcích pionýři
si na táborech prozpěvují.
Den svlažuje se v potoce,
kde skáče voda přes kamení.
Tak naše vlast rok po roce
se nenávratně celá mění

a její lidé zocelení
jdou bez zastávky stále vpřed.
Vyhrajuj bitvu ve své zemi,
ten největší boj našich let,
protože srdce, jež v nás bije,
nezná strach z žádných překážek,
živené mízou energie,
již stalinský nám stvořil věk.

Jan Pilař
Nový život, 1951

ZPĚV ČTVRTÝ

*My jsme národ z Barrandova
aneb
Pracující inteligence*

BARRANDOVSKÁ

My jsme národ z Barrandova,
s námi točí hvězda nová,
do plátna pět hrotů vetká
pěticípá pětiletka.

Kamera, to oko země,
ať se jako roentgen dívá
dějům na kloub, v spády temné
a co věc je spravedlivá.

Zvukaři, vy kouzelníci
hudby milionům znící,
pozor na všechny ty uši,
máte v rukou českou duši,

máte zbraň, ač se to nezdá,
slovo, které bronzem zazní -
jindy smích zvoní hvězda
koupaná v stříbrné lázni.

Kamera je ústí děla,
lid a mír nám chrání
a Barrandov citadela
mezi továrnami.

*Marie Pujmanová
Miliony holubiček, 1950*

Už dávno nejste hračkou z porcelánu,
kde rokokový básník pastýřce své hraje.
Ne, teď jste složkou, teď jste číslem plánu
a hlavním městem hraničního kraje,

teď svými kádry na závodech bdíte
a vaše brigády jdou hlídat do polí.
Líbezná město, město ostražitě.
Už nebudete sídlem páte kolony.

Vše průzračné je tak, jako čaj v šálku.
Děla zní z dálky jako ozvěna.
Ti jedni chtějí mír. Ti druzí chtějí válku.
Vietnam. Filipiny. Korea.

Otročí jedni svými kamerami.
Umělcem není ten, kdo pokrok zradil.
Dělníci světa kráčejí však s námi.
Umělci světa bojovat jdou za mír.

A v čele jdou ti, kdo vždy byli v čele.
Celého lidstva vděčnost patří jim.
Vojáci pluků, které táhly směle
od Stalingradu na Berlín,

dělníci závodů, jež kuly zbraně,
tvůrčové filmů, které nadchly je.
S úžasem, štěstím díváme se na ně.
A před námi jsou dráhy zářivé,

cesty, jež v zítřek komunismu řídí
pout' všeho lidstva, rozběh nadšený.
Je těžké ukout zbraň. Je těžší ukout lidi.
Však dokáží to vaše kamery.

Za onen rozlet veliký a smělý,
za skutečnosti z básně vysněné
my milujem Vás tolik, Čiaureli.
My milujem Vás tolik, Pyrjeve.

K.M. Walló
Tvorba, 1950

Pozn.:
Čiaureli - tvůrce velkofilmu Pád Berlína
Pyrjev - režisér Kubáňských kozáků

NAD SVAZKY MARX—LENINISMU

V mém pokoji už léta není k hnutí,
co je tu brožur, knížeček a knih.

Jsou na stole.

Jsou po židlích.

Jsou na zemi.

Číst.

Stále číst!

Jsme všichni zahrnuti
úžasnou vědou knížek stalinských
jak slavný pianista růžemi.

Půl noci zápolím s jedinou bílou stránkou.

A o sto stránek vpředu srdce sní.

Já,

nýtek v dějinách,

učím se jejich zákon

nazpátek od sovětské ústavy.

...

Marx-leninismu prosté, šedé svazky!

Celý pestrý svět z nich slyším hřmít.

Dějiny třídních bojů

jsou dějinami lásky

k životu, který nelze vyhubit.

...

Hladili jste ty knihy?

Cítili jste,

jak v jejich pleti cuká rudá krev?

Na mne z nich vyhlíží za každým listem

příhoda,

statečná jak Čapajev.

Já si je někdy tisknu silně k srdci.

A jako kdybych zase na barikádě stál

a v květnové,

válečné revoluci

rudoarmějce šťastně objímal.

Jiří Fried

Nový život, 1952

SETKÁNÍ S JANEM NERUDOU

Když spěchám Nerudovkou vzhůru
a po zámeckých schodech ke Hradu,
tu v jitrech vyleštěných do azuru
potkávám někdy Jana Nerudu.

S binoklem na očích a s holí v ruce
obhlíží s výšky Prahy nový šat
a myslí si: Nu vida: revoluce...
A zdá se, radostně je zaujat.

Nemají hlad děti, jež denně vidí,
jak před lety kdys děti z Újezdu,
a ti, jež veršem zvedal z prachu bídy,
plán štěstí vykuli nám na Sjezdu.

Z bouřného času jsme se narodili
a jdeme dál za revolučním snem.
A i ten Hrad, ježž dávné ruce zdily,
dnes teprv náš je, náš je s Gottwaldem.

Bez žezla, bez pokynů Živnobanky
on mluvčím zde je naší naděje.
A když ho vidí vycházet tu z branky,
Jan Neruda se zjihle usměje.

Usměje se a na vyhlídku míří,
pln budoucnosti větru svěžího.
A myslí si: On jako svatý Jiří
tu ubil draka, ale většího.

Když cestou zpátky na nábřeží vyjdu
a otáčím se nazpět po Hradu,
vidím ty, co svou lásku dali lidu.
Vidím je: Gottwalda a Nerudu.

*Ivan Skála
Máj země, 1950*

SETKÁNÍ

Karla Havlíčka a Boženy Němcové v dubnu 1855

Udiven městem v jeho dávné něze
ulicí kráčel propuštěný vězeň,
nemocný, osamocený.

Vytrpěl mnoho. S otevřenou duší
teď na dveře svých dávných přátel bušil —
a dveře zůstávaly zavřeny.

Zříce tu hlavu, lehce postříbřenou
sněhem, jenž na ni padal u Brixenu,
oni se nestyděli odvrátit!
Odcházel tichý, ale nezlomený:
hlava se neschýlila ku rameni
a v očích dále hořel starý svit.

...

Šat obnošený, botky dřevé
a pod očima lehké stíny smutku,
šla ve sluneční jarní záplavě.
Třešňový kvítek měla na živůtku

a v rukou první svazky „Babičky“.
S kozlíku volal forman pozdrav na ni,
jen vystrojené městské paničky
se ohlížely s chladným pohrdáním.

Dřevé botky, obnošený šat —
a v duši světlo. Ona paní znala,
jak v protivenstvích dál se usmívat.
Vždyť ona za ten úsměv bojovala.

...

Tak potkala jej, Karla Havlíčka;
stál na Příkopech, smutný, opuštěný.
Jak pospíchala! Div že „Babička“
jí nevypadla z ruky na dláždění.

„Zdráv buďte...“ Vzhlédl, trpce usmál se:
„Jak, paní Němcová, vy se mě nebojíte?
Pohledte, vidí celá ulice...“
Umlkl. Usmál se na třešně bílý kvítek.

„Ech — já si z vlády pranic nedělám!“
A pak už si jen ruce tiskli pevně.
A vězeň náhle cítil: nejsem sám.
S tou paní přišla za mnou moje země!

...

Usmívali se do jarního slunce.
Veliká víra plnila jim srdce:
že žádná zrada pravdu nezmaří,
že budeš jednou kvéstí, český kraji,
ve štěstí, které dnes už dobývají,
že budeš kvést jak stráně na jaře.

Miroslav Červenka
Nový život, 1953

NOC

(Úryvek z poemy o Juliu Fučíkovi)

Po papíru pero hbitě utíká —
Nerudovy verše, výzva Goebbelsovi —
kdo by ještě u nás mezi těmi slovy
nepoznával rysy Julky Fučíka?
Zamyslí se; snad mu slovo uniká,
nebo spatřil náhle budoucnosti příslib?
Vzpomíná na uralského hutníka?
Na své Čechy myslí, na svůj národ myslí.
...

Na ně myslí Fučík v nočních hodinách,
na pomoc jim volá Nerudu i Máchu,
pro ně soudí zradu, usvědčuje z krachu
Beneše i politiku Londýna.
Svíčka dohořívá, hasne, zhasíná...
Noc se chýlí k ránu. Kdo se rána dočká?
Fučík tiše zpívá: „Ech, ty nočka, nočka...“
jak by zpíval u kolébky pro syna.

Milan Jariš
Květy, 1953

[100]

NA NÁVŠTĚVĚ U TÁTY FUČÍKA

Buď, verši můj, jak jarní nebe čistý!
Vlaštovky letí k hnízdům do podkroví
a v oknech tichnou jabloňové listy,
když táta Fučík mluví o Julkovi...

Na bílém stole voní z šálků káva
a ve vzpomínce rozjasní se hlasy,
když táta Fučík s láskou vzpomíná si,
jak malý Julek na divadle hrával...

I v pokoji se při vzpomínkách jasní,
zatím co v okně v jabloních se stmívá,
když vposloucháš se do chlapeckých básní
a chodských písniček, které si Julek zpíval...

„Když Julek četl Jiráskova Věka,
vzal baťoh na záda a prošel tam ta místa...“
Táta se usmál...: „Byl to komunista,
A dal by býval srdce pro člověka...“
—

Ztemněly v oknech jabloňové lístky
a já se vracím cestou na nádraží...
A vidím v hale mladé traktoristky —
čtou si tu spolu v jeho Reportáži.

Karel Šiktanc
Nový život, 1951

[101]

ZASTAVENÍČKO K 75. NAROZENINÁM
ZDEŇKA NEJEDLÉHO

...

Vidím Vás za katedrou
před lety, před lety,
rukou vždy štědrou
rozdávat moudrost
dávat podněty —

Běsnící pondělníky
lhaly národu.
Vy chodil jste za dělníky
a v jejich průvodu.
V den Vašich narozenin
chci říci, že ctíme Vás,
jak se ctí Stalin, Lenin,
Gottwald, Sovětský svaz.
Stříbrozpěv Vašich vlasů
tak hvězdně září,
že chtěl bych opěvat krásu,
vznešenou krásu stáří.

Vítězslav Nezval
Rudé právo, 10. 2. 1953

MOSKEVSKÁ UNIVERSITA
Ladislavu Štollovi

Staletí měla věda hloupý znak:
okatou sovu na objemné knize.
V sovětské zemi vymizel.
A stejně tak
i jeho nositel zmizel.

...

Co s vědou má společného
ten peří věchýtek,
který svým zjevem ptáky láká?
A kniha? Nu, proti té není námitek,
jen důležité je — jaká.

Vždyť sova je přece noční pták.
Temno je jeho domovina.
Věda však má ráda naopak
svítivou bystrozrakost dynam.

...

Ve škole kdysi
kolem starých map
chodíval chodbou po vyučování.
Visel tam obraz. — Holý mrakodrap,
podobný šedé vosí báni.
To americký rentiér
až na mrak položil svou tlapu
aby dolar i z nejvyšších sfér
vydrápal spárem mrakodrapu.

Ale zde prostor s výškou spojil sloh.
Vzal bílou ušlechtilost od antiky.
V těch stavbách je štíhlost mramorových soch
i barvy lidové keramiky.

Pater — třicet osm.
Z patra do patra
stoupáš očima.
A ani se nezdá,
jak těžké je, než tvé oko dopátrá,
že v oblacích — na vršku — je hvězda.
...

Hvězda. Erb vědy.
Její jasný znak,
který teď lidstvu do budoucna svítí
a který žádný atomový mrak
nemůže zastřít ani uhasiti.
...

Zapomeň na starý znak,
na sovu,
a hleď, jak kráší Moskvu-řeku
znak nových sovětských Lomonosovů,
znak vědy komunistického věku.
...

Jiří Tauffer
Literární noviny, 8. 11. 1952

PROSTÝMI SLOVY

Prolog

Nedělní odpoledne
zde v domácnosti jedné,
píše se šestnáctého dubna rok dvaapadesát.
Desetiletý synek pod okny staví vozík,
aby v něm mohl papír na sbět brát,
a druhý, batole, zas čertí se, zas pláče,
sám chce být pionýrem, šátek loudí, dráče,
a nechápe, když starší mu ho nechce dát.

Oba je slyším od psacího stolu,
hlas našich zítřků v hlasech nových lidí.
A závidí-li matka, která nikdy nezávidí,
tak jenom proto, že nemůže s nimi
vjet na vozíku s pionýrským šátkem
za řadu let tam,
kde už její oči neuvidí.

Neděle. Odpoledne.

Já řekla: 'obraz jedné domácnosti'
a opravuji.

V každé druhé je to tak.

Na stole vedle mne je svazek, Majakovskij,
o kterém budu zítra na plenárce povídat,
a pro čtvrtek mám thema o průmyslu
rozpracováno k stranickému školení.

Je neděle.

My nechcem svatozáře kolem ní,
vždyť každá vteřina nám po únoru svátkem je
a odpočívát?

...

Já беру blok a k němu pohled na Vltavu,
malinký kousek oblíbené tužky
a začnu, jedna nepatrná vprostřed davu,
psát v proužek dálkopisné stužky
do Košic, Brna, přes Prahu,
do Prahy zpět až v novou Čínu
dík za život! Za štěstí našich dětí!
Za pionýrské šátky! Úsměv našich žen!
Za nový řád!
Za čest, že smíme v šiku
svobodných zemí stavět slunný den!

Začínám psát.
Slyšíte dunět děla?
Zavřete oči. Je to jako dnes.
Pod mraky letí první spásná střela.

Sověťští vcházejí Moravě na náves.

...

Herma Svazilová-Johnová
Nový život, 1952

ZPĚV PÁTÝ

Jazzem se svíjel Bílý dům
aneb
Dravci

NOVOROČNÍ 1952

Jazzem se svíjel Bílý dům
v tu noc, kdy Truman v mračném sboru
bursiánů a senátorů
čekal v touze a neklidu,

až ohněm zaplavený svět
oznámí, že se blíží z dálky
krutý a strašný Mars — bůh války,
kterého pozval na banket.

Viděli v duchu jeho zjev,
slyšeli znovu po paměti
pláč zabíjených žen a dětí,
cítili znovu lidskou krev,

která se na tom banketu
bude zas měnit v tučné zisky -
a olizovali se pysky,
když zazněl výkřik: „Už je tu!“

Zsinalé tváře ozářil
ohnivý plamen za obzorem.
I zvolal Truman se svým sborem:
„Pověz, co vidíš, hvězdáři!“

Popiš nám zkázu národů,
ach, to musí být skvělý pohled!“
A hvězdář, stočiv dalekohled,
díval se směrem k východu.

„Co vidím,“ řekl, „strašné je!
Z východu letí holubice —
a za ní, urostlý jak svíce,
jde rytíř lidské naděje.

A kudy jde ten bohatýr,
konec je s vámi bursiány!
V Koreji hoří vaše plány!
Nad Čínou svítí bílý mír!
...

A dál! Vidím jak taje sních...
to v železo se ruda taví!
A mladá republika zdraví
zrození huti v Kunčicích!

Teď začlo — všemu navzdory —
i na západě nebe zářit!
To vašich zemí proletáři
zvedají rudé prapory...!“

Do krytů smečka zalezla,
zmlk' hvězdář. Spojenými státy
šel slavný dvaapadesátý
a děsil všechny krále zla.
...

*Pavel Kohout
Prosinec 1951, Verše a písně, 1952*

[110]

DRAVCI

Zatím co noříš se v blažené ticho lesní,
buržuů temný hlas o tajné zbrani běsní.
Zatím co pronikáš do krásy nevidané,
řvou stále silněji o válce, která vzplane,
řvou stále silněji a brousí ostří chrupu
obchodní přátelé těch Stinesů a Kruppů.
Řvou, strachem zděšeni, řvou, zuby jektající,
zatím co štěstí stroj staví tví mechanici.
Zatím co básníci sny jasných dětí chrání,
businessman přemýšlí o strašných druzích zbraní,
a chtivý loupeží, prolhanou staví plentu
svým dravčím záměrům v prodejním parlamentu,
hloupoučkový generál a kongresmani lysí,
římského papeže na pomoc volají si,
zatím co básníkům den svítá v nové kráse,
volání po válce tam z novin rozléhá se,
píší a doufají, že silou jejich řeči
svět v prach se rozsype před hrozbou nebezpečí.

Dělají dolary, dolary ke své chvále.
Však svět se nemíní rozsypat jaksi stále.
Dělají dolary i z krvavého těsta,
však v Polsku navzdory dnes rostou nová města,
dělají dolary a šíří svoje klípky,
však v novém Maďarsku se naplňují sýpky,
dělají dolary a pumou při tom chrastí,
však mocně dýmají dnes závody v mé vlasti.
Nu, onen nový svět, jak by to bylo v plánu,
nerosypte se přec před hrozbou Vatikánu.
...

[111]

Však nás je mnohem víc, kteří chceme žít v míru,
my prostí chceme mít svůj domov ve vesmíru,
my, kteří sléváme železo v rudé huti,
my, kteří jdeme vpřed, my v štěstí rozběhnuti,
my, klidní oráči, kteří svou brázdou ryjí
tvář světa pro píseň s omládlou melodií,

...

my, kteří doufáme v úrodné jarní deště,
my víme: kromě nás Sovětský svaz je ještě!
My víme, víme přec: kremelský orloj svítí,
nový rok vítáme za zvuku jeho bití.

František Nechvátal
Nový život, 1952

PÍSEŇ O LÁSCE A NENÁVISTI

...

A jazzy vyjí v jejich New Yorcích
a při tanci se smějí mladé dámy.
To abys neslyšel, jak tichem pŕlnoci
zasténal v žaláři tvůj soudruh utýraný.

A ve tmě neony jim zahánějí strach.
A v temných předměstích hlad s hněvem zvolna kypí.
Lhostejně vítr v polích honí prach.
Lhostejně proudí macecha Mississippi.

...

Dál Mississippi vody svoje hrne.
Dál vichr s pískem šustí préríí.
Však přijde jednou čas, kdy vítr hrůzou strne
a řeky slzami se z břehů vylíjí.

...

A potom ve zvířecím, křečovitém děse
se v Bílém domě zalknou Trumani.
A ženě osleplé sluníčko rozlije se
po tvářích bolestí a bojem ztrhaných.

...

Stanislav Neumann
Mladá fronta, 10. 6. 1951

REMILITARIZACE

...

Narůstá jim hřebínek
Za dolary a zradu
Stáhnou si kožený řemínek
Přes zjizvenou bradu

To je ta evropská armáda
Na svobodu puštěných šelem
To je ta americká armáda
Německých ocelových helem

Vrahové z Oradouru a Lidic
Ty tváře zná každý
Už v Landsberku několik kytic
Dostali předem za nové vraždy

To je ta evropská armáda
Za dolary a zradu
To je ta Hitlerova armáda
Která už jednou padla u Stalingradu

*Konstantn Biebl
1951, z pozůstalosti*

ADENAUERŮV PROGRAM

Krev ýbrmenšů v žilách mám
a program od Hitlera —
jako on i já vyrůstám
pod křídly Rockefellerera.

...

Já pochod velký vám přichystal —
nebude věci těžkou.
Chci jen, aby se Berlín stal
třicátou osmou rovnoběžkou.

Pak s NDR se poperem
a prát se nepřestanem —
chci se stát novým Hitlerem
a navíc Li Syn Manem!

Na východ! Na východ! — příkaz dán.
Hoch! Deutschland über alles! —
až prát se bude strýček Sam
a rozkáže to Dulles.

Odpověď německého lidu:

Ve jménu míru, svobody,
se všemi žít chcem národy —
vy mějte, pane, v merku —
že tyhle velké pochody
se končí v Norimberku.

Ilja Bart
Rudé právo, 1. 8. 1953

EMIGRANTI

Být, špion, zběh a vrah a zrazovat svůj stát,
s vérvolky hranic v jednom chumlu stát,
v Babičích republice do zad vrážet nůž,
jejž podal agent: Na, holomku, služ —
hanební emigranti.

...

Studení jak psi čenich vlast vroucnou neviděli,
jen střep a krám a strouhy, které bláto dělí,
na tváři hrdinské jen počítali pihy
a na půl žerdi stahovali prapor plihý —
hanební emigranti.

...

Ale jen zadul vítr únorový
od strážných hor až po dukelské rovy,
kde krasnoarmějci a naši slavný dřímou sen,
aby lid k vládě věcí svých byl probuzen —
páni, co na lid políčili,
obchodníčkové čilí,
v teple se schovali, za storu skryli líc,
zmatené školáky poslali do ulic
a foukli, svíčkové baby.
Hanební emigranti.

„Svobodná Evropa“, tvůj vykřičený hlas
v procesí syčáků a byvších primadon,
zas „chránit kulturu“, zas „bolševictví hráz“,
ty „Nová Evropa“, známe tvůj starý hlas,
ba věru pravý uhodilas tón
a šťastné poutní místo vybralas,
kdekdo má v Čechách chuť vydat se opět znova
na svatováclavskou pouť do Mnichova —
hanební emigranti.

...

Jak emigrantský páv po peru pero ztrácí,
přeletěl by tak rád v rakouskou federaci,
uprchlý generál dal by zas Sudety
křížákům s lebkami pro říšské lafety,
kdys atlantický val, dnes atlantický pakt,
být špion, zběh a vrah a prodávat svůj stát —
hanební emigranti.

...

Nevědí, čím jsou, kdo dá přístřeší
posluhující emigrantské veteši,
chvíli je dobrá, pak ji zahodí
z rozmaru politické náhody.
Nevědí, čím jsou, toho, kdo dá víc,
vrah z Koreje, vrah od Lidic,
ani co za to budou chtít,
únos anebo zavraždit —
hanební emigranti.

Válka je jejich naděje.
Ať si ji nikdo nepřije.
Zpozdilí lidé minulí,
jak mouchy byste zhynuli.
Bez lásky těžko bojovat,
jen ten, kdo má zem k smrti rád,
se v život zase obrátí,
ne v polomy a vývrati.
Jsme mír, my národ semknutý,
ne, jak klepáte, od knuty,
však protože svou rodnou zem
vpijíme živým kořenem.
Dým továren, to náš je dech,
naše krev tepá v pražských zdech,
my s šumavského temene
hraničním hvozdem kveteme.
Protože v zemi Fučíka
jen sběh a chamraď utíká,
však stát a dělník jedno jsou
jak láska k míru s Nebojsou.
A to je naše čest.

Marie Pujmanová
Tvorba, 1951

TREST

Emigrantů

Smutno je někdy člověku i doma,
když v podvečeru sirém teskně mží.
Jak ale ten náš smutek daleko má
k vašemu smutku,
vy tam nad Temží!

...

Dunivý Big Ben odměřuje čas,
neúprosně vám nad hlavami bije.
A v hlasech,
jimiž napadáte nás,
je každý večer více hysterie.

Smutno může být člověku i doma,
když na vltavské jezy teskně mží.
Jak ale ten náš smutek daleko má
k vašemu smutku,
vy tam nad Temží!

S pečetí zrady,
zklamaní a zkyslí,
čekáte, až vám srdce zpráchniví...
Takový trest si nikdo nevymyslí,
k jakému jste se odsoudili vy!

*Pavel Kobout
Čas lásky a boje, 1954*

MY BDÍME!

...

Je proto k smíchu,
když v éteru zase
ze Západu kdejaký mizera
učenlivě napodobuje Hitlera
a skloňuje ve všech pádech:
„Svoboda, ta je jen v našich skladech.“

Opravdu? Snad v plechovkách
jako vepřové s medem?
Nebo jako žvýkáci guma?
Možná že by po ní leckdo ruku vztáh,
kdyby ji byl doma nabídl pan Truman.

...

Bohudík
u nás je k cizím konzervám nedůvěra.
Žraločí ploutve,
salát z volské tlamy...
To známe už za Hitlera.
A to si spotřebujte sami!

Mimo to u nás je zvláštní klima
a vaše konzervy v něm jistě zkazí se.
Račte jít tedy k čertu s vaším byznysem!

...

Neběží u nás život
ještě jak by měl,
tak hladce.
Sotva však z nás kdo zapomněl
na slovo
okupace.

...
A dnes okupaci novou,
dolarovou,
chtěl by nám chystat zrádce.

Ať nepřítel si žvaní
ze všech stanic.
Ať pikle osnuje.
My pevně stojíme u svých hranic.
My bdíme
a budujem!

Josef Rybák
Rudé právo, 26. 7. 1953

ZA BÁSNÍKEM

To přece, Kostě, v našem stylu není,
aby nám setkání hyzdil černý organtin,
aby se hostům rozdávala smuteční oznámení
s překrásným ruským jménem Konstantin.

...
Pročpak jen nevzpomněl sis, že tě mají rády
ty statisíce z našich továren,
modravé říčky svazáckého mládí?
Pročpak jen?

Pročpak už nepočkal jsi na souvětí,
zpeněná nadšením Konrádových gest?
Na ruce se stisky jasnopoljanských dětí?
Na oči s lesky socialistických měst?

...
Na laskavý úsměv Ladislava Štolla
s obrazy světa, který byl tvým snem?
Či snad jsi nás ... ještě v 22.15 volal?
Kostě, my litujem...

...
Tvůj mučitel neměl srdce, ale nerost.
Ne dýkou, ne revolverem do tebe sta ran dal.
Ti co tě uštvali, Kostě, nebyli caballeros
ale banda.

...

Za verše o vraždách amerických Kruppů,
za básnický verdikt nad zločiny násilí,
za jásavý verš o našem světě na postupu
tě ubili.

Jsou louže a smetí. Je i lidské bláto.
Kdo však by před tím dneska utíkal?
Básníkův život, Kostě, měl plivnout na vše na to.
Měl jsi to překročit jak na chodnicích kal.

Vždyť vysoko nad tím po celé zemi naši
raší růžové socialistické předjaří.
A tohle rašení nezkrátí, nezastraší
žádní uličníci, žádní zbrojaři,

žádné Trumanovy fondy, žádný dolar,
žádné typy, milující stále stín,
žádná zkyslá politická coca-cola
z Ameriky, z Bělehradu, z Palestin!

Jde o to, vzít bandu za límec z dobré látky,
nehledět na to, že sem tam praskne steh,
obrátit štváče pěkně čelem zpátky
a hnát je, že sami nepopadnou dech,

a ukázat jim, kde nechal tesař díru,
aby už nekazili břehy Vltavě.
Donutit je, aby sami vyskákali do vesmíru
jako krysy bezhlavě a po hlavě.

Jiří Taufer
Nový život, 1952

POLÍČKO

...
Kdosi nám šmátral
v noci po síni,
kdosi nám zastavoval na zdi hodiny
a do včelínů vkládal hnízda vosí.
Šel českým krajem
křížem kráž,
šel ušklíbaný Kdosi.
Kde spalo dítě,
upil děcku mléka.
Kde stařík zadřímá
on kradl starci lék.

...

Slizký
jak šnek
a dobře ukrytý
do lži a fráze,
své rodné ulity,
někdy jen růžky ze tmy vystrčil,
a jindy do togy své falše zahalený
do stolu bušil
jako do bubnu:
On prodával. I nás,
i naši zemi.

Zarůstalo nám plevelem
políčko, pole naše.
Už nezarůstá.
Čistě prohlédlo.
Už klásek ví,
co umí plevel v týle,
a lid už dobře rozpoznává s ním
že jenom zrada přilétá
po větru západním.

Zjasnil se zrak
a zbystřil sluch,
už ví, jak duní fráze.
Cit na sto honů pozná kejklíře.
A kejklíři už dotancovali
svůj tanec
na provaze.

Josef Kainar
Literární noviny, 20. 12. 1952

PO PROCESU

Co jim je do štěstí, v kterém my chceme žít,
co jim je do lásky, kterou my rozesijem.
Bohatství země mé toužili rozchvátit,
vyvrátit z kořenů sílu, již dal nám Říjen.

Mé děti usnuly... A jistě netuší,
co všechno v těchto dnech každý z nás v srdci prožil.
Je zrada zmařena... Je klid v tvém náručí!
Úhlavní nepřítel úlohu dohrál, dožil!

Mé děti usnuly... Dnes mohou klidně spát.
„Kupředu, soudruzi!“ zazněla pevná slova.
Listopad... Padá sníh... Půjdem pracovat.
Nad námi strana bdí, nezlomná, Gottwaldova!

Jindřich Hilčr
Nový život, 1952

ZPĚV ŠESTÝ

Miliony holubiček

aneb

Já voják míru říkám pušce: Zab!

ČESKOSLOVENSKÉ ARMÁDĚ

...

Vám, průzkumníci míru na rozvědkách,
co včera stavěli jste mosty v údolích,
vám, piloti a střelci v nedohledných letkách,
vám děkujeme, gottwaldovští sokoli.

Vám chlupci z hor se stády bílých ovcí,
vám mladí hospodáři z polí družstevních,
vám, zenitčící, naši protiletadlovci,
svěřila rodná země školy dětí svých.

...

O všech svých vojácích zem naše dobře ví,
i na vás spoléhá, soudruzi výsadkáři.
Tož, bude-li to jednou třeba k vítězství,
ať se vám každý seskok vždycky dobře zdaří.

...

Jdete všichni cestou vojska Žižkova,
s lidem, který dělnickou má krev.
Nad hlavou vám zpívá píseň mírová,
nepřemožitelný, věčný lidský zpěv.

...

Karel Šiktanc
Literární noviny, 4. 10. 1952

ČASTUŠKY O ZNEJMILEJŠÍCH

Harmonika dneska marně
do tance nás dostat chce;
my dnes, kamarádky švarné,
vzpomenem si na chlapce.

...

Kamarádko moje milá,
napadnout snad mohlo tě,
že bych s tím svým nechodila,
kdyby nebyl v pěchotě.
A pěšák - to musím říci —
nezapře se nikdy v něm:
s ním dojdu až na radnici
usilovným pochodem.

...

Ten, kdo by stál o zbabělce,
zklamal by se náramně.
Já mám ráda dělostřelce
— dělostřelec rád má mě.
Na mne vzpomíná, když střílí,
protože mám smlouvu s ním,
že za každou ránu v cíli
hubičkou ho odměním.

Tankistu, mé potěšení,
nezadrží žádný val,
není, není opevnění,
z něhož by se neprorval.
Každou pevnost bez nadsázky
ve svém tanku rozdrťí!
Jenom z pevnosti mé lásky
nevyrvě se do smrti...

...

Já nemohu zpívat skromně
radostí jsem bez sebe,
představte si, že se do mě
zamiloval SNB.

Pranic nedbám o starosti,
pranic nedám na řeči.
Vždyť u člena bezpečnosti
nejvíc budu v bezpečí.

Mně už také za to stojí
pochlubit se jako vy.
Můj milý je v prudkém stroji,
on je letec tryskový.
Když nahoře v říši větru
jméno moje vysloví —
uletí pět kilometrů,
dříve než je dopoví.

Harmonika dneska marně
do tance nás dostat chce,
my dnes, kamarádky švarné,
vzpomínáme na chlapce.
Ať jsou z jakékoli zbraně,
jen když dobře chrání lid,
tak, abychom mohly na ně
v každé době hrdé být.

Pavel Kobout
Čas lásky a boje, 1954

DOPIS MILÉMU

Dnes bych ti, milý, psala do svítání.
Do očí jako srnka vstupuje mi zešeřelý kraj.
Neusnu asi. Tepnami protéká mi
můj první máj.

Daleký milý můj! Proud štěstí ve mně kypí,
že ani nevím, co ti napsat dřív.
Mám psát o našich hvězdách pěticipých,
o větru napsat, o korunách bříz?

...

Já na svém traktoru v průvodu v čele byla.
Jak koráb zarýval do větru lesklou hruď.
Co s tímhle soudruhem jsem polí probrázdila!
Já proto hrdá jsem. Ty také hrdý buď.

...

Ty po hranici jdeš a možná právě teď
se kdosi v houští chystá na hrdlo ti skočit.
Možná jde pálit, možná děti zabíjet.
Prosím tě, milý, nezavírej oči!

Ty po hranici jdeš. Snad zasníl jsi se právě,
jak žití vzkvete nám poupětem nádherným.
Nedovol nikomu proklouznout v rosné trávě!
Buď, milý, ve střehu! Já taky s tebou bdím.

Stanislav Neumann
Tvorba, 1950

VOJÁK A PUŠKA

Štíhlé pně borovic,
Choulí se tábor,
Pátraje do tmy,
k rameni voják
A pod plátnem,
vzbudil se jeho druh
Klidnému dechu spících
dotkne se pušky
Nahmatá pažbu,
a hlasem tišším,
k ní šeptne: Kolik lidí
jehličím měsíc sněží.
vedle stanu stan.
jež se stíny ježí,
přítiskl svou zbraň.
kde ještě hustší tma je,
a k boku svému sáh.
naslouchaje,
jak milenky v tmách.
chladnou ocel hlavně,
nežli šumí bor,
padlo a ještě padne!

[136]

A v jeho srdci
Všude, kde za svobodu
kde do zástupů
na podlé katy
já voják míru,
Zabíjej běs, jenž chystá
zášť v krutých mozcích
Já vím, že jednou
Pro život neobsáhlý
na ocel ztverdne vzdor:
nevinný k zemi klesne,
plamen vzpoury pad,
miř a střílej přesně,
říkám pušce: Zab!
pro lidstvo strašné bědy,
zažranou jak rez!
střelíš naposledy —
naši cestu střež!

*Michal Sedloň
Nový život, 1951*

[137]

PÍSEŇ ŠUMAVY

Kdo zákeřně ztratil syna
Nesmí nikdy ustoupit
Kvůli synům neusíná
Soudruh Nosek musí bdít

Střelen cizí kulovnicí
Leží v lese další syn
Zabili ho záškodníci
Jistých pánů na pokyn

Na hranici naši chlupci
Drží ve dne v noci stráž
Nad hlavou jim sviští špačci
Rovnou na sad náš

Přeletují divní ptáci
Přes šumavský plot
Jsou to samí pašeráci
Gestapáckých bot

...

Připlížil se z černé stoky
Střílel na stráž zákeřně
Má teď břicho kropenaté broky
Za vraždy a za třešně

Nikdy víc už nepřeletí
Tenhle ptáček Šumavu
Letáky a jiné smetí
Les mu ustlal pod hlavu

Konstantin Biebl
1950, z pozůstalosti

RÁNO PŘED PŘEHLÍDKOU

Ráno v den přehlídky, kdy úsvit sladce
přikouzlil městu úsměv zlatistý,
hoch s odznakem vzorného tankisty
potkal se s nositelem Řádu práce.

Nositel řádu, tavič proslavený,
jako by chtěl své dílo prověřit,
přistoupil k mohutnému pancéři
a proklepal mu ocelové stěny.

Pak obrátil se znovu k tankistovi:
„Jak slouží, chlapče? Dobře? Či že ne?“
Hvízdl si chlapec v přilbě kožené:
„Ani se nedá vypovědět slovy!

Prudký jak vichr. Bouře. To je málo!
Jak vaše srdce věrný. Bez vady!“
„To dělá praxe... nu a přísady...“
řek' starý mistr, dojat jeho chválou.

„Dělali jsme ho s láskou, péčí, pílí,
aby vám v něm bylo jak u mámy.
A já se dneska přišel za vámi
přesvědčit o tom , zda jste se s ním sžili.

Žádám tě o to za všechny své druhy.
Čím lépe se s ním naučíte bít,
tím dřív namísto tanků budem lít
konečně jenom traktory a pluhy.

Rozumíš mi?“ Usmál se chlapec hbitý:
„Nu, rozumím. A dobře velice.
Já, soudruhu, jsem taky z vesnice
a tankista je na traktor jak šitý.“

„Pojedeš dobře? Znáš svůj úkol?“ „Zdali!
Že atomčikům navždy přejde chuť
rozbít si čenich o mou pěst a hrud!“
A oba dva se nahlas rozesmáli.

A když pak hřměly tanky ve formaci,
tu zdravili se oba navzájem —
jako se zdraví celá naše zem,
pracující a střežící svou práci.

*Pavel Kohout
Verše a písně, 1952*

ZPĚV SEDMÝ

*Fronta je všude
aneb
Prostřelená legitimace*

PROSTŘELENÁ LEGITIMACE

Až půjdou jednou děti na výstavu
ty němé svědky bojů sledovat,
pionýr vážně skloní černou hlavu
nad knížkou, kterou probil automat.

A oči hluboké se na nás podívají:
„Soudruhu, pověz, což ho zabili?
Tu knížku rodiče na vlastním srdci mají,
to na srdce ti vrazi mířili?“

V odpověď možná zprvu zaváháte —
paprsek slunce do očí vám sjel.
„I na vás mířili ti lotři s automatem,
však hrdina tu kuli zadržel.

I na vás, děti... To je knížka strany...
To člověka je rudý, čistý štít.
A komunista vlastní hrudí chrání,
by krásně žily jste. A budete tak žít.“

*Jan Štern
Tvorba, 1951*

DVĚ POVÍDKY

II

Co to duní, co to duní?
Vzduchem hučí bombardák,
nad horami, mořem, tůní
žene se jak starý drak,

puká zlobou, hází pumy,
dračí vejce s cholerou.
Americký vědec umí
hubit zemi, o níž se rvou.
...

Co mu dítě, co mu matka?
Z bombardáku agresor
na malinká Korejčátka
háží tyf a hází mor.

Co mu matka, co mu dítě,
co mu člověk bezbranný.
Že se velcí nestydíte
jít na malé Čínany.

Velcí muži v stejnokroji,
v plné zbroji, v plné zbroji,
ať se vlastních dětí bojí,
děti se jak včely rojí.

Děti na všech hřištích světa,
z Mongolie, z Anglie,
Borja, Ali, Daisy, Květa,
dívčinky jak lilie,

růžové jak čičorečka
s kominičky z Afriky,
žabky mrňavé jak tečka,
hoši jako mečíky,

děti ve všech barvách růží
proti vraždícímu muži.
Každý domov, každá škola
vědčům do svědomí volá:

Svět je krásný! Chceme žít
a ne v hrob se uložit.
Každé dítě bratr je —
Korejčátka nedáme.

*Marie Pujmanová
Nový život, 1952*

ODPOVĚĎ

Organisace národů sbor zestárých Ezopů
v cizích službách si vymyslil bajku
Čína je útočník a západní Evropu
Ohrožuje lid jenž buduje zpívá tančí
a hraje na balalajku

...

Neohrožují mír umrlčí lebky na SS čepici
Ani piráti zakotvivší na Tajvanu
Válku chce Picassova holubice letící
Nad hlavami generálů z hlavního vůdcova stanu

Příchodem Vykupitele na smrt vyděšený Herodes
Marně se snaží zastavit vývoj světa
vražděním korejských nemluvnátek
Atomovými pumami rozmetat vysokého vedení
rostoucí les
S krku sovětského mládí strhnout
ten pionýrský šátek

Vlčí jámy pro koho vykopává vlk
Naučeným hlasem dávených ovcí
Kanonádou svého srdce připravuje terén Erenburg
Pro sněžení jabloní jímž zaplaví svět mičurinovci

Nesmírná síla skrývá se v ovoci
Sovětské práce sovětského úsilí
Dejte si pozor atomoví proroci
Na novou chuť zlaté renety které se války zhnusily

Konstantin Biebl
1951, z *pozůstalosti*

Paliči války znovu vtrhli do Berlína,
jak tehdy, když svůj doutnák kladli pod Reichstag.
Zas chtějí zapalovat, střílet, všet, stínat,
národy v krvi zdeptat. Právě tak.

A znovu zkrvavělá nacistická dýka
zablýskla v dravčích rukou banditů.
Ji nabrousila dolarová Amerika
a vrahy podplatili žháři z Wall Streetu.

...

Zapálit druhý Reichstag se vám nepodaří,
svět strhnout do ohně, do trosek, do hrůzy!
Ve velkém těžkém boji s válečnými žháři
jsme pevně s vámi, němečtí soudruzi.

Ilja Bart
Rudé právo, 3. 7. 1953

Utichly výkřiky,
rány a klení.
Starého dělníka
hodili do vězení.
Při demonstraci křičel prý
pánům do oken.
V milánské cele pokoře ho učí
už kolikátý den.
A on tam tiše leží,
oči má zavřeny
a z klecí nesvobody
vypouští ptáky — sny.

„Tam za Stalinem leťte,
sniváci, ptáci mí,
tam za Stalinem leťte,
mí ptáci ohniví!
Je v jeho dlaních všechno,
co chudák vysnil si,
ta Stalinova země
je studně našich sil.
Ej, pijte, ptáci, pijte
z hluboké studně té
a ohnivým svým peřím
pak nebe podpalte!“

Až cely otevřou se,
silnější, mladší vyjde z nich.
Z hlubiny očí zářit mu bude
paprsek oken kremelských.
Už vidím, vidím ho, jak v první řadě kráčí,
když strana zase k stávkám bubnuje,
už slyším jeho hlas ve zpěvu demonstrací:
Avanti popolo! — a znovu do boje!

Milan Kundera
Člověk zabrada širá, 1953

PRO SVOU ZEM

...
Ty země má, ty česká země naše,
košatá lípo, kterou neudusí dub,
jen neboj se. Zas by tu křížák jen smrt našel,
kdyby si myslel, že zde najde snadný lup.

Zrádci, mnichovští zrádci pokřikují
kohoutím hlasem ze „Svobodné Evropy“,
Svoboda za dolar! Nenechte si ji ujít!
Za dolar dovedli by národ utopit.

Jen spřádejte si svoje všivé plány
a paktujte se s bohem — dolarem.
V té zemi mé, v té nebudete pány.
Zde dávno zapomněli vašich jmen.

...

A kdyby snad, ne z odvahy, jen ze zoufalství,
vydali jste se na křížáckou výpravu,
jak zvěř vás pochyťáme, jak zvěř v pasti
a v boji porazíme na hlavu.

...

Jiří Ostaš
Rudé právo, 28. 11. 1954

JULIUS FUČÍK

V hodinách, kdy boj duní po celé zemi
mezi válkou a mírem,
jsi živý, jsi s námi, jsi s vojáky všemi
na straně života, Fučíku-bohatýre.

U bohatých stolů sovětské vlasti
jako bratr jsi vítán,
na Donu chodíš v rozevlátém plášti,
stavíš přehradu a v stepích siješ žita.
...

V hodinách, kdy boj s nepřáteli duní
a lid vstal v koloniích,
ty jako vždy jsi nebojácně u nich,
tvá slova jako zbraň se o svobodu bijí.

To z velkých očí Pabla Nerudy ty záříš
horníkům v Chile,
to z očí Amada brazilští proletáři
se učí odvaze, tvé věrnosti a síle.

Tvé jméno letící jak věčná hvězda světem
se stalo znakem pro věk:
Zní ve všech jazycích tvá výzva: Lidé bděte!
Zní všude tam, kde k slunci vstává člověk.

*Jan Pilař
Nový život, 1953*

ON BUDE S NÁMI V BUKUREŠTI

Uvidíš-li ho vířit v prudké polce
či v sadu trhat růži komsomolce,
nemohu říci. Ale jedno vím:
v poledním slunci nebo v nočním dešti
jistě ho potkáš. Půjde Bukureští,
rozkvetlou mladým větrem srpnovým.

Jakpak by nejel s námi na Festival
Julius Fučík, který tak rád zpíval
a pro ten zpěv se smrti nelekal.
Chceš-li ho potkat, nevšímej si tváře
a nehledej ho zrakem novináře;
najdeš ho jenom srdcem člověka.

On, přímo bratr Thälmana a Lorcy,
kráčí tu mladý, nadšený a horký
s vírou, že válka bude smetena.
On, rodný bratr Olega a Zoji,
nezlomen trýzní, mučením a boji,
stal se teď bratrem Henri Martina.

V hamburské báře přised na palandu
k těm, kteří pluli s vlnkou k Helgolandu;
mosteckým ohněm zaplanul mu zrak,
když do stávky šel v Kongu s domorodci —
i s Raymondou byl jistě oné noci,
kdy něžnou šíjí zastavila vlak.

Zpívá si v kobkách bělehradské Uddby
písničku, kterou nepřehluší hudby,
třeštící v barech tygrům tenisu.

Zas křikl svoje „Lidé, bděte!“ světu,
když napřímil se před popravčí četou
po boku bratru Belojannisu.

...

Poledním sluncem, půlnočními dešti
Julius Fučík chodí Bukurešti;
děti mé vlasti s dětmi Zambezi
spojuje teď svou vzdornou krví rudou.
Je ve všech, kteří jsou i teprv budou,
kdo musí být a budou vítězi.

Pavel Kohout
Čas lásky a boje, 1954

ZPĚV OSMÝ

*Na kolchoze „Molotov“
dnes žije Kuzmič Polykarov
aneb
Fantazie*

FANTAZIE

Říkají o nás,
prý fréza, hoblík, lopata,
Prý kdepak my,
kde mdloby
jako Punkvy,
Prý se neumíme
a chápat Bytí
a čtyř noh u postele.
Co je prý pro nás
prostor
že vůbec neděsí nás
z které se, jak víme,
i nejmladšímu básníčkovi,
...
Tož, tuhle fantazii,
drazí,
že neumíme snít,
to je to jejich celé.
a jáství rozhořelé,
rozvichřelý cit.
k snění položit
ze stropu
mezi hvězdami,
jeho prázdnota,
hlava zamotá
nevedeme.

Bylo jí tady
do včerejška
Dala smutné plody:
v knížkách,
vystavovali ji
za sklem
všech pěstitelů
pro radost
kteří za subvence kapitálu
umělého žalu,
vypreparovali
z krásy mumii.
Kam s ní dnes?
Náš lid oškliví si ji.
...
Koho dnes baví,
zda si ošklivím
pavouka, průvan,
černou vodu v túni?
Nač rozhlašovat,
co on
Utřete špínu sexuality!
dělal u ní?
Jako ten samopal
ať je verš nabitý
pravdou a práskne tam,
kde ví,
že je to třeba.

A tisíc Sartrů, Kirkegaardů, Freudů
neukolébá.
Říkají o nás,
píší o nás články,
do délky i zrodu
z rodu tasemnic,
prý, potlačili snění,
a co víc,
zabili duši. Nutí lidi k práci!
Eh, krtci, krátkozrací!
Ta fantazie,
kterou oni chtějí,
nestvoří hřebík,
natož orchideji.
I vzkazují jim,
naši textiláci,
že obléknou už dneska
Popelku
od hlavy k patě
samý vkus a svit —
z oříšku stokrát menšího
než ten v té pohádce.
...
Ať si jen mluví.
Naše revoluční třída,
ta nesní v posteli
s očima přivřenýma,
ta hloupě nežasne,
že hvězdy nebem jdou,

ona sní ve skutcích,
sní stále pod parou.

...

Taková fantastická doba nadchází,
že v jediný sad zeleně a štěstí
od pólu

k pólu

spojí oázy.
A kdo ji přespí
s ručkama za hlavou
a v hlavě

slámu snů,

ten neprobudí se už

k životu.

My na hrob nápís

vepíšemu mu:

Tento zde žil — jak žil,
neměl se

k ničemu,

až potom umřel.

Asi tak,

jak stará moucha

padne do mlíka.

Za všechny pozůstalé
Fantazie socialismu.
Ta věčná,
veliká!

*Josef Kainar
Veliká láska, 1950*

DOPIS

...

Pak v komunismu jednou procitneš.
Se sluncem hojnost do pokoje vpadne.
Neznámá ovoce na stole průsvitném.
I hvězdy budou velké mimořádně.

A z článku Stalina před tebou na stole
tisíce myšlenek ti vířit bude v hlavě:
prodloužit život aspoň o sto let,
nemoci pochytat a zavřít do zkumavek.

Spláchne z nás do musejí radost — potopa,
smutky a zármutky a zoufalství a žaly.
Nemyslíte, že pochopí to pak
i Američan nejvíc zaostalý?

Poslední hodina. Nervosně rvete spisy.
Telefon sešilev o překot vyzvání.
MacArthur s Ridgwayem ve dveřích šeptají si.
Acheson v koutě věští ze spaní.

Smyčkami průvodu za hrdlo uchopený,
zalkne se Bílý dům, sloupoří roztáhnuv.
A vaše vlastní americké ženy
vám vlastní granát váš zarazí do chřtánu.

...

A za sto let, co že tu po vás zbyde?
Snad babka vnoučeti pohrozí navečer:
A ať už spíš, sic Truman na tě přijde,
tak jako dneska: počkej! přijde čert!

A klouček moudře čelo nakrabatí:
Ty vážně myslíš, že bych se ho bál?
Potom i tento zvyk se bezpochyby ztratí,
protože děti strašit netřeba.

*Stanislav Neumann
Tvorba, 1951*

TAK MĚL RÁD DĚTI

Děti měl rád.
Nemohl minout bezútěšnost vzlyku.
Plakalo děvčátko, sedící na chodníku,
děvčátko, které mělo hlad.

Lehce ji pohladil, zkřehlou a maličkou,
nejdřív mu pro slzy nemohla odpovědět.
Věděla víc, nežli má člověk vědět,
když má pět let a cůpek s tkaničkou.

Otec šel do války, než uměla říct táto.
A větší bratr dávno z bídy krade.
Maličký Váňuška, víš, ten nám umřel hladem,
protože kupec chtěl za chleba zlato.

A za to nestačí zavírat do vězení.

Pro oči děvčátka, předčasně zmoudřelého,
dal příkaz nešetřit a střílet na každého,
kdo tajil obilí a chléb jen za šperk měnil.

Tak měl rád děti soudruh Lenin.

*Věra Merhautová
Tvorba, 1952*

NADĚJE

Život se vrátil všude do rozvalin.
Sovětský národ — stačí říci Stalin!
Sovětský národ — Stalin stačí říci!
Bušící srdce, mozek pracujících!
Sovětský národ — pokoj, který chrání
činy a láska, láska bez ustání!
To dílo lidu se Stalinem v čele —
kolchozní lány zlatem rozšumělé,
úroda na nich stonásobná zraje,
již nikdy před tím nepoznaly kraje.
To dílo jeho nadšení a vůle —
vesnice nová, v níž je jako v úle,
Stalin a národ, budují zde oba,
té vsi se žádá v světě nepodobá.
To dílo jeho rozumu a mozku —
Dněprostroj, který nezměnil se v trosku
a ze svých zdrojů plní země žíly,
gigant, jenž svítí, mohutná dlaň síly.
To jeho dílo — vody tiché tekou
kanály, které svedly řeku s řekou,
kanály, které protínají hory,
kanály, které vábí živé tvory
do pustých krajin, měnicích se záhy
v zahrady svěží pod polibkem vláhy.

...
To jeho dílo, dílo jeho rána —
namísto pouští pole rozorána,

...
tisíce věcí, věcí velkých, malých
a nová města v tajgách rozespalých,

...
to dílo jeho úsilí a práce,
to dílo, které nenahodá zrádce,
to dílo, kterým nikdo v světě nehne,
to dílo, které ohni nepodlehne,
to dílo, stavba giganticky zřena —
šestina světa znovu přetvořená
s člověkem novým, který ještě zkrásní
v té nové zemi zázraků a básní.

František Nechvátal
Nový život, 1950

ZA HVĚZDOU KOMUNISMU

Na východ slunce v horách čekáme v jitřní páře
a snivý hlas touhy námi vibruje.

V tu stranu je úsvit, jaro a zem nová,
nejčistší zem lidu, kterou milujem.

Uzel jejích tepen — Moskva — rozmístila kádry
do obrovských prostor dalek podél modré trasy.
Dýmy jejích kombinátů v horizontech svíjejí se
jískrnými lasy.

Povolším dnes jděte vzhůru okolo selekčních stanic.
Čerstvě nadojené mléko ochutnáte se sýrem.
Betonové jezy hučí vedle palic kukuřice.
Zootechnik očkuje tam plavé býčky z kravíren.

Jděte tajgou na Altaj do socgorodu Rubcovsk,
odkud tanky z oceláren vyjížděly do války.
Zákon doby proměnil jej v traktorový závod míru.
Před Stalinem z bílé žuly stojí dívka s korálky.

...

Na kolchoze „Molotov“ dnes žije
Kuzmič Polykarpov,
leninec už v dobách mládí — sedmdesát roků mu je.
Vysloužil si čestný řád: žít jako první v komunismu.
Bez rublů si vezme oblek, čaj a vše, co potřebuje.

Slyším píseň hydrocentrál, vidím trsy
vzácných rostlin,
vypěstěných biology dlouhodobým křížením,
maso citrusových plodů, ženy čerpající vodu,
jímž se k nadržům přissál vítr, plný kvítků rozmarýn.

...

Páteří světa je Sovětský svaz.
A jeho matkou strana,
jednotnou vůlí vytesaná.

Vždycky k nové lásce, vždy k novému boji
elektrisuje tkáň pracujících mas,
rozpaluje mozky v tvůrčím nepokoji.

Její inspirační síla, plodná, veliká,
v drátech nad domovy nese mír a štěstí.
Stalin ji rozvádí k lampičkám dělníka
v Madridu, v Milwaukee, v Nitře, v Budapešti.

Vlastimil Školaudy
Nový život, 1953

JARNÍ PÍSEŇ O DRAHOKAMU

Východní hranicí má vlast se políbila
v objetí na věky se zemí zázraků.
Ze všech sil života, v tom největší je síla
Čechů a Slováků.

Pojď se mnou na cestu po oné skvělé zemi!
Říkám jí: Drahokam!
Když o ní zpívám si, jak vítězi již je mi,
jenž bodák přitiskl na hrdlo zlu a tmám.

...

Já začnu v Taškentu, tak jak se v básni sluší,
vždyť básní rodná řeč je jazyk pohádek.
Ve Střední Asii, kde nové staré ruší,
věk měsit s náhrobky a Tamerlana věk.

Lékaři, sazeči, tkalci a inženýři,
sovětští Uzbeki uzbeckou rodnou zem
až k nebi vyzdvihli a jako obří míří
do komunismu vpřed a z minulosti ven.

Já vím o Pamiru, o pravé střeše světa,
o střeše se štítý Marxe a Engelse.
Ze všech pravd na světě nejpravdivější je ta
o obrech přírody, jež lidmi zdobí se.

Já vím o závodech, o Rudém Proletáři,
Pařížské Komuně a dalším stu a stu.
Z nich světu celému jak druhé slunce září
světlo, jež za zdroj má lásku a jistotu.

...

Ach, jakpak nezapsat sem tvoje jméno, Gori!
a nejlidštější dík za všechny drahé vzdát!
za řeky s rybami, za pole, lesy, hory,
za život, za slunce, jež září do zahrad.

...

A v srdci země té, jak v srdci velké matky
je zřídlo moudrosti, něhy a vítězství.
Moskva! To jméno píše se jen z lásky,
jak dopis nejdražší, jež o mé lásce ví.

Východní hranicí má vlast se políbila
v objetí na věky se zemí zázraků.
Ze všech sil života v tom největší je síla,
můj krásný jarní dni, Čechů a Slováků.

Ivo Fleischmann
Nový život, 1952

PÍSEŇ O MÉ ZEMI

Ulicí bílou půjdou děti rozesmáté,
na bílých bluzách pionýrské šátky.
To bude po létech. Snad v pětiletce páté.
Z okna je bude vítat úsměv matky.

Ty také budeš stát a čekat až se vrátí
ze školy děvčátko — tvá pionýrka malá.
A potom příběhne a pohlazení dá ti.
V tváři je červená: do schodů utíkala.

Milenci v světlých šatech vyšli procházet se
do naší ulice: letos ji postavili.
Je to už po létech. Snad v páté pětiletce.
Tvé dítě u stolu si krájí krajíc bílý.

A s plnou pusou pak se začne vykládání:
co bylo ve škole. A jaký úkol psala.
A že jsme dneska měly počítání
a já to, mámo, první spočítala.

Potom byl dějepis a to nám učitel
vykládal o tom, jak dřív lidi žili.
To vážně bylo jídlo na příděl?
My tomu, mámo, vůbec nevěřily.

A lidé byli divní před dvacíti lety!
No řekni: načpak měli strany čtyři?
A představ si: co dělaly ty děti,
když ještě nebyli na světě pionýři?

A poslyš , mámo, co to byla bída?
A copak to jde, orat bez traktoru?
Takovou hloupost ať mi nepovídá...
A nakonec nám říkal o únoru...

...

Ten večer budou vonět květy stromů.
Maminky budou z oken vyklánět se.
Po bílé ulici děvčátka půjdou domů.
Bude to po létech. Snad v páté pětiletce.

*Stanislav Neumann
Tvorba, 1949*

ZPĚV DEVÁTÝ

*Na lásku syrovou,
horkou jak bojová píseň
aneb
Což žena, již miluji, nemá nic
mimo hrud harmonickou?*

LÁSKA

Nejednou v našem čase uslyšíš ještě
o lásce slov medových vkusný proud:
příšeří, hudba, teskné šumění deště
a oči — že bojíš se vydychnout.

...

Pravda, celé generace milovaly se
v ústraní lyrickém, v tichu a plyši...
Já dnes však na lásku syrovou, horkou
jak bojová píseň
nejprudší apotheosu píši.

Ne, nebudu okouzlen jen nad očima dvěma
a nad ňadry, jež rytmicky se dmou.
Což žena, již miluji, nemá
nic mimo hrud' harmonickou?

...

Na nic je idólů starých rozbředlá břevka
i slova v zásuvkách literárních mód.
Ta, kterou miluji, dokonce jamby a trocheje přečká,
protože v budoucnost se zasekl srdce jejího hrot.

Snad nenáviděl bych ji s módním kloboučkem nad
splavem zad...
Tak: s tváří do větru a slunce nechť žije v mé
sbírce.

Dnes místo růže Únorový řád
má v knoflíkové dírcce.

...

Bláznivě hrdý jsem na lásku tu,
jež v budoucnost na našich křídlech vzlétá.
Ne, nelze mrtev být, tichý a bez citu:
Dnes roste nám i v nás slunečná strana světa.

Ivan Skála
Máj země, 1950

[178]

POPELKA BRIGÁDNICE

Jak v pohádce, to není mýlka,
v skladišti sedí, popelavá,
a odhruje vlasy z čilka,
když celý den zde přesypává —
hrách myslíte si? To zas ne.
Váží a sype do kornoutků
blýskavé šroubky mosazné.
A smích, který jí sedí v koutku,
se může každou chvilku snad
jako ty šroubky rozsypat.

A když je šroubků plná bedna,
trochu se zdvihne, narovná se.
Říkám si tiše: Byla jednou jedna
a nevěděla o své kráse.

Michal Sedloň
Básnický almanach, 1953

[179]

DÍVÁM SE Z OKNA NA ULICI

...

Hleď, jak je krásná Praha živá,
jak ještě nikdy nebyla...
Ty miluješ a já ti zpívám,
já miluji a ty mi zpíváš,
líbezná, vroucí, spanilá.

Slyš, soustruhy a velké lisy,
teď bez ustání hudou svou;
a jak se píseň s písni mísí
má Praha nové, krásné rysy
i nové nebe nad hlavou.

Pojď do dílen, kde ruce dívek
povlaky, sypky znají tkát;
uprostřed člunků, špulek, cívek,
ach, jen se tolik nezardívej,
dívej se na mne, dívej, dívej,
mám tě rád.

Oldřich Kryštofek
Literární noviny, 25. 9. 1954

TVÉ SRDCE

...

Tvé srdce je tím nejryzejším skvostem,
jež světélkuje modrou dálkou dní —
a přece je tak dojmavě prosté
jak naše české písně národní.

...

Tvé vroucí, lidské, opravdové srdce,
vždy připravené k oběti,
tvé hrdé, smělé, nesmlouvavé srdce,
tisknu v svém objetí.

Ilja Bart
Literární noviny, 18. 9. 1954

PÍSEŇ O LÁSCE A NENÁVISTI

...

4.

Do dílny

šturmem
vtrhlo slunce ranní.

Jitro

se rozvířilo
všemi větreny.

Víš,

děvče okaté,
jež nad nití se skláníš,

že cosi víc než nit

ti v prstech pramení?

Nenašel ještě

reportér
děvčátko toto.

Rozhovor

neotisk list žádný
dosud s ní.

Já,

stojte vedle ní,
však slyším
housle-elektromotor

a v slunci

slyším
její píseň znít.

...

[182]

„Komupak,

milý můj,

předeme spolu,

bělostnou,

hebkou,

milou nit?

Slévači,

mamince,

havíři z dolů

či na náš prapor bojový?

Předu já

hutníku

na košili,

co oči má smavé

a mužnou již tvář.

Snad na mne si pomyslí,

chlapec milý,

až pohlédne

v ocele

sršivou zář.

Na bluzu předu teď

družstevnici.

Do divadla

v ní

půjde poprvé.

[183]

Na celý život svůj
a náhle
bude šťastná
Snad
rudý šátek
Ne šátek.
Naši rudé vlajky
Jej hrdě bude chlapec v dlaních svírat,
do morku
cítě
pálit
Komu to,
milý můj,
červenou,
hebkou,
Těm
které strana má
aby se splnily
pevnou nit?
do bojů vede,
nejvyšší sny.“

*Stanislav Neumann
Tvorba, 1950*

UŽ NENÍ PYŠNÁ MĚŠTKA

Jde dívka jako růže,
jde z brány, mám ji rád.
Pojď, přivinem se úže,
Tesla a Stalingrad.

Z jara je Praha krásná
a celá od kvítí,
Jezerka slunojasná
kaštany rozsvítí,

šumivá lidská řeka
z Pramenů, Bratrství
do tepen Prahy vtéká,
oči a skla se stkví,

z jara je Praha krásná,
v zahradách kvete bez,
Vlatava plyne jasná,
Smetanu zpívá jez.

Má dívka sedmikráska
zrcadlí v očích Hrad,
Praha je naše láska,
Prahu má každý rád,

...

Jak je ta Praha hezká
s ruměncem od brigád,
už není pyšná měštka,
chtěl bych ji zulíbat,

už není paní kněžna
zamčená do parku,
ne, pěstounka je něžná
s družinou kočárků.

Tam na Letenské pláni,
na břehu v Podolí
hoch dívce zlíbal v dlani
horoucí mozoly.

...

A jak ty bezy voní
jak vanilka, jak med,
hoch k děvčátku se kloní,
zastal je světlomet,

labutí záře siná
line se do zahrad,
ne, Praha neusíná,
do dálky svítí Hrad,

do noci Praha hoří
nočními směňami
a z laboratoří
bdí věda nad námi.

Marie Pujmanová
Rudé právo, 17. 5. 1953

[186]

DIALOG

Pro Gustu Fučíkovou

A někdy večer zeptá se mě žena:
o čem to sníš? O čem to sníš?
Nebe je bez mráčku, je širé, konce nemá.
Se ženou jdu a objímám se s ní.

...

Dík, krásný Fučíku, svou moudrost dal jsi mi.
Tak starší bratr za ruku tě vezme
a náhle překrásná je hvězda nad zemí
a náhle bezmocní a opuštění nejsme.

Já řek té hvězdě: hnězdo naše!
Já řek té hvězdě: hvězdo má!
A žena nato žensky plaše:
Krásná je česká krajina.

...

A třeba zítra již my budeme se bít.
Někde u hranic Čech, v těch sladkých krajinách
do rukou kulomet soudruzi vydají ti
s bratrským polibkem v lidových kasárnách.

Se ženou jdu a objímám se s ní.
A ona sní, tak silně ona sní.

Ivo Fleischmann
Básnický almanach, 1953

[187]

Večer, až bude po průvodu
a měsíc pro vltavskou vodu
vnoří svůj džbáněk do jezů,
vyjdeme spolu na nábřeží,
zamilování, krásní, svěží,
nu prostě — děti vítězů.

Kolem nás položí se město
tiché a spící, ale přesto
rozněcující srdce mé,
jako by písně ulic ranních
ožily znovu v horkých dlaních,
když si je něžně stiskneme.

...

A kdyby někdy přes hranici
hnala se bouře třaskající —
právě ta láska, právě cit
vyšle nás proti smrti zpupné
a meč nám dá a přílbu upne
a povede nás vítězit.

Škoda, ach škoda, Karle Hynku,
že nemůžeš jen na vteřinku
s Petřínou sejít mezi nás.
Jak by ti tady bylo krásně!
A jaké bys psal teprv básně,
když celý rok — je lásky čas.

*Pavel Kohout
Čas lásky a boje, 1954*

*Bez Strany pro mne není života
aneb
Je mateřština má i otcina*

MÁ STRANO ŽIVOTA

Když vpadli Hunové, bože, já jsem se bála
o naši řeč, skřivánčí českou řeč,
jak hrdlit budou ji ty ruce kanibala,
že lípy zmrzačí nám jako kleč,

že řeč nám v hrdle udusí, jak hubil lidi
v krematoriu ras a národů,
ten černý s lebkou z Ležáků a z Lidic —
má Strano života, za tebou jdu.

Fabrikant s handlířem se klaněli jak třtiny,
strašpytel zalézal do hluché samoty.
Však skálu z křemene mé mateřštiny,
ty jsi ji ubránila, Strano lidu, ty.

...

Ty hvězdo nad jeslemi milionů dětí,
červený semafore na všech tratích světa,
kde srážka hrozila by v ocelářské spleti —
jen sviť a bdi, zorničko míru, hvězdo světlá,

nad zemí krásnou, zemí milovanou,
pod srdcem nový život počíná.
Má vlasti, dávno splynulas mně s Stranou,
je mateřština má i otčina.

Marie Pujmanová
Praha, 1954

BÁSEŇ ZÍTRKŮ

Z IX. sjezdu KSČ

Nevydumáš si báseň tu
nad stolem psacím.
V zdvižených čel a pěstí
opojném blankytu,
v tisíci kovových strof
se vrací.

Ne rytmy a rýmy — soutěží,
úderkami a jednotnými družstvy
pod strmým nebem této haly zní
Gottwaldovými ústy.

Ještě tu v hale
doznívá její kov
a ozvěn stero
a již v činy tisíců se vlévá
Gottwaldské desatero.
...

S tribuny soudruh Uchytíl
s hrdostí člověka nového věku
do rukou sjezdu skládá slib:
Za dva a půl roku splním pětiletku!

[192]

A Vacková z Tepny: Slyšte mne,
já, soudruzi, k tomuto datu
zvýším svou normu nejméně
o čtyřiadvacet automatů.

...

A do té bouře
dlaní, srdcí, slov,
úsměvně vchází
soudruh Malenkov.

A délkou sálu
zvedne se v ráz:
Ať
žije
Sovětský
svaz!

...

K socialismu břehům hnáti loď!
Za život!
Za mír!
Za sen milovaný!
Tot'
generální
linie
strany!

*Ivan Skála
Máj země, 1950*

[193]

STRANICKÁ LEGITIMACE

Na onom místě, kde mi srdce bije,
v kabátě v kapse nosím knížku rudou.
Síla mé strany v jejích stránkách žije.
A když mi vypráví o letech, která budou,
pálí. A žene vpřed. Až myslíš: požár v ní je.

Vypráví o dívce, již přes chodidla bili,
aby ji donutili aspoň sklonit hlavu.
Vypráví o těch, kteří slovem nehradili,
ani když po třetí je vedli na popravu.
Takoví byli ti, kteří v mé straně byli.

Vypráví o hlídkách s tvářemi napjatými
v palčivém mrazu noci únorové,
i o chvíli, kdy soudruh u mašiny
v Libčicích, v Praze nebo v Gottwaldově
po prvé počítal svou práci na vteřiny.

Vypráví o chlapci, jak pláсты uhlí krájí.
Ten chlapec ví: mé uhlí lidi hřeje:
vrtačka v rukou silou se mu chvěje.
Norma je mrtvá věc. A člověk — překoná ji.
Takoví lidé v mojí straně zrají.

Červená knížka. Zlatá hvězda na ní.
Tohle je všechno v ní. A naše láska v ní je.
Tisíce soudruhů ji na svých prsou chrání.
A taky já, tam kde mi srdce bije,
v kabátě nosím členský průkaz strany.

*Stanislav Neumann
Tvorba, 1949*

DOPIS STRANĚ

Má rodná,
jež jsi ve mně dlouho zrála,
tak jako v tisících jsi předtím rostla již,
jak růže v srdci, jako magistrála,
jež dálky spojuje, zemi a hvězdnou výš.
...

A proto útok náš už nikdo nezastaví,
tak jako nezastavili nás v únoru.
Dělník je na Hradě. A celý národ staví.
Já, voják řadový, čest vzdávám praporu.

Ano, já voják Tvůj. To bylo ještě v máji,
kdy s rudou kokardou jsem hlídal u brány.
Loučil se se mnou starý barikádník:
Koukej, ty kluku, vstoupit do strany!

A tož jsem vstoupil. Nyní jdu a půjdu,
bez strany pro mne není života.
Za rudou vlajkou kilometry ujdu,
dokončí syn, co nedostavím já.

Odpusťte, soudruzi. Mluvit se o tom nechce,
však vám tu důvěrnost přec vypovědět smím:
Vedle všech plánů v první pětiletce
mám nadplán svůj — a tím je právě syn.

Nevím, čím bude — inženýr či horník,
možná že po mně do novin se dá.
Jedno je jisté: naše dnešní normy
se svými druhy slavně překoná.

A dovrší, co roste. Dojde, kam my jdeme
a na planetě naší bestie dobije.
Nadarmo, soudruzi, nadarmo nežijeme,
v těch dětech Komuny se každý dožije.

*Jan Štern
Tvorba, 1949*

KANTÁTA RODNÉ KOMUNISTICKÉ STRANĚ

III

Jde naší zemi něžný máj,
krásnější mnohem, než kdy předtím.
Radostnou prací zvučí kraj,
veselé písně zpívají si děti.
V ulicích městeček a měst,
na dvorech traktorových stanic,
na měkké trávě lesních cest,
které se vinou podél hranic —
tam všude, všemi milována,
bouřlivě žije naše strana.

...

Zpívejme straně na pozdrav!
Je mladá mládím údernickým,
má rozum milionů hlav
a sílu milionů rukou lidských.
A jejím praporem jsou slova
Stalinova a Gottwaldova.

Strana jak básník spřádá sny
a přetváří je v smělé plány.
Zraje v nich zítřek překrásný
a proto budou ještě překonány.

Náš soudruh Gottwald — inženýr,
slunečnou bránu otevírá,
za níž se rodí světlý mír,
mír který nikdy neumírá.
Slunečnou bránu otevírá
k míru, jenž nikdy neumírá!

Uprostřed rozkvetlého máje
do dalekého pomezí
nad starým Hradem vlajka vlaje
se slovy: „Pravda vítězí!“
Slova se slavně naplnila:
dělnická pravda zvítězila!
K slavné budoucnosti naše země vstává.
Gottwaldově straně sláva!

Sláva!

Sláva!

*Pavel Kobout
Verše a písně, 1952*

ZPĚV JEDENÁCTÝ

*Jméno, co sluncem začíná
aneb
Bez Stalina — rozvalina*

JMÉNO SOUDRUHA

Od úst k ústům běží
jméno, co krásu střeží,
jméno, co sluncem začíná,
jméno soudruha Stalina.

Od srdce k srdci běží,
vrší se do výšek věží,
všechno, co toužilo žít,
začíná v jméně tom být,
všecko, co bude, jím roste,

čisté, vznešené, prosté,
naděje toho, kdo prací
do duše chleba se vrací,
kdo chlebem zdvíhají ruce
o větší skývu slunce.

Od úst k ústům běží
jméno, co krásu střeží,
jméno, co sluncem začíná,
jméno soudruha Stalina.

*Jan Noha
Nový život, 1949*

STALINŮV ÚSMĚV

To je on.

Celý
vyzařuje
v úsměvu svém,
stalinském.

A jak by mu nezářil
na tváři
ten úsměv vítězný,
když jako slunce vychází
na nebi mladých tříd,
mladých národů světa?

Vy,
kdož všude vidíte jen prach
a slyšíte jen hřmot
a cítíte jen pach,
cožpak to nevidíte,
že za ohradou
prachu a hřmotu

se rodí
ze suterénů,
zemljanek
a jurt
už nový život
a velká města nová,
mnohopschoďová,

[204]

která se večer
rozsvěcuje
očima rozzářených lidí?
...

Jak by mu nehrál
na tváři
ten úsměv stalinský,
ten úsměv života?

*Vilém Závada
Město světla, 1950*

[205]

STALINŮV ÚSMĚV

Na čelné stěně portrét muže visí,
díváš se na něj a víš: každý ho zná.
Má smolné vlasy, chlapsky jemné rysy
a v očích ohýnek mu plápolá.

A když jsi na pochybách, obracíš se v tu stranu,
hledaje bezděky v těch očích odpověď.
Hvězdná noc stříbří obraz v černém rámu,
jenž vystupuje blíž před sněhobílou zeď.

Ty oči přivřené jsou z rodu těch, jež vědí —
a jitro země svítí mřížkou řas,
ty oči vidí boj a klidně vstříc mu hledí —
Stalin se usmívá a úsměv roste v nás.

Ten úsměv jistoty — Leninův, dělné třídy,
buržuům vhaní do žil mráz i žár,
úsměv, jenž vykvet z hořkých polí bídy,
dnes jako vlajku zvedám na stožár.

*Michal Sedloň
Nový život, 1949*

PÍSNIČKA NOVÉHO ŠTĚSTÍ

V jakém to slunci zrají naše léta,
že srdce najednou vlaštovkou letí,
za hvězdy daleko že stáh se konec světa
a sirý, byvší řád že padá do rozvalin?

V jakém to slunci?

Nad lůžky našich dětí
září tak moudře Sluníčko-Stalin...

V jakém to slunci zrají naše činy,
že od nich i ledy jak sláma chytí,
že se v kámen mění, kdo byl dosud z hlíny,
a že život sládne jako vůně malin...

V jakém to slunci?

To moudře svítí
do našich lásek i vzteků Sluníčko-Stalin...

*Pavel Bojar
Nový život, 1949*

JMÉNO

Teprve školačkou je první rok,
už umí číst
a ze své knížky nazpaměť
zná každý list.

Písmeno řadí k písmenu
a náhle
vyšlehne slovo,
podobné plamenu!
...

Dnes ráno,
sotva noviny porozhalím,
svou hlavu na mou přitisklou,
jásavě přečetla!
Ať žije Stalin!

To jméno
nikdy nebude jí cizí,
to jméno,
podobné plamenu,
jež ozářilo světa tmou,
už nikdy z paměti jí nevyemizí.

Jan Alda
Nový život, 1950

GENERALISSIMUS MÍR

Máme tě rádi z celého srdce,
že jsi nám ubránil zemi.
Jsi naše hlava, my tvoje ruce,
muži a ženy, muži a ženy.

Ať žije generalissimus Mír!

Aby nám práce kvetla pod rukama,
aby se usmívali mladí milenci,
aby jim voněl chléb, jež láska lámá
a děti hubičkami ověňčí:

Ať žije generalissimus Mír!

Chráníme si tě jak oko v hlavě,
Marx místo bible dal ti klid
jasně svět vidět i ve vši vřavě —

lid, to je Stalin, Stalin je lid.

Ať žije generalissimus Mír!

Marie Pujmanová
Nový život, 1949

STALIN

Zpěv pátý

...

Ten gigant pospolitě práce dřel
a sklízel rád a sklizeň byla jeho,
přes soustředěnou frontu nepřátel
od Chamberlaina až po Trockého.

Ti šířili lži a nevíru
a šířili ji marně.
Od kuzněckého revíru
až k dněperské hydroelektrárně,

od Turkestanu k Sibiři,
od Uralu až k splavným ruským řekám
traktoristé a havíři
dobyli strojem zemi pro člověka.

A řeky plné zdymadel
vozily z krajin, kde se víno rodí,
podél paláců a divadel
zářivé průvody parolodí.

Druh druha nemusil se bát,
leč byl by všemu lidstvu nepřitelem.
Měně se s řádem, měnil člověk řád
v řád, který dělá lidi z lidských šelem...

[210]

Od traktorů a od stavů
zazněly písně neznámého Kmocha,
opěvující novou ústavu
jak opěvují dívky hocha.

A práce v dolech, práce na jatkách,
ve sněhu, v slunci, v lednu, v máji, v březnu
se měnila, jak v ruských pohádkách
se mění zakletá žába na princeznu.

...

*Vítězslav Nezval
Stalin, 1949*

[211]

POZDRAVENÍ STALINU

...

Čím žiješ, ty srdce nekonečného proudu,
když setba nových rozsévačů šumí v rozsetí?
Už nikdo nikdy pro nás nebude tak veliký,
jako Vy. Dějinami neopakovatelný,
životů našich dech a mateřština století,
jako nikdo nikdy miliony milovaný.

A básník v Čechách pro něho jen lyru zladiv,
do tváře Vaší vroucně šeptal: ó díky, soudruhu!
A bylo slyšet hymnus údernických kladiv
a děkující píseň zazpívanou u pluhu.

*František Branislav
Literární noviny, 20. 12. 1952*

[212]

GOTTWALDŮV ÚSMĚV

Když jsme si v dílně pověsili
Gottwaldův obraz nad svůj stůl,
jako by utajené síly,
věřte si nebo nevěřte,
se v každém náhle probudily.

...

Jak usmívá se ten náš milý,
v hukotu naší továrny!
Až někdy myslíváme chvíli,
věřte si nebo nevěřte,
že jeho oči promluvily.

Gottwaldův úsměv vyrovnaný
nám v dílně svítí nad stolem.
Chválíte naše smělé plány?
Věřte si nebo nevěřte,
ty všechny budou překonány!

*Otto Ježek
Mladá fronta, 14. 6. 1951*

[213]

K NAROZENINÁM
KLEMENTA GOTTWALDA

Proti vůli mocných světa zrozen z Jitřenčina čela,
bez kolébky, bez perutí archanděla Gabriěla,
bez darů a bez Tří králů, bez povijanu
přišel na svět, jak se vchází do uraganu.

V jizbě zlých i dobrých lidí, kde je sůl
a kniha zlatem,
kde sám život stal se bajkou o chudém
a o bohatém,
sivý pohled upřen k Matkám v jizbě bez hraček
poznal život smršťený až do hoblovaček.

...

Únorové dny jak ptáci odlétají z pražských věží,
svírá ve své pěsti vítr, mezitím co na něj sněží,
mohla hořet česká města, mohlo shořet víc,
mohly trčet na ulicích stíny šibenic,

mohl plakat celý národ, všichni Češi, každý,
národ mohl okusiti blínu bratrovraždy,
mohly hořet vesnice i města se čtyř stran,
kdyby nebyl zkontrol pevnou rukou uragan!

Proti vůli mocných světa, proti rušitelům míru
mění zlé i dobré lidi v pokolení pionýrů,
v jeho dýmce doutná jako v dýmce Stalina
oheň kamen, u kterých se schází rodina.

Proti vůli mocných světa, po Mnichovu, po Lipanech
řídí plavbu lodi, jejíž vlajka vlaje na Hradčanech,
národe, už neztroskotáš v moři na bárce!
Jeho kompas ukazuje k nové Polárce.

Vítězslav Nezval, 1951

MYSLÍME NA VÁS

Z dalekých Dědic do Prahy,
jak těžká byla Vaše cesta!
Vyšel jste proti bezpráví,
pozvednout chudé, mocné ztrestat.

S knížečkou v ruce, s čepicí,
v zázračné čapce Leninově.
Za vámi — naši dělníci
a naše zem, náš prostý člověk...

Je září... Právě v hodinu
smrtonosného nebezpečí.
Ubíráte se k Stalinu!
Úzkost... V tom zvony Vaší řeči

na poplach lidu zazvoní,
husitská vojska šikujíce.
„Svou šiji lid můj neskloní!“
A zástupy se valí bít se...

Vedete znovu všechen lid
i jeho novou poesii,
zemi, kde je tak sladko žít,
kde Vaše děti šťastné žijí.

Myslíme na Vás každý den,
jak na lásku se vroucně myslí.
Máme Vás prostě v srdci svém,
v každém svém slově, v každé písni.

Jindřich Hilčr
Nový život, 1952

KVĚTY PRO SOUDRUHA GOTTWALDA

Kdyby nebyl podzim,
kdyby bylo z jara,
zašla bych si do zahrady
za bílého rána.

Za bílého rána,
když sluníčko vstává,
náruče bych květů
pro Vás natrhala.

...

Nepostačí růže
ani sedmikrásky,
což Vám splatit můžem
celé moře lásky?

Slunce na nás hledí
z Vašich očí denně.
My Vás místo květů
láskou zasypeme.

Marie Kratochvílová
Literární noviny, 22. 11. 1952

SLIBUJEME TI, SOUDRUHU STALINE

Slunce se zatmělo... A strašný úder z dále
planetou otřás v samých základech.
Dnes umřel Josef Vissarionovič Stalin,
naš rodný otec, vůdce, zachránce nás všech.

Ne — hlava ani srdce dosud není s to zvažít.
Náš Stalin — lidstva nejpevnější jistota.
Jak mohla lidská smrt si opovážít
se dotknout samého pramene života?

...

Ne, o smrti — teď mluvím o odkazu,
jej v životě i v práci směle rozvinem.
Na život na smrt věrni Sovětskému svazu.
To slibujeme Ti, soudruhu Staline.

Ilja Bart
Rudé právo, 9. 3. 1953

VE VĚNCI RUKOU ŽELEZNÉM

Vykřikly Gori, zaštkala Moskva,
zalkala širá sovětská zem.
Jaká to slova, strašná a prostá
hromují po horách nad srázem?

Dokonal Stalin.

Po Kavkazu, po Krušných horách,
kudy šla vojska sovětská,
kudy se hnala jak železná bóra
a usmívala se na děcka.

Dokonal Stalin.

Dokonal Stalin, umřít je lidské,
však slzy v očích ne a ne schnout.
Už odkládá své břímě gigantické,
je člověk, chce si oddychnout.

Dokonal Stalin.

Kdyby tak všichni, za které dýchal,
mohli dát minutu života,
sta let by žil. Ach neplač, ne, buď zticha,
vždyť jasní se už těžká mrákota.

V Straně on žije.

V Straně on žije, bohatýr míru,
jakého posud neznala zem,
a přísaháme bohatýru,
jak žije v nás, jak žijem v něm,
ve věnci rukou železném

že udržíme mír.

Marie Pujmanová
Rudé právo, 8. 3. 1953

STALIN V NÁS

Bolest nás protála přeostrou čepelí:
zemřel soudruh Stalin.
Spolu s Leninem největší z největších,
jež nám dějiny daly.

Vedl nás moudře k nesmírným rozlohám
lidského míru a štěstí.
Marně však doufá teď nepřítel,
že svede nás s této cesty.

Nad mrtvým Stalinem zpevníme v jeden val,
jejž nikdo nedobude.
Stalinská ocel, z které nás vykoval,
snese i nejtvrďší úder.

Ne, osud nic nezmůže proti nám,
ne, míru nezvoní hrany.
Semknem se kolem věčného Stalina:
kolem své rodné strany.

*Michal Sedloň
Rudé právo, 9. 3. 1953*

[222]

ZEMŘEL NÁM STALIN, ZEMŘEL NÁM GOTTWALD

Na dílny, třídy, haly, kanceláře
na pokojíčky, na sály
dvě nekonečně drahé lidské tváře
se všude u nás v Čechách dívaly.

Na každé naší schůzi byli s námi.
Na každém našem průvodu.
Za nimi šli jsme v máji pod vlajkami
a sklízeli na polích úrodu.

A byli s námi v nocích prověrky.
Před nimi člověk život otvíral,
ukázal srdce, ruce, oděrky,
a zachvěl se, když zamlčel či lhal.

...
Když spadla noc a odešli jsme spát,
my viděli,
že jako souhvězdí
tmou září Kremel a tmou září Hrad,
že oni žijí, chrání nás a bdí.

...
Oba dva, oba odešli tak rázem!
Žít tisíc let, nepoznám větší žal,
než když jsem k černé stužce na obrazech
ještě tu druhou stužku připínal!

*Jiří Fried
Básnický almanach, 1953
[223]*

PÍSEŇ O SETKÁNÍ

Je to dojemná i bohatýrská píseň,
jako by ji pěvci z lidu zpívali.
Na začátku týdne loučili se,
koncem týdne znovu setkali.

Sešli se — jak scházejí se bratři
nebo jako otec se synem,
kteří k sobě nerozlučně patří —
soudruh Gottwald se soudruhem Stalinem.

Jako by si přišli večer po práci
sednout k bílé prostřenému stolu,
pozdravit se, dýmky nacpat si,
zakouřit a porozprávět spolu.

Kdyby naše slzy spatřili,
jsem si jist, že vrtěli by hlavou:
Kdypak jsme vás tohle učili?
Našli jste si ale chvíli pravou!

Nejste, dávno nejste malincí,
nechodíte sami černou nocí.
Není s vámi Stalin — buďte stalinci!
Není s vámi Gottwald — buďte gottwaldovci!

Lide sovětský, jsme spolu v hoři svém,
lásku o to větší nikdo nerozdrtí.
Sblížili nás na věky svým životem,
spojili nás na věky i smrtí.

Pavel Kohout
14.března 1953 večer
Čas lásky a boje, 1954

ZA SOUDRUŽKOU
MARTOU GOTTWALDOVOU

Ty slavné večery se nezapomenou.
Hradčanská nádvoří bývala osvětlena.
Vtom vešel on, šel s ní, šel se ženou.
Nezapomenutelný muž, nezapomenutelná žena...

Bože, jak vysoko až vyrostl náš lid.
Bože, jak vysoko vyrostla žena z lidu!
Co všechno dovedl zvládnout a nastolit!
Za vámi neumím zpívat panychidu.

Váš hlas měl v paměti na tisíc písniček!
Už nikdy nikdo je tak prostě nezaspívá.
Tak zpívá děvče z hor, když peče chlebiček,
tak umí vzlétati jen holubička sivá.

Tak brzy odešla jste za tím Velikým,
bez něhož právě Vám bylo tak těžko žítí.
Ta smrt, jež nechce se slitovat nad nikým,
Vás vítá na hrobech záplavou světél, kvítí.

...

Vítězslav Nezval
Rudé právo, 3. 11. 1953

O poezii českého stalinismu
bez pověr a iluzí

Rád bych doufal, že se mezi čtenáři najdou ještě i takoví, jimž okamžitě svitne, že jsem si ono „bez pověr a iluzí“ v nadpisu vypůjčil z podtitulu S. K. Neumannova rozběsněného Anti-Gida z r. 1937, z té přímo modelové obhajoby moskevských procesů ve jménu až bigótně adorovaného stalinismu, z oné demagogické, hrubě simplifikující filipiky, vyúsťující na jedné straně ve vizi křýžené „kulturní revoluce“, jež by od základu přeoralala českou společnost a její kulturu, na druhé straně pak v — prozatím pouze verbální — štvanici na „trockisty“ (domělé i skutečné), item na „úchylkáře“ všeho druhu, a zejména ovšem na všudypřítomné zálučné „třídní nepřátele“, zakuklené v českých poměrech neškodnou maskou vepřo-knedlo-zelo-pivního maloměšťáctví a středostavovského a středocestního lokálpatriotismu. Tato výpůjčka u básníka, po dobré půl století naprosto neodmyslitelného z českého společenského a kulturního života, u celoživotního bouřliváckého outsidera, jehož Ladislav Štoll ve své nadlouho zákonodárné přednášce Třicet let bojů o českou socialistickou poezii, pronesené na pracovní konferenci Svazu čsl. spisovatelů 22. ledna 1950, postuloval co by „páteř vývoje“ veškeré moderní české literatury, jako vertikálu, od níž pak hezky symetricky umísťoval vlevo básníky dobré a následováníhodné (jako Wolкера, Nezvala a.j.) a vpravo pak básníky prohnílé a zatraceníhodné (Halase, Holana, Bednáře aj.) — nuže tato výpůjčka má zdůraznit již předem ně-

kolik momentů významu zcela zásadního:

Za první: Že čistokrevný stalinismus u nás nedatuje se snad až teprve Únorem 1948, a není tedy jen jakýmsi, skalními komunisty uzurpovaným importem z poloaziatské SSSR, znásilnivším naši bytostně „středoevropskou kulturu“, nýbrž že má klikaté a hluboko vrostlé domácí kořeny, sahající daleko do novodobé, postobrozecké národní minulosti, kořeny, jež zůstaly živé ještě i po alibistickém, polovičatě destalinizujícím „XX. sjezdu“ r. 1956, přes „Pražské jaro“ až po věru úspěšnou „normalizaci“, definitivně zpečetující Únor 48, která se mohla ujmout právě jen díky oněm sdostatek silným a organickým domácím kořenům, ze kterých taky vydatně čerpala jak personálně, tak i myšlenkově.

Za druhé: O českém stalinismu a jeho časové doméně — padesátých letech — panují u nás povětšinou skutečně jen pověry a iluze, ustálené a nikterak neosvěžené návratem přímo k pramenům, totiž k autentickým uměleckým a publicistickým projevům poúnorových let, tím spíše, že většina z nich zůstala roztroušena po efemérních knížkách a obskurních brožurkách anebo po novinách a časopisech, dnes jen stěží a kuse dostupných. Zájem na jejich vyhrabání a seč možná nezaujatém zpracování nemá vlastně nikdo: Ani funkcionáři Rodné strany, nasazující si v průběhu let šedesátých tvář navenek čím dál lidšější, ani oni autoři z řad „svazácké generace“, od Kohouta až po Procházku, kteří se vesměs upřímně styděli za své stalinistické literární začátky, snažíce se je ovšem zároveň bagatelizovat v pouhé „hříchy mládeže“. Že většina literárně-publicistické produkce let padesátých zapadla právem, neboť svou mizernou

úrovni si dozajista nezaslouží širší čtenářské pozornosti, je ovšem věc jiná. Mně jde o patřičnou pozornost literárně kritickou a historickou, a té se padesátým létům dosud rovněž dostalo pouze v míře natolik nedostatečné, že se tu dá hovořit o zóně vpodstatě tabuizované, zmapované — když vůbec — pouze marginálně, a to ještě za pomoci rastrů jen velice hrubých.

Rastry, jimiž jsme si navykli pohlížet (či spíše: přehlížet) léta padesátá, jsou vesměs založeny takřka výhradně na kritériích a měřítcích povýtce ideologicko-politických, anebo morálně-etických, sotva však na literárně-kritických, zacílených k estetickému hodnocení uměleckých faktů. Jistě; nejnápadnějšími znaky, jimiž se vyznačuje poúnorový vývoj české kultury, jsou bezesporu jednak do té doby nebyvalý totální kulturně politický diktát komunistické strany, uchváťivší státní monopol a opírající se o drakonická cenzurní i policejné represivní opatření, a současně i — rovněž do té doby bezpříkladný a alespoň na první pohled bezmála totální — morální a intelektuální debakl právě oné české inteligence, které se náhle podle sovětského vzoru začalo říkat „Tvůrčí“ a „Vědecká“. Debakl, který by se tu dal dokumentovat na stovkách jmenovitých příkladů: trapných selhání, kapitulanství, panické ustrašenosti, a co hůře, i konjunkturalismu, moci — a pomstychtivosti málem krvelačné. Přesto ale celý ten převratný a překotný vývoj k radikálnímu zpakulturnění české společnosti a jejich uměleckých projevů proběhl s nároky a cíly vysloveně kulturotvornými, ba esteticko-stylovými, totiž pod heslem „kulturní revoluce“ (jakkoli se v ní naši domácí Maové, Pol-Poti a Leninové ukázali

být — našťestí — pouze malými českými břídily), prováděné pod zástavou „socialistického realismu“, deklarujícího ctizádnost stát se programovou estetikou veškerého umění nezadržitelné „komunistické budoucnosti celého lidstva“, ba co více i jediným jí adekvátním uměleckým stylem. Že se prvními autentickými projevy tohoto finálního „uměleckého stylu budoucnosti“ staly propocené teplákové soupravy, honící se přes den „za masovost — za rekordy“ a večer pak okupující hlediště divadel alias „stánků kultury“, je sice detail velmi charakteristický, zaznamenánihodný nicméně jen jako krajní, krátkodechý výstřelek, stejně jako ona „novočestina štěstí“, kterou chtěl tehdy radikálně obrodit jazyk české poezie Ivan Skála (a s ním i řada jiných tehdy mladých básníků). Byly to všechny ty „báňské se vstřícným plánem“ a ovšem „soutěž norma, / úderky, produktivita“, „nístěje tavných pecí“, nebo verše-„turbogenerátory“ jako „svorníkem víry vyztužen, / kladivem vůle kut, nůž frézy v hřidel zabořen“ či „kovu horoucí stisky... milostný skřípot lan... spád dynam a hydraulických lisů“, jimiž mínil Skála „s pathosem divotvorce... v strašném náporu radostném... pod tvrdým nebem chtění... lít v kadlub slov dobu příští... hníst báseň, hměten / tisícidechou chvílí, / do níž se naše kádry / celou svou vůlí vpily“, aby se „vulkanickou silou / všechno měnilo v zítřek“ aneb v „budoucnost kujnou“. Nicméně i tyto jazykové křeče („kamenolom veršů“, jak to případně nazval Skála sám) zůstaly pouhým krátkodechým výstřelkem, poté, kdy byly zakřiknuty coby „levičácký voluntarismus“ a „schematický mašinismus“ IX. sjezdem strany (1949), tedy ještě za generálního tajemnictví Slánského, jehož

záškodnické činnosti, „odhalené“ sjezdem následujícím (1954), byl pak — ústy Novotného — posthumně přišit na triko i veškerý „frézismus“ pouňorové poezie.

Oba uvedené výstřelky — tzv. frézismus v poezii a oteplákování svazáci v divadlech — jsou sice opravdu pouhými epizodickými vychýlenými z „generální linie“, již sledovala KSC v kulturní politice, jsou však bez ní zhola nemyslitelné, ba jsou v podstatě jejím přímým důsledkem. V nich se krátkým spojením vybila její nejvlastnější potence a odhalila — karikaturně zkraslena — její skutečná podstata. Přesto by nemělo valný smysl, spokojit se s touto jednoduchou tezí, (jakkoli ji pokládám za jen stěží vyvratitelnou), a začít snášet k jejímu potvrzení dokladový materiál — od stranických usnesení, programových statí či jiných příspěvků ze stranického tisku, až po nesčetné „artefakty“, oslavované v padesátých letech, které hýří nechťenou komikou a jsou prostě nehorázné, absurdní a venkonce indiskutabilní. Zůstali bychom tak v zajetí snad vůbec nejrozšířenějšího — protože v podstatě alibistického a hodně pohodlného — předsudku á conto literatury a umění padesátých let, který se živí přesvědčením, že cokoli tehdy vzniklo a bylo oficiálně fedrováno a vynášeno, byl vlastně jen paskvil a podvod, nestojící ani za řeč. Co taky očekávat od děl, vznikajících v atmosféře všeobecného strachu, otevřeného policejního teroru, monstrprocesů, zostřujícího se třídního boje, špiónmánie, rozkulačování, vyakčňování, povinného budovatelského nadšení, donebevynášení všeho sovětského a zatracování šmahem čehokoli jen trochu zavánějícího „prohnilým Západem“, „dekadentním

modernistickým formalismem“, jímž zůstaly nezasazeny nanejvýš čestné výjimky jako Paul Robeson, Howard Fast a hrstka jiných „pokrokových umělců Západu“ plus „neúnavní bojovníci za mír“ jako Joliot-Curie; co očekávat od děl vznikajících v letech, kdy rozblas od rána do večera démonizoval „válečné štváče“ a spílal „žoldákům a zaprodancům kapitálu“ jako papeži Piu XII. a současně velebil úderníky a stachanovce, vzorné dojičky a zlepšovatele, blahoslavlil Lysenka, Mičurina, poroučejícího větru, dešti a sibiřským rajčatům zvici melounu, jakož i Lydii Korabelnikovou, tkající na bezpočtu stavů najednou, či nesmrtelnou krávu Kalinu Malinu, zavražující nepřetržitým potokem mléka poušť Kyzyl-Kum, co očekávat od děl psaných v době, kdy byl likvidován buržoazní sport tenis, propagovány gorodky a rok co rok povyšován štkp Emil Zátopek, kdy „Čepičkova armáda“, přestrojená do uniforem sovětského stříhu, s papundeklovými nárameníky carské armády přísahala, že „dá reakci na záda“, jak se sluší a patří na „vnuky husitů“, pokřtěné obněm a krví u Dukly; co chtít od výtvorů, vznikajících když Prvním májům dominovaly fanatické „žičkovské ženy“, alegorické vozy, poslední zbytky „krojovaných baráčníků“, a ovšemže, „mládež nová, mládež Gottwaldova“, klukokrati ve svazáckých košilích, trdlující folklór a děti Nejedlého jednotnou školou povinné s ušmudlanými pionýrskými šátky, nošené na ramenou „bdělými ochránci našich hranic“, přímými potomky to Jiráskových Psoblavců? V dobách nebývalého rozkvětu sběren starého papíru, železa, hadrů a kostí, Jiráskovy akce, otevření Alšova muzea ve Hvězdě, znovuotevření Husovy Kaple betlémské, zavírání

Divě
hospod a vináren a zakládání agitačních středisek, uličních výborů a domovních důvěrníků, jakož i Parku kultury a oddechu Julia Fučíka, kde ke Dni tisku chrochtal a štěkal s pódia strýček Jedlička ke obveselení našich nejmladších diváků a Svazarm verboval učně a učnice padákovou věží a tak dále a tak podobně.

Opravdu, co mohlo v takové atmosféře vzniknout jiného, než Vstanou noví bojovníci, Zítřka se bude tančit všude, Zocelení, Duchcovský viadukt, Mostecká stávka, 4 : 0 pro ATK, Gigant či Nositelé řádů, než Nástup a Bitva, Život proti smrti, Krásná Tortiza, Leningrad či Zpívající Čína, abych jmenoval alespoň pár titulů poctěných „čestným titulem Laureát státní ceny“. Což mohly být tehdy básnické sbírky křtěny jmény ještě přiléhavějšími než Píseň o Stalinu, Dvanáct stalinských zpěvů, Neskončil náš boj, V zákopech míru, Fronta je všude, Čas lásky a boje, Zpěv míru, Kunčický deník, Sto dvacet procent štěstí, Milióny holubiček, Chvalte tuto zemi, Radost na zemi, Tobě, živote!, Za život, Pro radost, Pryč, starý světe! či Píseň o lásce a nenávisti nebo Po stopách zítřka?

Přesto ale všechny tyto více méně namátkou vyjmenované tituly, jakkoli se za nimi skrývají většinou díla vskutku exemplární, ba reprezentativní, představují konec konců jen povrchový fragment nepoměrně mohutnějšího proudu, jímž jsou neseny, přičemž podstatná část jejich kontextu uvnitřního (jejich umělecká povaha a struktura) a natož pak vnějšího (jejich začlenění do širších dobových souvislostí,

jakož i do biografie autorů) zůstává naprosto nezjevná, ba přímo záhadná. Pátřání po umělecké povaze drtivě většiny literárních produktů z let padesátých, je ovšem zpravidla záhy u konce, nezřídka už na první pohled: myšlenky chudičké, ba triviální, nadto ještě autorem obezřetně rozžvýkané v jalovou didaktickou kaši; skryté významy, provokující myšlení a fantazii, abys pohlídal, a to vše prezentováno se sterilním dumlíkem, ožihlaným již celými generacemi českého čtenářstva, dávajícího přednost tradiční domácké krmí před jakýmkoli gurmánskými experimenty. Vnitřní ústrojenství pak co nejprůhlednější, spolehlivě fungující dle notorických mustrů pro školní slobová cvičení: „úvod — stať — závěr“, výrazové prostředky jen co nejosvědčenější, dávno zkontrolé a zdomestikované, kladoucí zvláštní zřetel zejména na pečlivou a čistotnou úpravu vnější a na krasopis s tou či onou specifickou osobní kudrlinkou. Tento popis hodí se dokonce i na díla tváříící se obrazoborecky, a vypňující si proto — přednostně u Majakovského — rádobý avantgardní úderný trojstupínkový rytmus a velikášské, leč vpodstatě jen krotce deskriptivní metafory. Jedinou záhadou, před níž nás taková bezpříznaková díla staví, je, jak mohlo dojít v době historicky tak kratičké, k tak frapantnímu bromadnému zglajchšaltování, k takovému setření jakýchkoli výraznějších individuálních autorských rukopisů. Jak mohlo dojít k tak abruptnímu a houfnému poklesu střední umělecké úrovně, spojenému s všeobecným návratem k výrazovým prostředkům a poetikám historicky dávno překonaným: k popisnému realismu, vyčpělému symbolismu a impresionismu, k výpravně-květomluvné rétorice à la

Svatopluk Čech či hálkovsko-sládkovským adaptacím prostonárodních písní? Dostat se alespoň poněkud na kloub této nemalé záhadě, vyžadovalo by prozkoumat zevrubně co nejúplnější vnější kontext dotyčných děl, čili zapojit je seč možná precízně do koordinátní sítě dobových souvislostí kulturně-politických a společensko-historických, aktuálně působících literárně-uměleckých vlivů a tendencí domácích i cizích, a v neposlední řadě i imanentní vývojové logiky „tvůrčí biografie“ toho či onoho autora. To vše dohromady je úkol, dalekosáhle přesahující možnosti tohoto textu, jemuž tedy nezbyde, než soustředit se alespoň na skicování hlavních rysů a vyzdvižení obzvláště charakteristických jednotlivostí.

Čili: skočme rovnýma nohama tam, kde bezesporu tkvějí kořeny veškerého českého poúnorového vývoje, totiž do poválečného tříletí — či přesněji: dvouapůlletí — od května 1945 do února 1948, tedy do onoho interregna, které se — viděno dnešními očima, stížným šedým zákalem totalitní reálsocialistické reality jeví mnohým z našinců bezmála jako poslední oáza pluralitní demokracie a kulturního rozkvětu u nás. To je ovšem snad ta vůbec největší iluze, jež okřídluje české mysli i představivost. Zbořit tuto VELKOU ILUZI nepomohlo zjevně dosud nic. Ani memoáry pamětníků, kteří onu dobu vnímali spíše jako mračno před bouří — viz jen chronologicky poslední — IV. díl Černého Paměti či otrěsné deníky Ferdinanda Peroutky, dosvědčující m.j., že vůdčí politici nekomunistických stran, považovali — již záhy po květnu 1945 — celou situaci za vpodstatě prohranou; Benešův osobní lékař, dr. Klinger, kupř. už zase „seděl na kufrech“, nemluvě už ani o Perout-

kově osobní depresi a znechucení poměry natolik zvláštními, že si musel klást otázku: Proboha, co se s tím národem během toho Protektorátu jen stalo?

Léta 1945-48 skrývala prý v sobě skvělé vývojové možnosti, kdyby jen byli komunisté, vyšli z demokratických voleb r. 46 se 40% hlasů jako nejsilnější politická autorita, neprovedli pod nátlakem Moskovitů svůj puč, (což je, mimochodem, pohled zastávaný dnes začasťe našimi „reformními socialisty“, tedy oněmi mládežníky, kteří Únoru nejhrolivěji urovnávali cestu, a kteří z něj pak nejtučněji profitovali). Nuže tuto iluzi — napodařilo se rozložit ani nescetným akribistickým vědeckým pracím, upozorňujícím stále znova na to, že v Československu let 45-48 nelze již hovořit o skutečné pluralitní parlamentní demokracii, či na to, že Beneš vycházel již od samého počátku (resp. již od r. 43) z faktu (ať už Jaltou stvrzeného či nestvrzeného je venkoncem jedno), že Československu připadlo místo ve sféře sovětského vlivu. Vědecky bylo zpochybněno, ba vyvráceno, že si poválečná ČSR zaslouží atribut státu právního, neboť samo ústavní právo bylo porušeno hned quasi-automatickým znovuinštalováním abdikovavšího prezidenta za jásotu všeho lidu, zato však bez parlamentní volby; nemluvě už o hrubém porušování platných právních norem, jehož se šmahem dopouštěly nejenom tzv. Revoluční gardy, nýbrž i tzv. Očistné národní soudy, chutě se pustivši do díla, jen bylo zase odklizeny těch pár pražských bariád. Kapitulu zcela zvláštní představuje pak tzv. odsun Němců a ovšem — mezitím rovněž prozkoumaná — státně-dirigistická opatření ve sféře ekonomické, omezující svobodu podnikání a trhu, nebo

tektonické posuny demografické, nemluvě o otřesení tradičních organizačních struktur společnosti: nekomunistických stran a spolků, citelně pošramocených již za okupace, a rozkládajících se nyní i zevnitř — díky ideově-programové impotenci a za vydatného příspěvní „pátých kolon“, obratně dirigovaných aparátem KSČ. To vše se zřetelně projevilo právě již mezi květnem 45 a únorem 48. Tam a nikde jinde započal onen rozkladný proces „převratných revolučních změn“, který se s takovou razancí rozeběhl na plné obrátky hned po Únoru.

Chtěli-li bychom kde najít obzvlášť pádný důkaz toho, že „to byli vždy naši spisovatelé, kdo šli s lidem“ (jak se později začlo říkat), ba že šli ještě pokud možno i o pár kroků před ním, pak stačí jen, abychom si znovu přečetli básně, jimiž bezprostředně a spontánně zareagovali na „květnové osvobození“: Ustrneme totiž, i kolik zloby, zášti, pomstychtivosti, militance, kolik verbálního násilí, laciné demagogie a pozlátkového optimismu čiší z těch vodopádů veršů. Chtějíce oslovit masy co nejširší, ba býti hlasem celého národa, volí většinou formu populární, tradiční, čítankovou: symbolistní květomluvu, tónalitu lidové písně, skočnou či kvapík, anebo sokolsko-proletářský marš, slovo prosté, každému srozumitelné, jakým se promlouvá od srdce a od plic. Vyložene čítankový je tehdy Seifert, Pujmanová, Nezval a další a další. Avšak i nápadně nečítankový, protože barokně-bylinný Holan Panychidy, poprvé publikované počátkem června 1945 a nesoucí výmluvný podtitul Slouženo za všechny bratry mrtvé, umučené a padlé v druhé kruté válce proti Slovanům (sic!), se přímo zalyká zlobou, dupaje po „němci-potkanovi“, jehož

konečně dostihla starozákonní apokalypsa, a současně přímo boboslaví „Alešova molodce“, konečně stanuvšího u Vltavy, velebí „Dněpra Slovutoviče“, „razgrom“, „rudu budoucnosti zvanou stalinit“, ba i — což je dnes spíše pikantní — „Světlanku, která, jak známo, / je světlou dcerkou Stalina“, a před kterou prý „zbylé temno prchlo samo“ (tak alespoň v Díku Sovětskému svazu). Aby mi bylo správně rozumněno: nic proti pochopitelnému vzteku na Němce, prolutému až nezřízenou radostí z konce hrůzné války a vjezdu sovětských tanků do Prahy. Nic proti intenzitě emocí, byť sebenezřízenějších. Co zaráží, je ona oči i uši rvoucí nezřízenost, ba obludnost literárního výrazu, jehož se zde emocím dostalo, a zejména pak ono patetické povýšení historických událostí v mýtus bezmála archetypický, opřeny však přitom o konstrukci v podstatě ideologickou — totiž o stalinismus, byzantinismus a slavjanofilství zcela nového nálevu. Ostatně uvádím příkladem právě Holana nikoli snad kvůli nějaké rekriminaci, nýbrž proto, že básně, jimiž zareagoval na Květen 45 patří k tomu zdaleka nejlepšímu, co tehdy vzniklo, protože mají v sobě natolik básnické substance, zejména objevného metaforického vidění, že obtočí jako literární texty i navzdory výše vyčtené kritice.

Stejnou ideologizaci samého již pojmání světa je tehdy nutno zaznamenat (abychom zůstali u básníků stojících opravdu za řeč) i u Františka Hrubína, jehož Jobova noc (uvedená na podzim 45 coby „scénická báseň“ na jevišti obnoveného E. F. Burianova Děčka), se přímo zakládá na černo-bílé polarizaci „nesmiřitelných protikladů“ mezi „Světlem starým“, prohnulým, vyžilým a odsouzeným k zániku a „Svě-

tem novým“, jemuž patří budoucnost, na antagonistu, pochopeném dokonce veskerze „třídně“ a promítnutém do perspektivy globální, celosvětové, ba kosmické. Celá skladba je zároveň nesena odhodláním, provést to, čemu se později říkalo „principiální sebekritika“, a co byl opravdu jeden z nejvniternějších popudů Hrubínových, ovládajících jeho osobnost pak nepřetržitě až do let šedesátých (viz jen Hrubínovo pokání po 2. sjezdu spisovatelů r. 56, po létech turbulentních průšvihů a zdařilé protialkoholní léčbě, kdy se náhle proměnil v klasičtí harmonizujícího Olympana). Avšak i on, svou povahou senzitiv a cizelér, publikoval v červenci 1945 ve Svobodném Československu báseň vysloveně zuřivou, vyzývající k honbě a uštvaní „feny Zpět“ (čili zpátečnictví, reakce), k pogromu, na němž by se měli podílet pokud možno „všichni, všichni, já nic neznamenám“. Tato přímo skřekovitá, bezdechá báseň stala se pak součástí jeho Chleba s ocelí, poprvé vyšlého hned na podzim 1945.

Ono odhodlání k zásadní sebekritice muselo tehdy, bezprostředně již po květnu 45, být asi velmi rozšířené, protože kupř. i takový Zdeněk Vavřík (jemuž v životě nešlo o nějakou básnickou kariéru), otiskl 2. 6. 45 v Práci básničku nazvanou příznačně Lyriko-va častuška v níž čteme m. j. i verše „Unylé verše, které jsem kdy psával / není vám stydno do duše?“ či „Sem nová péra, nové kalamáře, / pro služebníky svobody!“ (jak výstižně vlastně označení dobrovolně přísluhujících literátů!); báseň pak končí vyznáním, že by autor všechny své verše byl v květnu vyměnil za jednu jedinou pušku, čili implicitně přesvědčením, že verše — a vůbec asi celá kultura — jsou v podstatě

nic proti revoluční akci. (To Kobout to o pár let později dokázal vyřešit již s pravým dialekticko-materialistickým fištrónem: „jednou rukou verše píšu, / v druhé držím revolver“.) Militantní a nesmířlivě bojový tón byl ovšem tehdy pravidlem: Tak kupř. v „Pochodu“ Jiřího Šotoly, (v bradecké Pochodní) čteme „Kdo nedrží krok s námi, / dejte mu řemenem“. Nebo: písňový text Františka Halase Budujeme, zrymovaný pro Václava Dobiáše (7. 10. 46) začíná lapidárně: „Budujeme republiku / Jde to pěkně zvesela / vyřídíme bez cavyků / toho kdo nic nedělá“.

Netrvalo dlouho, a slovo „vyřídíme bez cavyků“ se stalo skutkem v statisícových podobách.

U Františka Halase dochází hned po květnu 45 k jevu, jenž se měl později stát pravidlem nejenom u mnoha spisovatelů, nýbrž i u nesčetných „řadových občanů“ ČSR — totiž k rozštěpení osobnosti (dle národy více či méně mučivě prožívanému) na osobu soukromou a veřejnou. Halas se stává veřejným činitelem ve funkci hned několikanásobně: jako Kopeckým povoláný sekční šéf ministerstva informací (spolu s Nezvaalem, Olbrachtem a Hoffmeistrem), jako poslanec Národního shromáždění a konečně jako předseda Syndikátu českých spisovatelů, (rozpuštěného v rok Halasovy předčasné smrti a nabrazeného Svazem spisovatelů dle sovětskéhoustru, do něhož bylo ze 1711 členů Syndikátu šedesátičlenou komisí při tzv. Kulturní radě KSČ prokádováno pouhých 300 plus cca 120 kandidátů). Ono schizoidní rozštěpení se u Halase manifestovalo tím, že paralelně k výše zmíněným agitkám vznikaly i verše, otiskované sporadicky, či psané rovnou pro šuplík, které po vydání pod titulem A co? vzbudily (1957) nemalou senzaci, protože pro

svou hloubku a výrazovou radikalitu, a v neposled i pro svou kritickou jasnozřivost patří k vrcholům moderní české poezie. Halas — „veřejný činitel“ dělal zřejmě, co mohl, aby čelil vývoji, neslučitelnému s jeho beztak již otrěsenou komunistickou vírou. Že při tom zmohl jen málo — toto zdrcující poznání bezpochyby uspíšilo jeho smrt, která se z dnešní perspektivy jeví jako symbolická tečka za celým oním dvouapůlletím mezi Květnem a Únorem.

Jaký to však byl vývoj, abychom se opět vrátili na rovinu obecnější — a co na něm bylo tak neblabého? Zde se musíme spokojit s co možná nejstručnějším výčtem symptomů. Právě ve sféře kultury se totiž již velmi záhy projevilo, že KSČ, tváříci se navenek stále ještě demokraticky, ba všelidově, uplatňuje v oblasti svého vlivu (a takovou byla kultura povýtce) metody naprosto nedemokratické: restrikce, cenzuru, štvánice (zatím převážně jen verbální) na své oponenty a protivníky atp., — a že se přitom bezvýhradně orientuje na „sovětský příklad a vzor“ čili na ideologický model nejtřeskutějšího stalinismu, vítězství v 2. světové válce upevněného, a tedy i na jeho kulturně-politický výhonek, ždanovismus. Když Ždanov ve své smutně proslulé řeči r. 46 zatratil jako „protilidové a anti-sovětské živly“ Achmatovovou a Zoščenka a dal povel k rozprášení časopisů Zvězda a Leningrad, jakož i k řadě jiných drakonických „opatření v oblasti kultury“, vyvolalo to u nás poprask o to větší, že oba zatracenci patřili k sovětským autorům v ČSR vůbec nejznámějším, a již před válkou hojně vydávaným i vysoce ceněným. Kontroverzní diskusi o tomto „případu“, která se obratem rozvinula, se nejlivnější kulturně političtí exponenti KSČ, Ladislav Štoll, Ar-

nošt Kolman, Gustav Bareš, Josef Rybák, Jiří Taufer (ale i dorost jako Jiří Hájek či Sergej Machonin), postavili neprodleně a bez výhrad za sovětský kulturní pogrom, ba přivítali ho dokonce, a doporučili jeho následování. Frapantní bylo ovšem, že hlasy, které jim oponovaly, třebaže jich nebylo málo, vyzněly podivuhodně zakřiknutě, ba opatrnicky. Tak kupř. Václav Řezáč, František Götz či Bohumil Mathesius se snažili sami sobě namluvit, že jde pouze o interní sovětskou aféru, u nás zhola nepředstavitelnou. Jedině Kritický měsíčník, jmenovitě Václav Černý, František Kovárna a Edvard Valenta odmítli se vším důrazem podobné metody, ba prokázali s akribií jejich neudržitelnost a absurdnost.

Tím se ovšem dostáváme přímo in medias problému zcela klíčového: vztahu k Sovětskému svazu. Proruská a slavjanofilská euforie, vypuknuvši v květnu 45, se transformovala v jednoznačné prosovětské sympatie, oznívající stále znovu i z projevů nekomunistických politiků. Sovětský svaz se stal fakticky nekritizovatelným, a všichni si v tomto ohledu poslušně nasadili náhubek autocenzury. Tato autocenzura z politických a taktických ohledů, jež se měla posléze stát bezmála druhým já většiny českých spisovatelů a žurnalistů, šla tak daleko, že se téměř nikdo neodvážil veřejně vyslovit už ani šok z reprezentativní výstavy sovětského výtvarného umění, kterou r. 47 otevřel Jan Masaryk zmatenou řečí o „nenapodobitelné čistě slovanské barvitosti“, a která omráčila návštěvníky neklamnou podobností s artefakty nedávno zaniklé Tisícileté říše.

Ostatně oněch pár časopisů, které oponovaly expanzi komunistického dogmatismu a demagogie vskutku

principiálně a houževnatě, Černého Kritický měsíčník, Peroutkův Dnešek či Tigridovy Obzory resp. Vývoj, byly čím dál více zatlačovány do defenzívy, na vartu v podstatě ztracenou. Nic nepomohlo, že obdivuhodně kurážný Václav Černý argumentoval — s přesvědčivou výřečností jemu vlastní — z pozic vysloveně socialistických, a že na Sovětský svaz nenechal, šlo-li do tuhého, sáhnout ani on. Tak kupř. v polemice s mluvčími časopisu Generace, Jiřím Hájkem a Vítězslavem Kocourkem, se praví výslovně: „Konstatuji, že některé výroky jimi z Brušákových článků i přednášky uváděné, prozrazují u Brušáka nepřiznivě politické stanovisko k Sovětskému svazu. Kategoricky říkám, že moje stanovisko k Svazu je opačné, a že Brušákovu dlužno potírat jako mylné a škodlivé“ — tolik v KM, roč. 1946, č. 7, str. 159. Nicméně byl to právě Václav Černý (a nezávisle na něm i Peroutka), kdo neúnavně polemizoval s tehdejšími, (ještě předstollovským) úřadujícím českým Ždanovem, Gustavem Barešem, item, s jeho kombatanem Pavlem Reimanem. S nimi oběma se ostatně dostával do křížku i sám ministr (a tedy stranicky jejich podřízený) Václav Kopecký. On, před válkou hospodský kumpán „těch našich geniálních kluků z levé (jiná nebyla) avantgardy“ pokládal často barešovsko-reimanovské metody „řídící práce“, nejenom za silně přemrštěné, nýbrž i za vlastně „nečeské“ — byliť mu oba konečně bilingválními Židy.

A teď ještě i k poslednímu, zvláště významnému vývojovému novu, k netušenému znovurozkvětu českého nacionalismu, jak se byl projevoval — tehdy ovšem veskrze funkčně — v epoše „národního obrození“ a posléze pak nepřetržitě průběhem celého proti-

rakousky akcentovaného vývoje české společnosti až k znovunabytí státní samostatnosti r. 1918, kdy propukl — byl i jen krátce — naplno, obalen plody nezřídka kuriózními, jaké se na pozadí XX. století, usilujícího o všesvětově platnou „technickou civilizaci“ a zmasování lidských vztahů a produktů vyjímaly jako čiré anachronismy a folklór. Krátce řečeno: šlo tu najednou o aktualizaci „národního obrození“ a „klasických hodnot“, „nejbytotnějších českých duchovních a uměleckých tradic“. Už po Mnichovu a za okupace, stávaly se posthumní pohřeb Máchův či kulatá výročí „národních klasiků“ jako Smetany či Němcové podnětem k tichým solidarizačním demonstracím, vskutku všenárodním. S úspěchem přímo masovým se tehdy setkalo např. Nezvalovo kýčovitě melodrama Manon Lescaut, celebrující virtuózní Te deum „naší materštině“, jejímu „nevycerpatelnému“ jazykovému bohatství a ohebnosti, nebo i Seifertův Vějíř Boženy Němcové či Halasova Naše paní B. N., ba i sám valeryovsko-ezoterický pozdní debut Palivcův Naslouchání, intonovaný na melodický půdorys Tylovo-Škroupova Kde domov můj, anebo i zaumné slovolamy Holanovy. Tyto úspěchy se však zakládaly převážně na faktorech vyloženě mimoliterárních, respektivě — zvláště nápadně u Seiferta a Holana — na vědomé autorské snaze, oprostít a zklasičtit básnický výraz natolik, aby byl srozumitelný co nejobecněji. Nuže, když nyní Zdeněk Nejedlý, profesor již k. u. k. Ferdinando-Karlovy univerzity a teď i ministr školství a osvěty, jako celoživotní pohrobek „národního obrození“, krasoumný polyhistor neklamně bieder Mayerovského přístřihu vystoupil v nabitě Lucerně jménem KSČ s kulturně-programatickou před-

náškou Komunisté — dědici nejlepších tradic národních (v níž byly tyto tradice nota bene zredukovány na linii Tyl — Hálek — Němcová — Neruda — Sládek — Čech — Jirásek — Wolker, resp. Smetana — Aleš), tu si asi jen málokdo mohl uvědomit, ba i jen představit — že se takto vytýčená linie stane vbrzku osou gruntovního „přehodnocení“ veškerého českého „kulturního dědictví“, a že v jejím jménu začne být zatracováno a jako čert potíráno vše „kosmopolitní“, „dekadentní“, „prohnilé“, „formalistické“, „modernistické“, „avantgardistické“, — či jak se všechny ty atributy-zatykače jmenovaly.

Podobnou lidově-demokraticko-nacionalisticko-všeslovanskou linii sledovaly tehdy programově ovšem i časopisy vysloveně nadstranické, jako kupř. „měsíčník pro literaturu a umění“ (Kytice), založený r. 1946 v nakladatelství Práce pod šéfredaktorstvím Seifertovým, k jehož kmenovým autorům patřili Josef Palivec, Jan Patočka, Kamil Bednář, Ivan Slavík, Vladimír Vokolek, Ivan Diviš, J. M. Toměš, A. M. Píša a další a další nekomunisté. V redakčním prohlášení, předcházejícím 1. číslu, čteme: „Chceme být spolutvůrci socialistické kultury“ eo ipso „tvořiti pro lid“. „Nepochybně bude české vše, co stvoří český člověk. Dnes však jde spíše o to, pracovati takovým způsobem, aby duchovní tvorba byla vědomým přitakáním oné revoluční proměny, která se udála, a která probíhá v této zemi.“

Že ona „revoluční proměna“ byla obecně chápána jako akt, definitivně zpečetující „národní obrození“, projevilo se ostatně velice výmluvně (byť i jen bezděčně) i na úrovni čistě jazykové: Vždyť kupř. zabavování soukromého majetku, patřícího předtím

buď Židům (který chudáky, ten Hitler nechal zplynovat), anebo Němcům (kerejchsmese, bůh zaplať, konečně zbavili), ale soukmenovcům (cosidovedlidycky fčasnakráct a myslejsiteřpanidoviconejsou), dělo se přece hned zpočátku, sotvaže Beneš 28. 10. 1945 parafoval příslušný zákon, pod firmou „znárodnění“. To, co se všude jinde jmenuje „vyvolastnění“ či „zestátnění“, bylo u nás pokřtěno termínem, který svým původem nadto nebyl ničím jiným, než protektorátním „Nationalisierung“, v řeči nacistické propagandy až příliš často frekventované, čili arizace a arivace...

Touto jen hrubozrnou rekapitulací alespoň nejkličovějších momentů, které determinovaly českou kulturně-politickou situaci už dávno před Únorem 48, dal by se doslov k přítomné antologii poezie českého stalinismu v podstatě uzavřít. Ať si texty zde shromážděné — veskrze reprezentativní a vybrané s co možná největší objektivitou i péčí — promluví samy za sebe, jakkoli by si dozajista zasloužily náležitě kritické exegeze. Přesto by ale bylo asi škoda, kdybychom se na závěr spokojili pohodlným zjištěním, že vše, co se rozebrálo hned po květnu 45 jako nejprve ještě ne dost zřetelné preludium, zabřmělo po Únoru takřka přes noc razantní monotónií, v které se bojovně útočný chorál, taktovaný zátaťou pěstí, (bušící do hospodských stolů schůzovních předsednictev nebo raději rovnou do těch odporých drštěk zajištěných „třídnicích nepřátel“) sléval v jedno s uchajícími folklórními odřhovačkami i s jambicko-daktylským drkotáním umělých chrupů „inteligentských dušiček“, posraných — z pádných důvodů — až za ušima.

Proto tedy závěrem přeci jen přinejmenším pokus

alespoň o telegraficky-punktuální zprávu o oněch uskutku revolučních, opřekot vše nahlavu stavících, proměnách české literatury, umění a kutury, jak se dostavily ruku v ruce s „Vítězným Únorem“.

— Radikální zpřetrhání a rozkotání veškeré kulturní infrastruktury, organicky narostlé od počátku 19. století. Tzn. zrušení resp. znárodnění soukromých nakladatelství, tiskáren, knihkupectví, uměleckých agentur, divadel, filmových společností i kin etc; rozprášení uměleckých spolků a sdružení, osnovaných dosud na bázi svépomocné či odborové; na jejich místo nastoleny „umělecké svazy“ sovětského typu, tedy „svazy ideové“, jejichž členství, toť státní vyznamenání těch, kdož prošli hustým kádrovacím sítím. Totéž v „oblasti vědy“: rozpuštění tradiční „České akademie věd“, financované po léta z kapitálu gründerského stavitelského lva Hlávky; tato pak nabravana „ČSAV“, pod prezidiem Z. Nejedlého — elitním Olympem dle ruského vzoru, kde za rozhodující výběrové kritérium platila politická zaslouženost a spolehlivost — vedle „gramotnosti“, rozumí se.

— Pro jednotlivce přinesly tyto podstatné institucionální změny ovšem zcela zásadní proměny sociálního a společenského statutu. Prokádrována byla početně malá, ba až incestuózní vrstvička novopečené duchovně-tvořící „elity“, participující neomezeně na všech výhodách rychle se etablovařící „nové třídy“ (ve smyslu Džilasově). Zejména spisovatelé dosáhli tu stupně sociálního zabezpečení, o jakém se jim dotud ani nesnilo: nový systém honorářový, nezávislý na čtenářské poptávce, penzijní zajištění atd., až po podobné vymoženosti jako dlouhodobá „tvořící stipendia“ tzv. Literárního fondu, jakož i systém prémie

v podobě „státních cen“, nemluvě už o titulu „národní umělec“, který sebou přinášel (dle příslušného zákona) i jistě nezanedbatelné finanční přílepění zvoící „platu univerzitního profesora nejvyšší služební a hodnostní třídy“. Názorným symbolem tohoto nebývalého společenského a sociálního zvýhodnění, hraničícího s korupcí, se však taky brzy stal jak coloredo-mansfeldovský spisovatelský zámek na Dobříši, tak i pouhý titul „laureát“: „Ty laureáte!“ — nadávali si záhy v pražských hospodách.

Ruku v ruce s tímto privilegováním, v české rovnostářské společnosti dotud nevidaným, proběhlo pak abruptní znesvěprávnění, item sociální degradace všech ostatních, stavších se najednou defacto státními zaměstnanci, velmi případně otitulovanými „pracující inteligencí“. Tato „armáda všech našich vědeckých a kulturních pracovníků“ — jak znělo prvomájové diktum nové doby — byla neustále vítána a povzbuzována k spolupráci, zatímco „inteligent“ — či nedejbuň dokonce „intelektuál“ — stal se zjevem nanejvýš suspektním.

Zmíněné znesvěprávnění a sociální deklasování naprosté většiny tzv. tvůrčí a vědecké inteligence, vyvažované donebevynášením a privilegováním nepočtené menšiny, prokádrované do rangu nedotknutelných národních „klasiků za živa“, to byla praxe upravdě revoluční. Opírala se ovšem o přesvědčivé teoretické zdůvodnění: V rovině čistě ideologickopolitické o dobrovolně přijaté stalinistické dogma neustále se zostřujícího třídního boje (teď dokonce už i v měřítku globálním), na úrovni aplikované ideologie, (na jakou náhle poklesla připuštěná literární a umělecká kritika, ba i sama teorie umění) o požadavek

(v tom je ta legrace — vlastně nietzscheovský) „přehodnocení všech hodnot“, tj. o vykádrování tzv. „pokrokového kulturního dědictví“ a zatracení všeho ad definitionem reakčního a retardujícího, všech dekadentních odumřelín, pohřbených najednou pod (bahnitou) masou revoluční laviny, urvašší se z výšin budoucnosti a řítící se nyní, vzít ztečí už i ty odvěké bašty poklidné denodenní lidské existence v hlubokém údolí přízemní normality.

Literární a umělecká kritika opřela se přitom, jak známo, i u nás o klacek „socialistického realismu“, jímž se dalo tlouct vpravo i vlevo hlava nehlava, tím spíše, že se dodnes přes megatuny „odborné literatury“ nepodařilo vyjasnit, co ta roztodivná kreace má být za zvíře. Nicméně tento fantomovitý blud, nadmýchávaný podle potřeby jednou v garaudyovský „realismus bez břehů“, podruhé zas v nemastnou neslanou kaši veškeré umělecké produkce, jejíž autoři se hlásí k vyznání socialistickému (viz G. Markov, poctěný za tento „objev“ r. 72 Leninovou čili Brežněvovou cenou), nebyl u nás žádným importním zbožím made in USSR, vnuceným bytostně jímorodé české kultuře pod pouňorovým tlakem. Vždyť i historická paměť nikterak zvlášť dlouhá postačí, abychom se rozpomněli, že „socialistický realismus“ nepřestal být v řadách meziválečné umělecké avantgardy diskutován po celá třicátá léta, ba hned poté, co se Bedřich Václavek, kritik z nejerudovanějších, ale i nejkoženějších, byl vrátil roku 1929 z charkovského sjezdu ultralevičáckých „Revolučně-proletářských spisovatelů“, obrácen — přinejmenším načas — na striktní víru tohoto zbrusunového dogmatu, tehdy ovšem ještě nepokřtěného. Svě posléze tak neslavně proslulé jméno obdržel — urbi et orbi — až teprve na zakládajícím sjezdu

Svazu sovětských spisovatelů r. 1934, jehož československými hosty byli Nezval, Hoffmeister, Novomecký, F. C. Weiskopf a Borin, pozdější trockista a emigrant r. 45, bratr horlivého českého sočrealisty Milana Jariše.

Program „socialistického realismu“, byl i „přizpůsobeného našim specifickým podmínkám“, byl u nás od r. 1935 pilně diskutován nikoli jen v levicových časopisech jako Středisko, Naše cesta, Doba, Tvorba a.j., nýbrž i v cyklu hojně navštívených veřejných diskusních přednášek, pořádaných 1935, v pražské Městské knihovně pod egidou nadstranické protifašistické „Levé fronty“ (mezi jejíž pilíře patřil i F. X. Šalda), ze kterých pak vzešel až dodnes pozoruhodný sborník Socialistický realismus (Praha, 1935), jehož jádrem jsou studie Kurta Konráda a Karla Teiga. K programu „socialistického realismu“ se tehdy bezvýhradně hlásil především brněnský časopis U, v letech 1936–38 výborně redigovaný Václavkem, Nohou a Jilemnickým (Nohu, zaprotestovavšího proti „moskevským procesům“, nahradili Taufer a Ludvík Svoboda — filozof, nikoli oficír). Tento časopis značně intelektuální i umělecké úrovně byl orgánem marxisticky zaměřených intelektuálů skupiny „U-Blok“, sdružující vedle výše jmenovaných i Pujmanovou, Majerovou, Olbrachta, S. K. Neumanna, Jaroslava Kratochvíla, Jiřího Weila, J. L. Fischera, Gézu Včeličku, J. V. Plevu, J. R. Vávru, V. Kaplického, F. Nechvátala, i mladičkého Lumíra Čivrného aj. Byl to vlastně již půdorys oné „všenárodní koalice socialistických autorů“, jaká vystoupila manifestačně v dubnu 1948 na tzv. „Sjezdu národní kultury“, anulujícím defacto první poválečný spisovatelský

sjezd z r. 1946 (na němž vystoupil ještě Beneš), a připravujícím neklamně vznik zglajšaltovaného „Svazu spisovatelů“ (u jehož kolébky stál 1949 sudičkou vrávorající notorik Gottwald), jakož i zrod dalších „uměleckých svazů“, item na stejné brdo zglajchšaltovanou „ČSAV“.

„Socialistický realismus“ měl tedy u nás dostatečně nosné domácí podhoubí, sdostatek zanícených vyznavačů nikoli jen bilakovsko-jakešovsky pogramotných, nýbrž opravdu vzdělaných a nesporně talentovaných, kteří se po Únoru ocitli na klíčových mocenských pozicích. Nicméně: první garnitura komunistických literárních kritiků a teoretiků byla citelně oslabena: Václavek, Konrad, Fučík nepřežili okupaci — a ještě před válkou „defektovaly“ právě ty nejoriginálnější osobnosti jako Teige či Závist Kalandra. A tak ihned v květnu 45 postoupila do popředí garnitura druhá až třetí — Ladislav Štoll, Josef Rybák, Václav Pekárek, Gustav Bareš a další, doplněná přílivem mladých radikálů — Jiřím Hájkem, Ivanem Skálou, Janem Šternem, Vladimírem Dostálem, Václavem Stejskalem či Mojmírem Grygarem, kteří si vesměs vydobyli své kritické ostruhy taženými proti všudypřítomnému „třídnímu nepříteli“, zakuklenému, hle, i v naší kultuře. Viz jen Grygarovu sérii zatykačů „Teigovština — trockistická agentura v naší kultuře“, otištěnou na tři pokračování v Tvorbě r. 1951.

Neúprosne vymetání české kultury železným koštětem ždanovského stalinismu se naplno rozeběhlo ovšem již před zákonodárnou Štollovou přednáškou Třicet let. Jiří Taufer předhazuje v 17. čísle Tvorby z r. 1948 v zásadní stati Co má dělat kritika Václa-

vu Běhounkovi aj. přílišnou showvavost vůči Václavu Černému a vytahuje přitom z rukávu i následující trumf: „Mám před sebou Proletářské noviny č. 1 z 15. 4. 1938. V tomto plátku českých trockistů, vyloučených z KSČ, čteme pod titulkem *Protestujeme! projev proti moskevským procesům, který — jak se v něm praví — jako přátelé Sovětského svazu a stoupenci mezinárodního hnutí dělnického podepsala hrstka lidí a mezi nimi i Václav Černý, spisovatel.*“ Jan Štern „demaskuje“ (v *Tvorbě* č. 18, 1949) pod titulkem *Hnízdo kulturní reakce tehdy stále ještě vycházející časopis Kvart, tisknoucí „poezii takových dekadentů jako jsou Tristan Corbière nebo Andrej Bělyj, jehož s. Ždanov nazval představitelem reakčního tmářství a renegátství“, a vyzdvihující „jména slouhů amerického imperialismu, A. Bretona a J. P. Sartra, pornografa H. Millera“, jakož i „renegátku Toyen“, Teiga, Jana Grossmana, J. Koláře a další zrůdy domácího chovu. Kolářův básnický deník Dny v roce a Hrubínova Hirošima stávají se r. 1949 přednostním terčem paličských výpadů Ivana Skály (K situaci soudobé české poezie, *Tvorba* 1949), denuncujících oba jmenované, že „zradili a opustili svůj národ, jako zhyčkaný buržoasní snilek Ivan Blatný“; stejně i Jiří Hájek, jehož Otevřený list Fr. Hrubínovi o právu básníka na smutek vyústuje ve zjištění, že Hrubín v Hirošimě „neobstál před skutečností“, kterou „vypíval v roce 1945“, neboť se „stává vyjadřovatelem nálad, které by v masách osvobozených evropských národů rádi rozšířili dědicové tradice německého fašismu, američtí atomoví diplomaté, zbrojaři a bankéři (...) Jsme šťastni, že těm, kdo staví naši budoucnost, zůstane tato temná, bezvýhodná kniha*

navždycky nesrozumitelnou.“ Do Koláře a Hrubína se obouvá i Jan Štern ve své zásadní stati *Proti likvidátorům poezie (rovněž v Tvorbě r. 49)*, k nimž přičítá ovšem i Haukovou, Petišku, Teiga, Eliotovu *Pustou zemi* (tedy Haukovou a Chalupeckým přeloženou) aj., dávaje všem za příklad jejich generačního vrstevníka Jana Pilaře, který se „dnes upřímně stydí“ (jak by taky ne, když za okupace učenlivě překládal Hanse Carossa i jiné autory, doporučené „Říšskou spisovatelskou komorou“). Kořen všeho dekadentního modernistického zla vidí pak Štern ve volném verši, jemuž kupodivu sedli na vějíčku i pokrokoví mladí autoři jako Kryštofek nebo J. V. Svoboda. Vladimír Dostál zase (v *Nejedlého Varu* z r. 1950) zatracuje — v elaborátu Jiří Orten a jeho dědictví — jedinečné dílo snad nejtalentovanějšího básníka generace, narozené kolem r. 1920, neboť „je v nejpříkřejším rozporu s úkoly naší literatury po květnu 45 a po únoru 48; příklad Ortena může dnes mladé básníky jen svádět do bahna úpadkové poesie“. Současně velebí Dostál (v jiném článku) Nezvalovu zdaleka nejtrapnější poému Stalin, shledávaje m. j. i že „jistě tu působil na Nezvala příklad Stalinova slohu, který je jako žulová stavba (...), v němž je každá věta definicí“.

Jakkoli je tato poéma bezesporu vůbec nejpokleslejším výmětkem bezskurpulózního a esteticky všežravého egocentrika Nezvala, přeci jen. by nám neměly unikat souvislosti, za jakých toto stalinistické monstrum, bezmála parodistické, roku 1949 vzniklo: Toho roku vydal Nezval opulentní „Veliký orloj“, eklektickou všehochoť, v níž stavěl na odív svůj bezbřehý výrazový rejstřík — od agitpropových trivia-

lit, přes jazykově bravé popěvky až po básně neklamně surrealistické; (ostatně podobnou „Nezvalovou čítankou“ bilancoval Nezval svou tvorbu prakticky každých deset let — od Pantomimy (1924) přes Skleněný havelok (1932) a Pět minut za městem (1940) až po Chrpy a města z r. 1955). Tato sbírka byla promptně roztrhána dogmatickými stalinisty, mezi nimiž obzvlášť pronikavě Kryštofem, Honzíkem a. j. (zejména v E. F. Burianově Kulturní politice a v Drdových Lidových novinách). Ba co více: několik posluchačů filozofické fakulty sepsalo výsměšný pamflet Socialistická láska, ve kterém byly à la Nezval zřymovány vždy tři erotické verše na jedno dobové politické heslo, čímž měl být Nezval usvědčen z modernistické dekadence a konjunkturalismu. I není tedy divu, že měl nahnáno, a že se obratem vynasnažil přetrumfnout jakékoli pochyby o sobě stalinskou ódou seč možná ortodoxní, a posléze i věru nezapomenutelným „Zpěvem míru“, v němž obohatil český rýmovník o celou řadu do té doby nebývalých souzvuků jako „na baldách / Gottwalda“, „bez Stalina / rozvalina“ — a zejména pak — „gonorheou / nad Koreou“. Vtip byl ovšem v tom, že se Nezvalovy záštity ujal — z iniciativy Kopeckého a Taura — sám ÚV KSČ. V dopise ze 4. 6. 1949 píše R. Slánský K. Gottwaldovi: „Pokračujeme dále ve vyšetřování, kdo se zúčastňuje rozšiřování tohoto pamfletu. Jde zřejmě o polotrocistickou skupinu mezi kulturními pracovníky...“ Byla ustavena vyšetřující komise, jejímiž členy byli m. j. i J. Hendrych, K. Šváb a L. Štoll, která shledala pamflet nejen protinezvalovským, nýbrž přímo protistranickým. Vyšetřeno bylo na 70 čtenářů

pamfletu, z nichž všechny stihl zasloužený trest: od vyloučení ze strany (autoři pamfletu Pachovský a Matys) až po ostrou důtku, již se dostalo kupř. i E. F. Burianovi, šéfredaktoru Kulturní politiky, v jejíž redakci pamflet koloval, a která byla proto posléze i zastavena... Teprve touto aférou zpečetilo se definitivně Nezvalovo naprosto výlučné a výsadní postavení v české literatuře, vykoupené ovšem za cenu toho, že se stal prakticky vazalem, ba rukojmím Strany a Vlády, jakkoli se poté nikdy — to je mu dlužno přičíst k dobru — nepřestal snažit působit ve prospěch svých předválečných avantgardistických přátel a čelit vši vahou své státně chráněné osobnosti nesčíslným pablbským pokusům, zpřetrhat nadobro vývojovou kontinuitu moderní české literatury. Mimochodem: již sám fakt, že v rámci Nezvalových Sebraných spisů, které mu začly být odměnou vydávány r. 1950, byl uprostřed nejlitějšího stalinismu znovuzpřítomněn — byť i v autocenzurované podobě — celý jeho poetismus a posléze i surrealismus, měl nesmírnou váhu, uvážíme-li, že po roce 1970 byly nelítostně a bezesbytku veškeré „lepší minulosti“ vybilény. Protinezvalovským tažením r. 1949 cítil se zřejmě bezprostředně ohrožen i ne jeden z dalších příslušníků tzv. meziválečné avantgardy, v první řadě jistě Konstantin Biebl, který si toto ohrožení dokonce přímo odreagoval v několika pamfletických básních-manifestech své předsmrtné sbírky Bez obav, v lecčems velmi příbuzné Nezvalovu Velikému orloji; přinejmenším už v tom, že i zde jde v podstatě o jakousi reprezentativní „Bieblovu čítanku“, shrnující esteticky eklektickou, umělecky hodně nevyváženou básnickou žeň minulého tvůrčího desetiletí. Bieblova

sebevražda v říjnu 1951 nesouvisí ovšem ani tak s ultralevičáckými kritickými útoky na tuto sbírku (vynášenou na druhé straně partajní kritikou coby vzorové dílo „socialistického realismu“), nýbrž daleko spíše s duševní chorobou, již Biebl po Únoru stále razantněji propadal, a která byla odpočátku vysvětlována především jeho vážným onemocněním pankreatu, tedy příčinami fyzicko-organickými. Že Bieblův stihomam a těžké deprese měly především pádné důvody společensko-politické, že tu šlo o onemocnění číře psychické, o ochoření vlastním vědomím a svědomím, o nevyčitelné hoře z rozumu, tomu nasvědčuje nejedna báseň sbírky, vychrlené v nebyvalé tvůrčí obsesi let 1949-50. Jako by tu Biebl bledal se-
bepřehlušení a trnul přitom v čím dál patrnější, čistě vnějškovou, verbálně-optimistickou křeč. Nikoli tvůrčí nadšení, daleko spíše existenciální panika, zdá se být hnací silou posledních Bieblových básní, z nichž ostatně před svým skokem z okna naprostou většinu zničil. Jak taky nepropadnout panice poté, kdy byl v pouňorových stranických prověrkách v základní organizaci Československého státního filmu (jehož byl zaměstnancem) coby nespolehlivý živel vyškrtnut z KSČ, a kdy na druhé straně mu mnozí z někdejších přátel začli dávat najevo, že ho považují za zbabělého konjunkturalistu, ba kdy mu na dveře bytu kdosi chodil malovat šibenice?...

Zkrátka a dobře: i u nejoslavovanějších bardů české socialisticko-realistické poezie je záhodno hledat i jiné motivy, než slavomam a konjunkturalismus — totiž: strach, zpanikaření, horror vacui. To platí kupř. i pro Marii Pujmanovou, která se coby socrealistická básnířka naplno rozběhla vlastně až poté, kdy její syn

byl r. 1949 zadržen při tajném útěku na Západ a odlifrován do vězení. Ty z proořadých českých básníků, kteří si tehdy ničím nezadali, lze ostatně bravře spočítat na prstech jedné ruky: Je to především Jan Zabradníček, jehož velkolepě jasnozřivé poemty La Saletta z r. 1947 a Znamení moci patří k absolutním vrcholům veškeré české poezie (však taky o moc nepřezil devítileté martyrium mukla). Je to Vladimír Holan, zakutavší se jednou provždy ve své poustevně na Kampě. A je to ovšem i Jaroslav Seifert, r. 1950 exemplárně spráskaný (nejenom Skálou, i celou řadou dalších výtečníků) za svou Píseň o Viktorce, blavně však ale za to, že spolu s Holanem ve vinárně (ve společnosti denuncianta Taufra) znechtěl posměchem sovětskou poezii; načez G. Bareš navrhl samotnému Gottwaldovi, uspořádat nad „několikanásobným renegátem Seifertem čestný spisovatelský soud“. V říjnu 1951 si však Bareš v dopise Gottwaldovi stěžuje: „Veškeré pokusy hnát tohoto morálně prohnileho chlapa aspoň na fóru Svazu spisovatelů k odpovědnosti, ztroskotaly o zuřivý odpor Pekárka, Nezvala, Taufra.“ (Dodejme ještě, že se za Seiferta a Holana v létě 1949 mocně přimluvil u Kopeckého Halas, i že Seifert doručil prostřednictvím Olbrachtových Kopeckému v září 1951 omluvný dopis, v němž odvolal „svůj ukva-pený a proto i zlý výrok o sovětských a francouzských básnících.“

Co se zmíněných vývěsních štítů kýžené české socialistickorealisticke poezie týče — tedy Nezvala, Biebla, Pujmanové, posléze i Závady — tu je ovšem nutno konstatovat, že jejich absolutní vyzdvižení v daném dobovém kontextu české literatury nebyl ani zdaleka pouhým výsledkem propagandistické manipulace, ný-

brž do značné míry objektivně platným literárním faktem: co dotyční tehdy psali — jakkoli to vzhledem k jejich lepší minulosti znamenalo vesměs povážlivý po-kles — převyšovalo totiž stále ještě, občas dokonce nahony, střední úroveň většiny literární produkce, která začla být po Únoru 48 v Čechách (i na Slovensku) směrodatná.

— Jestliže jsme u Nezvala, Biebla, Pujmanové, ale i u Závady, o němž zde nebyla v jednotlivém řeč — vzali coby podstatný dílotvorný faktor v potaz strach, hor-ror vacui, (tedy motivy, jimiž problematika pou-no-rového vývoje těchto osobností české literatury není ovšem ani zdaleka vyčerpána), pak zbývá na sám závěr vrhnout pohled konečně i na jejich antipody, na falangu mladých autorů, nemajících žádnou minulost, (tedy ani horší, ani lepší), a ovládaných bytostně zcela jinými životními pocity než strach, či dokonce panika z budoucnosti. Oni měli bezpodmínečnou víru v budoucnost, a to v budoucnost okěřidlenou nikoli jen vitálním elánem, jaký se vždy vzedmul, kdykoli šlo o nástup nové generace, nýbrž víru v budoucnost, pochopenou eschatologicky, jako vyústění veškerého dotavadního světového dění, jako definitivní Poslední soud dějin, třídící vyvolence komunistického ráje od zatracenců kapitalistického pekla, neřku-li od mas, čekajících v lidově demokratickém očistci na konečné prověření. Že tato chiliastická víra byla ovšem ideologickým hybridem, jejím nejspontánějším ztělesnitelům trestuhodně dlouho nedošlo. Byli to mladí r. 1945, ti které po uzavření českých vysokých škol na podzim r. 1939 očekávalo buď totální nasazení v hrotících se německých městech, anebo prošvejkování se za-pšklou atmosférou domácího protektorátu, a ovšem

ti, kterým Václav Černý ve čtvrtém dílu svých Pamětí atestuje, že to byla snad intelektuálně i morálně nej-kvalitnější a nejnáročnější česká generace, s jakou se za svůj život setkal. Řeč je tu o „svazácké generaci“, o Koboutovi, Liehmovi, Pelikánovi, Kosíkovi či Procházcevi etc., kteří se — poté co vyšachovali a třídně zneškodnili dobrou polovinu svých vrstevníků, jako byli Vladislav, Jedlička, Zábřana, Škvorecký, Dvořák, Diviš atd. — stali metronomem „revolučního kroku dějin“, a zůstali jim vlastně až do Pražského jara. Právě protagonisté této generace — Kobout, Skála, Stanislav Neumann, Sedloř, Štern a další až po Červenku a Šiktance — stali se (přinejmenším v poezii, na jejíž vývoj se zde soustřeďujeme) nositeli, a nezřídka i přímo iniciátory onoho věru revolučního přeorání dosavadních literárně-kulturních tradic, ústícího ve slepou uličku reálně-socialistického duchovního žaba-ření.

To revolučně nové, co hodlali prosadit ohněm dogmatického zanícení i mečem striktních ideologicko-estetic-kých předpisů, smrskává se — viděno dnešními očima — na hrstku omšelých jednotlivin:

— Jednoznačný primát tzv. obsahu — přesněji, aktuálně potřebného tématu — před tzv. formou. Proto také nečiní potíží uspořádat poezii českého stalinismu podle vysloveně obsahových kritérií, t.j. básně o dělnících, rolnících, pracující inteligenci, o Čepičkově armádě na stráž míru, o bděleostražitém boji proti vnitřnímu třídnímu nepříteli, ale i o lásce (ovšemže zcela nového typu — o lásce odsubjektivnělé a odtělesněné), jakož i o fantazii, malující si luzné obrazy budoucího ráje, situované do SSSR, o narozeninách (resp. úmrtí) Stalina a Gottwalda, či o Straně-Matce

rodné atd. Příznačné je, že básně přestala být médiem jak upřímného sebevyjádření, tak i vnitřně naléhavého osobního vypořádání se se světem, stavši se slobovým cvičením na zvnějšku dané téma, básní vždy jen „o“ něčem, což literárně historicky znamenalo vlastně návrat až do dob klasicismu osmnáctého věku, jak si r. 1956 poprvé jasnozřivě povšiml Andrej Sinavskij, ve svém dodnes plně nedoceneném eseji „Co je to socialistický realismus?“. Toto striktní odosobnění, odpersonalizování poezie šlo ovšem ruku v ruce s nápadným zepičtěním veškeré básnické produkce, včetně té, která minula být lyrickou. Básně začla vyprávět didakticky názorný minipříběh, nezřídka dialogizovaný, navracela se zpět k popisně-realistickým žánrovým obrázkům, jaké předcházely v básnictví i malířství impresionismu.

— Formálně vzato začlo jít — pod heslem „zlidovění umění“ — o co největší zesrozumitelnění, zpopularizování výrazu, o jeho maximální zdidaktičtění. Odtud pak onen boufný návrat k dávno již neplodným muštrům čítankové poezie — od Háalka, Čecha, Sládka či pozdního Nerudy, nacionalistického patetika, přes rozkochaného Šrámka a kýčovitého lyrického epika Wolkera až po Jaroslava Seiferta, který — jako jediný z plejády českých avantgardistů — dokázal ve své formálně virtuózní lyrice třicátých a čtyřicátých let organicky spojit hypermoderní vřdobytky s tradičním výrazovým repertoárem. Že si lidovýchová poezie kápla do noty s triviálními sovětskými častuškami a agitkami (od Děmjana Bědného až po Surkova a Issakovského), které začaly být po r. 45 vydávány za vrcholy soudobého světového básnictví, ponechme stranou. Že byl přitom zatracen nesrozumitelný prý,

kosmopolitně-modernistický volný verš, bylo ovšem důsledné: vždyť koneckonců i ten nejradiálnější (či přesněji: nejhlučnější) ruský modernista Majakovskij nepřestal nikdy rýmovat, byť i rozbíjel své verše v polopatistické stupínky; a stejně tak i Achmatovová, Pasternak, Mandělstam, Cvětajevová, Zabolockij a další vynikající moderní básníci, upadnuvši v SSSR v nemilost, a u nás jen nedostatečně známí. Krátce a dobře: jestliže se česká poezie začla náhle orientovat programově na sovětské vzory, znamenalo to defacto, že se tím zřekla svých nejvlastnějších moderních tradic, inspirovaných od konce minulého století především básnictvím francouzským, a posléze pak, ve třicátých a čtyřicátých letech, konečně i anglickým a americkým. I zde tedy byla naprogramována roztržka s kulturou Západu.

Zbývá už jenom, zastat se konečně jednou — jak náleží — Pavla Kohouta, jehož jméno se u nás stalo synonymem pro papoezii let padesátých. Jistě právem potud, že Kohoutova extenzivní (a začasté i monstrozní) básnická produkce nalezla tehdy přinejmenším u vrstevníků odezvu přímo masovou, ba vynesla mu exkluzivní postavení absolutní estrádní hvězdy. Na druhé straně však nelze přehlédnout, že ve srovnání s běžnou básnickou produkcí let padesátých vykazuje Kohout i nesporné klady: především formální kvality, působivý operetně-revuální šarm, ležerně-elegantní elokvenci, opírající se o značnou veršovou kulturu, technickou zručnost a elastičnost. Navíc pak: třebaže Kohout nepřestává své početné publikum krmit lebec stravitelnou nastavovanou kaší propagandy, je jeho veršům vesměs cizí jakákoli militance, neřkuli krvežíznivost, ba občas je v nich reflektováno i leccos osob-

ního, autenticky zažitého. „Stalinismus s lidskou tváří“.

Antonín Brousek

Bibliografie básnických sbírek

z let 1945 - 55

poznámenaných větší či menší měrou
duchem stalinismu

Jan Alda (1901), *Duha nad námi* (52); Ilja Bart (1910), *V zákopech míru* (52); Konstantin Biebl (1898), *Bez obav* (51); Pavel Bojar (1919), *Mladost světa* (50), *Hlavou i srdcem* (52); František Branislav (1900), *Pozdrav Polsku* (50), *Milostný nápěv* (51), *Krásná láska* (52); Miloslav Bureš (1909), *Všechno mi připomíná píseň* (52); Emil F. Burian (1904), *Atomový mír* (50), *Horkým srdcem* (50); Miroslav Červenka (1932), *Po stopách zítřka* (53), *To jsi ty, země* (56); Marie Dušková (1903), *Nezapomenutelný květen* (51); Ivo Fleischmann (1921), *Píseň velkého jara* (53), *Cestopis* (56); Miroslav Florian (1931), *Blízký blas* (53); Jiří Fried (1923), *Rozsvícená okna* (54); František Halas (1901), *V řadě* (48); Jiří Havel (1924), *Cestou vzbůru* (50), *Z lásky k životu* (51), *Víno domova* (54); Jindřich Hilčr (1921), *Hodina do svítání* (48), *Jarní země* (51), *Píseň o věrnosti* (51); Vladimír Holan (1905), *Panochida* (45), *Dík Sovětskému svazu* (45), *Rudoarmějci* (47), *Tobě* (47); Jaromír Hořec (1921), *Květen č. 1* (46), *Na časy* (47); František Hrubín (1910), *Chléb s ocelí* (45), *Jobova noc* (45); Otto Ježek (1896), *Chvalte tuto zemi* (51), *Hudba života* (52); Josef Kainar (1917), *Veliká láska* (50), *Český sen* (53); Rudolf Kalčík (1923 - pod pseud. Josef Šimůnek), *Dvanáct stalinských zpěvů* (49); Pavel Kohout (1928), *Verše a písně* (52), *Čas lásky a boje* (54); Marie Kratochvílová (1900), *Nskončil náš boj* (51), *Vyznání* (53), *Vesnické motivy* (55); Arno Kraus (1921), *Balvan s cesty* (51); Oldřich Kryštofek (1922), *Bolehlav* (46); Milan Kundera (1929), *Člověk, zabrada širá* (53), *Poslední máj* (55); Vlastimil Maršíček (1923), *České jaro 1952* (52); Oldřich Mikulášek (1910), *Horoucí zpěvy* (53); František Nechvátal (1905), *Říjen* (47), *Slova lásky* (53); Stanislav Neumann (1927), *Sto dvacet procent štěstí* (47); *Píseň o*

Stalinu (49), *Píseň o lásce a nenávisti* (52); Vítězslav Nezval (1900), *Historický obraz* (45), *Veliký orloj* (49), *Stalin* (49), *Zpěv míru* (50), *Z domoviny* (51), *Křídla* (52), *Chrpy a města* (55); Jan Noha (1908), *S východem slunce* (48), *Světlo* (50); Oldřich Nouza (1903), *Hymna na náměstí* (47), *Srdce budoucího věku* (47); Jiří Ostaš (1924), *Za sluncem* (51); Jarmila Otradovicová (1908), *Vichřičné dny* (49); Jan Pilař (1917), *Radost na zemi* (50), *Hvězda života* (53); Marie Pujmanová (1893), *Vyznání lásky* (49), *Milióny holubiček* (50), *Čínský úsměv* (54), *Praha* (54); Michal Sedloň (1919), *Strážné ohně* (53); Františka Semeráková (1891), *Slunečný den* (50); Ivan Skála (1922), *Máj země* (50), *Fronta je všude* (51); Zikmund Škyba (1909), *Pryč, starý světe* (55); Jiří V. Svoboda (1924), *Pro radost* (49), *Přes kameny* (54); Herma Svozilová-Johnová (1914), *Tvé nové krásy* (49); Karel Šiktanc (1928), *Tobě, živote!* (51), *Pochodeň jara* (54); Vlastimil Školaudy (1920), *Píseň domova* (48), *Dozrávající čas* (48), *Hlas doby* (50), *Ve jménu života* (53), *Úsvit* (54); Jiří Šotola (1924), *Za život* (55), *Červený květ* (55); Jan Štern (1924), *Volnost* (50), *Kunčický deník* (56); Ivo Štuka (1930), *Buďte zdraví, vojáci* (55), *Kolem vatry* (55); Jarmila Urbánková (1911), *K jitrnímu prameni* (55); K.M. Walló (1914), *Myslím na tebe* (55); Vilém Závada (1905), *Město světla* (50), *Polní kvítí* (55); Oldřich Zemek (1893), *Krásy odvahy* (54)

<i>Úvodem</i>	5
<i>Motto I: Pavel Bojar, Agitka</i>	9
<i>Motto II: Zbyněk Havlíček, Plivnutí na prapor, Kabinet dra Caligariho</i>	10
<i>Předzpěv: Schůze před průvodem</i>	13
Vladimír Holan, <i>Oktábr</i>	15
Jan Alda, <i>Rozhovor 9. května 1945</i>	16
František Hrubín, <i>Vpřed</i>	17
Zdeněk Vavřík, <i>Lyrikova častuška</i>	18
Jiří Šotola, <i>Pochod</i>	19
Konstantin Biebl, <i>Albánci Albánci jdou...</i>	20
Jaromír Hořec, <i>Teď přišel čas</i>	21
František Halas, <i>Budujeme</i>	22
Stanislav K. Neumann, <i>ÚRO</i>	23
Oldřich Kryštofek, <i>Na tomto místě</i>	24
Karel Šiktanc, <i>Obrázek</i>	25
Josef Kainar, <i>Schůze před průvodem</i>	26
Miroslav Florian, <i>Májový průvod</i>	30
<i>Zpěv 1.: Takový kopec kapitalista</i> <i>aneb Nad Rudým právem zamyslíš se v snění</i> ..	33
Stanislav Neumann, <i>Píseň o Stalinu</i>	34
Josef Záhořík, <i>Z ódy na Únor 1948</i>	35
Vítězslav Nezval, <i>Přišli včas</i>	37
Vilém Závada, <i>Na cestu</i>	38
Jindřich Beránek, <i>Továrnička</i>	39
Konstantin Biebl, <i>Na staveništi nového státu</i>	41
Pavel Kohout, <i>Poslání</i>	44
Ivan Skála, <i>Dopis básníkům</i>	47
Vítězslav Nezval, <i>Pražské jaro 1950</i>	49
Pavel Kohout, <i>Košile modré, srdce rudá</i>	50

Zpěv 2.: <i>Báňská se vstřícným plánem</i> aneb <i>Naše stavy — to jsou hlavy</i>	51
Ivo Štuka, <i>Harmonika</i>	53
Ivan Skála, <i>Pětiletka</i>	55
Stanislav Neumann, <i>Deset minut</i>	58
Vilém Závada, <i>Černý kraj</i>	60
Františka Semeráková, <i>Haviřovo štěstí</i>	61
Michal Sedloň, <i>Taviči</i>	62
Františka Semeráková, <i>Stavy</i>	63
Vítězslav Nezval, <i>Kdyby vás nebylo, dělníci</i>	64
Marie Kratochvílová, <i>Kdybych 7 dcerek měla</i>	66

Zpěv 3.: *Pšenka-divotvorka*

aneb *Družstevníci s ženami jdou*

<i>provonění jateleinou</i>	69
Marie Dušková, <i>Nezapomenutelný květen</i>	71
Milan Kundera, <i>Vánoční vyznání</i>	72
Jiří Havel, <i>Kouzelná zem</i>	73
Jiří V. Svoboda, <i>Traktoristka hovoří s polem</i>	74
Michal Sedloň, <i>Pisnička o traktoristce</i>	75
Pavel Kohout, <i>Traktorové častušky</i>	77
Ivan Skála, <i>Cesta</i>	80
Michal Sedloň, <i>Narostla řepa</i>	81
Josef Rybák, <i>Rozhovor s rolníkem</i>	83
Vítězslav Nezval, <i>Z domoviny</i>	85
Jan Pilař, <i>Sad míru</i>	86

Zpěv 4.: *My jsme národ z Barrandova*

aneb *Pracující inteligence*

Marie Pujmanová, <i>Barrandovská</i>	91
K.M. Walló, <i>Karlovy Vary 1950</i>	92
Jiří Fried, <i>Nad svazky marx-leninismu</i>	94
Ivan Skála, <i>Setkání s Janem Nerudou</i>	96
Miroslav Červenka, <i>Setkání Karla Havlíčka</i> <i>Borovského a Boženy Němcové</i>	98
Milan Jariš, <i>Noc</i>	100
Karel Šiktanc, <i>Na návštěvě u táty Fučíka</i>	101

[266]

Vítězslav Nezval, <i>Zastaveníčko k 75. narozeninám</i> <i>Zdeňka Nejedlého</i>	102
Jiří Taufer, <i>Moskevská universita</i>	103
Herma Svozilová - Johnová, <i>Prostými slovy</i>	105

Zpěv 5.: *Jazzem se svíjel Bílý dům*

aneb <i>Dravci</i>	107
Pavel Kohout, <i>Novoroční 1952</i>	109
František Nechvátal, <i>Dravci</i>	111
Stanislav Neumann, <i>Píseň o lásce a nenávisti</i>	113
Konstantin Biebl, <i>Remilitarizace</i>	114
Ilja Bart, <i>Adenauerův program</i>	115
Marie Pujmanová, <i>Emigranti</i>	117
Pavel Kohout, <i>Trest emigrantův</i>	120
Josef Rybák, <i>My bdíme!</i>	121
Jiří Taufer, <i>Za básníkem</i>	123
Josef Kainar, <i>Políčko</i>	125
Jindřich Hilčr, <i>Po procesu</i>	127

Zpěv 6.: *Miliony holubiček*

aneb <i>Já voják míru říkám pušce: Zab!</i>	129
Karel Šiktanc, <i>Československé armádě</i>	131
Pavel Kohout, <i>Častušky o znejmilejších</i>	132
Stanislav Neumann, <i>Dopis milému</i>	135
Michal Sedloň, <i>Voják a puška</i>	136
Konstantin Biebl, <i>Píseň Šumavy</i>	138
Pavel Kohout, <i>Ráno před přehlídkou</i>	140

Zpěv 7.: *Fronta je všude*

aneb <i>Prostřelená legitimace</i>	143
Jan Štern, <i>Prostřelená legitimace</i>	145
Marie Pujmanová, <i>Dvě povídky</i>	146
Konstantin Biebl, <i>Odpověď</i>	148
Ilja Bart, <i>Německým soudruhům</i>	150
Milan Kundera, <i>Italská</i>	151
Jiří Ostaš, <i>Pro svou zem</i>	153
Jan Pilař, <i>Julius Fučík</i>	154
Pavel Kohout, <i>On bude s námi v Bukurešti</i>	155

[267]

<i>Zpěv 8.: Na kolchoze „Molotov“ dnes žije</i>	
<i>Kuzmič Polykarpov</i> aneb <i>Fantazie</i>	157
Josef Kainar, <i>Fantazie</i>	159
Stanislav Neumann, <i>Dopis</i>	163
Věra Merhautová, <i>Tak měl rád děti</i>	165
František Nechvátal, <i>Naděje</i>	166
Vlastimil Školaudy, <i>Za hvězdou komunismu</i>	168
Ivo Fleischmann, <i>Jarní píseň o drahokamu</i>	170
Stanislav Neumann, <i>Píseň o mé zemi</i>	172

<i>Zpěv 9.: Na lásku syrovou, horkou jak bojová</i>	
<i>píseň</i> aneb <i>Což žena, již miluji, nemá nic mimo</i>	
<i>brud harmonickou?</i>	175
Ivan Skála, <i>Láska</i>	177
Michal Sedloň, <i>Popelka brigádnice</i>	179
Oldřich Kryštofek, <i>Dívám se z okna na ulici</i>	180
Ilja Bart, <i>Tvé srdce</i>	181
Stanislav Neumann, <i>Píseň o lásce a nenávisti</i>	182
Marie Pujmanová, <i>Už není pyšná měščka</i>	185
Ivo Fleischmann, <i>Dialog</i>	187
Pavel Kohout, <i>Čas lásky</i>	188

<i>Zpěv 10.: Bez strany pro mne není života</i>	
aneb <i>Je mateřština má i otčina</i>	189
Marie Pujmanová, <i>Má strano života</i>	191
Ivan Skála, <i>Báseň zítřku</i>	192
Stanislav Neumann, <i>Stranická legitimace</i>	194
Jan Štern, <i>Dopis straně</i>	196
Pavel Kohout, <i>Kantáta rodné komunistické</i>	
<i>straně</i>	198

<i>Zpěv 11.: Jméno, co sluncem začíná</i>	
aneb <i>Bez Stalina — rozvalina</i>	201
Jan Noha, <i>Jméno soudruha</i>	203
Vilém Závada, <i>Stalinův úsměv</i>	204
Michal Sedloň, <i>Stalinův úsměv</i>	206
Pavel Bojar, <i>Písnička nového štěstí</i>	207

Jan Alda, <i>Jméno</i>	208
Marie Pujmanová, <i>Generalissimus Mír</i>	209
Vítězslav Nezval, <i>Stalin</i>	210
František Branislav, <i>Pozdravení Stalinu</i>	212
Otto Ježek, <i>Gottwaldův úsměv</i>	213
Vítězslav Nezval, <i>K narozeninám</i>	
<i>Klementa Gottwalda</i>	214
Jindřich Hilčr, <i>Myslíme na Vás</i>	216
Marie Kratochvílová, <i>Květy pro soudruha</i>	
<i>Gottwalda</i>	218
Ilja Bart, <i>Slibujeme Ti, soudruhu Staline</i>	219
Marie Pujmanová, <i>Ve věnci rukou železném</i>	220
Michal Sedloň, <i>Stalin v nás</i>	222
Jiří Fried, <i>Zemřel nám Stalin, zemřel nám</i>	
<i>Gottwald</i>	223
Pavel Kohout, <i>Píseň o setkání</i>	224
Vítězslav Nezval, <i>Za soudružkou</i>	
<i>Martou Gottwaldovou</i>	226
<i>O poezii českého stalinismu (Ant. Brousek)</i>	227
<i>Bibliografie</i>	263

Filozoficko/literární revue

Rozmluvy

rediguje Alexander Tomský s redakčním kruhem: Ivan Diviš, Jiří Gruša, Josef Jedlička, Rio Preisner,

Autoři prvních 4 čísel:

H.U von Balthasar, Ivan Diviš, Jakub Deml, Ladislav Dvořák, Petr Fidelius, Jiří Fuchs, Bedřich Fučík, Jiří Gruša, Jindřich Chaloupecký, Leszek Kolakowski, Iva Kotrlá, Karel Kryl, Josef Jedlička, František Lizna, František Daniel Merth, Rio Preisner, Bohuslav Reynek, Adrienne von Speyr, George Urban a mnoho dalších.

Vychází dvakrát do roka. Rozsah jednotlivých čísel 200 stran, cena 5 angl. liber, roční předplatné 9 liber. Korespondenci a předplatné posílejte na adresu redakce!

ROZMLUVY, 18 Church Hill, Purley,
Surrey CR2 3QN, ENGLAND

Některé z knižních titulů edice

ROZMLUVY

Jiří Kovtun
PRAŽSKÁ EKLOGA

Václav Havel
O LIDSKOU IDENTITU

Zdeněk Kalista
TVÁŘ BAROKA

Jiří Pištora
MEZERY V PAMĚTI

Rio Preisner
ČESKÁ EXISTENCE

Iva Kotrlá
ÚNORA

Ladislav Dvořák
ŠAVLE, MEČE

Bohuslav Reynek
BÁSNICKÉ DÍLO

Ivan Klíma
SOUDCE Z MILOSTI

Václav Havel
ZTÍŽENÉ MOŽNOSTI